

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ DIPLOMATIJOS PROGRAMA

LINA BALSYTĖ
II kurso studentė

**NACIONALINIO IDENTITETO ĮTAKA KONFLIKTO IŠSPRENDIMUI:
IZRAELIO ATVEJIS**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: dr. E. Račius

Vilnius, 2008 m.

Magistro darbo vadovo išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....
(data)

.....
(v., pavardė)

.....
(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
(data)

.....
(Gynimo komisijos sekretorės parašas)

Magistro darbo recenzentas:

.....
(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas (*Nacionalinio identiteto įtaka konflikto išsprendimui: Izraelio atvejis*) yra:

1. Atliktas mano pačios ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute / Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Lina Balsytė

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Balsytė L. Nacionalinio identiteto įtaka konflikto išsprendimui: Izraelio atvejis. Tarptautinių santykių ir diplomatijos specialybės magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas dr. E. Račius. – V., 2008. – 76 p.

Reikšminiai žodžiai: nacionalinis identitetas, nacionalinio identiteto dinamika, konstruktyvizmas, naratyvas, „rėmai“, Didysis Izraelis vs. demokratinė Izraelio valstybė, Izraelio–palestiniečių konfliktas.

Šiame darbe analizuojamas Izraelio nacionalinis identitetas ir jo įtaka konflikto su palestiniečiais išsprendimui / eskalacijai šio konflikto istorijos eigoje. Darbo tikslas – nustatyti, kokią įtaką Izraelio nacionalinis identitetas turėjo 2007 metais atsinaujinusioms taikos su palestiniečiais deryboms. Analizė grindžiama konstruktyvistine tarptautinių santykių prieiga, pabrėžiančia konstitutyvią socialinės tikrovės prigimtį ir teigiančia, jog identitetai yra nepastovūs bei pasikeičiantys tada, kai subjektai iš naujo apsibrėžia, kas jie yra.

TURINYS

Įvadas.....	6
1. Nacionalinis identitetas ir valstybės užsienio politika.....	10
1.1. Nacionalinis identitetas.....	10
1.1.1. Identitetas.....	10
1.1.1.1. Didysis Izraelis vs. Demokratinė Izraelio valstybė.....	12
1.1.2. Naratyvas.....	15
1.1.3. „Rėmai“.....	16
1.1.4. Institucinis kontekstas.....	17
1.2. Psichologinė identiteto funkcija.....	20
1.3. Nacionalinio identiteto įtaka valstybės užsienio politikai.....	23
2. Istorinė Izraelio–palestiniečių konflikto eiga.....	27
2.1. XIX a. pab. – pirmieji žydų susidūrimai su arabais Palestinoje.....	27
2.2. Palestina ir du pasauliniai karai.....	30
2.3. Palestinos padalijimas.....	33
2.4. Neigiama dviejų identitetų tarpusavio priklausomybė.....	36
2.5. Lūžio taškas: Oslo taika.....	39
2.6. Santykių atšalimas: taikos proceso stagnacija.....	44
3. Taikos derybų atnaujinimas ir Izraelio nacionalinis identitetas.....	46
3.1. Izraelio politika 2000–2003 metais.....	47
3.1.1. Poslinkis į politinę dešinę.....	47
3.1.2. „Vienpusio atsiribojimo planas“.....	50
3.2. Taikos derybos ir Izraelio viešoji nuomonė.....	54
3.2.1. Visuomenės įsitikinimų dinamika 2000–2007 m.	54
3.2.2. Izraelio visuomenės susiskaldymas.....	55
3.3. Demokratinio žydų Izraelio vizijos įgyvendinimas.....	58
3.3.1. Politinio elito susiskaldymas.....	58
3.3.2. Izraelio politinio elito nacionalinio identiteto vizija.....	61
Išvados.....	65
Literatūra.....	70
Summary.....	74

Įvadas

XXI amžiuje daugybė konfliktų pasaulyje apibūdinami kaip sunkiai suvaldomi: ilgai trunkantys, žiaurūs, nesutaikomi, nulinės sumos žaidimo prigimties. Vienas iš jų – daugiau nei šimtą metų besitęsiantis Izraelio–palestiniečių konfliktas: dviejų tautų, reiškiančių pretenzijas į tą pačią teritoriją, kurią įvardija savo tėvyne, tarpusavio kova. Šis konfliktas dažnai suvokiamas kaip teritorinis. Tačiau vienas pagrindinių šio darbo akcentų – tvirtinimas, kad žydų–palestiniečių konfliktas ilgą laiką abiejų tautų interpretuotas kaip nulinės sumos žaidimo pobūdžio ne tik teritorijos, bet ir nacionalinio identiteto ir išlikimo atžvilgiu. T. y. tiek žydai, tiek palestiniečiai buvo įsitikinę, kad šioje egzistencinėje kovoje viena tauta gali išlikti ir įgyvendinti savo nacionalines aspiracijas tik kitos tautos išnykimo sąskaita. Šis požiūris keletą dešimtmečių veikė izraeliečių ir palestiniečių visuomenių bei jų politinių lyderių mąstyseną, formavo įvairius įsitikinimus ir savo ruožtu determinavo užsienio politikos sprendimus. Šių politinių sprendimų pasekmė – bet kokios galimybės pripažinti priešininko egzistavimą legitimu atmetimas ir todėl – nuolatinė konfrontacija bei konflikto eskalacija.

Darbo aktualumas ir problema. Izraelio–palestiniečių konfliktas, būdamas vienas kruviniusių ir sunkiausiai išsprendžiamų konfliktų pasaulyje, nepraranda savo aktualumo ir tarptautinės bendruomenės pastangų surasti sprendimą, kuris padėtų įgyvendinti taiką tarp minėtų tautų. Šio konflikto eiga dar kartą atsidūrė viso pasaulio dėmesio centre 2007-aisiais, kai po septynerių metų trukusios Izraelio ir palestiniečių santykių stagnacijos, atsinaujino pokalbiai dėl taikos. Šiame darbe, teigiant, kad dažnai analizuojant konfliktus apsiribojama mechanistiniais ir deterministiniais jų paaiškinimais, į konfliktą siekiama pažvelgti iš kitos pusės. Darbe tvirtinama, kad Izraelio–palestiniečių konflikto išsprendimas niekada nebuvo susijęs vien tik su svarstymais, ar Izraelis gali pasitraukti iš okupuotų teritorijų, nesumažindamas savo saugumo. Magistriniame akcentuojama Izraelio *nacionalinio identiteto* įtaka konflikto eskalacijai ir jo išsprendimui, darant **prielaidą**, kad *egzistuoja tiesioginis ryšys tarp šalies nacionalinio identiteto ir politinio elito priimamų užsienio politikos sprendimų*. Darbe taip pat laikomasi nuostatos, kad nacionalinio identiteto įtakos šalies užsienio politikai ignoravimas yra viena pagrindinių nesugebėjimo suvokti konflikto sudėtingumo ir jo eskalacijos priežasčių.

Ultranacionalistams ir religingiems izraeliečiams 1967 metais okupuotos teritorijos ilgainiui tapo neatskiriama ir nekvestionuojama Izraelio dalimi, į kurią, anot jų, Izraelio pretenzijos yra ne mažiau legitimios nei pretenzijos į Tel Avivą. Izraelio politinį centrą ir kairę atstovaujantys sekuliarūs izraeliečiai savo ruožtu įsitikinę, kad minėtų teritorijų išlaikymas Izraelio sudėtyje – svarbiausia kliūtis taikos su palestiniečiais pasiekimui bei grėsmė Izraelio kaip demokratinės žydų

valstybės identitetui. Ši požiūrių takoskyra įkūnija Didžiojo Izraelio ir demokratinės Izraelio valstybės nacionalinių identitetų vizijų sandūrą. Iki Šešių dienų karo 1967 metais ši takoskyra dėl daugybės vidinių ir išorinių veiksnių neegzistavo. Tačiau po karo Izraeliui prisijungus Gazos ruožą ir Vakarų Krantą, identitetų vizijų takoskyra tapo akivaizdi. Magistriniame teigiama, kad tai, kuri Izraelio nacionalinio identitetų vizija išigali šalyje, turi tiesioginių pasekmių politinio elito vykdomai užsienio politikai taigi – ir konflikto su palestiniečiais eigai. Šia prasme Izraelio–palestiniečių konfliktas yra ypatingas analizės atvejis, padedantis suvokti nacionalinio identiteto dinamikos įtaką konflikto eigai.

Darbo tikslas, svarbiausi klausimai ir uždaviniai. Pagrindinis magistrinio **tikslas** – *nustačius kaip ir kokiais atvejais nacionalinis identitetas turi įtaką šalies užsienio politikos sprendimams, išanalizuoti Izraelio nacionalinio identiteto įtaką žydu–palestiniečių konflikto eigai.* Konfliktas analizuojamas nuo jo užuomazgų, siekiant atskleisti Izraelio politikos konflikto atžvilgiu pokyčių priežastis. Tačiau svarbiausia analizės dalis skiriama Izraelio visuomenės įsitikinimams ir politinio elito konstruojamai nacionalinio identiteto vizijai 2000–2007 metais. Šios analizės tikslas – nustatyti, kokią įtaką minėti veiksniai turi atsinaujinusiame bendradarbiavimui su palestiniečiais.

Darbas grindžiamas *hipoteze, kad nepaisant atsinaujinusių pokalbių dėl taikos ir oficialiajame Izraelio diskurse akcentuojamo pasiryžimo atsisakyti okupuotų teritorijų taikos vardan, Izraelio visuomenė ir politinis elitas nėra pasiruošę taikai. Politinio elito bandoma konstruoti nacionalinio identiteto vizija konfliktuoja su išorinių veiksnių iššaukta nacionalinio identiteto dinamika, stimuliuojančia visuomenę apsaugoti identitetą priešinantį pasitraukimui iš okupuotų teritorijų.*

Darbas grindžiamas konstruktyvistine tarptautinių santykių paradigma, pabrėžiančia konstitutyvią socialinės tikrovės prigimtį: gyvenamas pasaulis ir žinios apie jį yra socialiai konstruojamos. Taigi ir nacionalinis identitetas yra ne egzogeninis ir nekintantis, bet endogeninis bei pasikeičiantis tuomet, kai subjektas iš naujo nustato, kas jis yra. Konstruktyvistinė tarptautinių santykių prieiga pasirinkta todėl, kad ji išsamiausiai paaiškina nacionalinio identiteto fenomeną ir jo konstravimo procesą. Tačiau darbo analizei didelės įtakos turėjo Michaelio Barnetto* suformuluotas teorinis „hibridas“ – sąlyginis konstruktyvizmo ir institucionalizmo derinys. Pasak M. Barnetto, konstruktyvizmo nesugebėjimas inkorporuoti svarbiausios institucionalizmo išvalgos – veikėjai strategizuoja determinuotoje institucinėje aplinkoje – dažnai apriboja šios teorinės perspektyvos sugebėjimą paaiškinti užsienio politikos pokyčius. Savo ruožtu institucionalizmo nesugebėjimas inkorporuoti esminės konstruktyvizmo išvalgos – veikėjų veiksmus apibrėžia normatyvinė struktūra – sumažina šios teorinės prieigos galimybę paaiškinti, kas daro veiksmus legitimius ir priimtinius. Šis darbas grindžiamas nuostata, kad normatyvinė struktūra, apibrėžianti

rėmus, kuriuose gali pasireikšti veikėjų veiksmai, taip pat įgalina veikėjus srateginiams veiksams; šis strategavimas vyksta tam tikrame instituciniame kontekste; savo ruožtu strateginiai veiksmai gali būti nukreipti į kultūrinio peizažo pakeitimą, siekiant įteisinti užsienio politikos pokyčius¹.

Pagrindinis darbo **tyrimo objektas** – Izraelio visuomenės politiniai įsitikinimai, šalies užsienio politikos sprendimai ir politinis Izraelio diskursas, kurį sudaro politikų pareiškimai bei valstybės institucijų, akademinio sluoksnio publikacijos. Šių veiksmų analize siekiama atskleisti konkrečiu laikotarpiu vyravusią Izraelio nacionalinio identiteto viziją ir tuomet nustatyti šios vizijos ryšį su užsienio politikos sprendimais. Darbo tyrimo **metodas** – oficialaus Izraelio politinio diskurso ir antrinių šaltinių (įvairių apklausų) analizė.

Magistriniame keliame pagrindiniai **klausimai**: Kas yra nacionalinis identitetas? Kaip konstruojamas nacionalinis identitetas? Kokia šio identiteto psichologinė funkcija? Kaip nacionalinis identitetas susijęs su šalies užsienio politikos sprendimais? Kokios yra konkuruojančios Izraelio nacionalinio identiteto vizijos? Kokia Izraelio nacionalinio identiteto vizija vyravo šalyje 2007 metais, prasidėjus Annapolio taikos konferencijai ir kokias implikacijas ši vizija turėjo atsinaujinusiame taikos procesui su palestiniečiais?

Šio darbo pagrindiniai **uždaviniai**:

1. Išanalizuoti konstruktyvistinę tarptautinių santykių perspektyvą, išryškinant svarbiausius jos teiginius, susijusius su nacionalinio identiteto samprata ir jos konstravimu.
2. Pristatyti institucinį Izraelio kontekstą, kuriame primami užsienio politikos sprendimai.
3. Remiantis konstruktyvizmo teorine prieiga ir nurodžius psichologinę identiteto funkciją, suformuoti teorinius rėmus nacionalinio identiteto įtakos užsienio politikos sprendimams analizei.
4. Darbe pristatytus teorinius rėmus pritaikyti Izraelio atvejui šios valstybės konflikto su palestiniečiais kontekste ir išanalizuoti:
 - a) Izraelio nacionalinio identiteto vizijų dinamiką konflikto su palestiniečiais eigoje;
 - b) skirtingų nacionalinio identiteto vizijų implikacijas Izraelio užsienio politikos sprendimams;
 - c) 2007 metais Izraelyje įsitvirtinusią nacionalinio identiteto viziją ir šios vizijos reikšmę / įtaką taikos su palestiniečiais perspektyvoms.

Magistrinis sudarytas iš trijų pagrindinių dalių. Pirmojoje – teorinėje – dalyje išsamiai pristatoma nacionalinio identiteto samprata ir jos konstravimo procesas. Šiam tikslui pasiekti

* Michael, Barnett, „Culture, Strategy and Foreign Policy Change: Israel’s Road to Oslo.“ *European Journal of International Relations*, 5(1), 1999.

¹ Barnett, 5.

apibrėžiamos trys, tiesiogiai su nacionaliniu identitetu susijusios sąvokos: *identitetas*, *naratyvas*, „*rėmai*“. Taip pat pristatomas institucinis Izraelio kontekstas, kuriame priimami šalies užsienio politikos sprendimai. Pristačius istorijos eigoje išryškėjusias dvi pagrindines Izraelio nacionalinio identiteto vizijas, nurodoma psichologinė identiteto svarba individams bei galiausiai išanalizuojamas nacionalinio identiteto ir užsienio politikos sprendimų tarpusavio ryšys. Pagrindiniai šioje darbo dalyje keliami klausimai: Kas yra nacionalinis identitetas? Kaip jis konstruojamas? Kokia nacionalinio identiteto psichologinė funkcija? Kaip nacionalinis identitetas susijęs su šalies užsienio politikos sprendimais?, etc.

Antrojoje – istorinėje – darbo dalyje pristatoma Izraelio–palestiniečių konflikto pradžia ir jo eskalacija. Pagrindinis šios darbo dalies tikslas – retrospektyviai pažvelgus nustatyti, kokią įtaką konflikto eigoje jo išsprendimui / eskalacijai turėjo Izraelio nacionalinis identitetas. Viename iš antrosios dalies poskyrių išsamiai analizuojamas 1993 metų Oslo taikos procesas, siekiant paaiškinti, kokie pokyčiai ir veiksniai turėjo įtakos radikaliai Izraelio politikos posūkiui konflikto su palestiniečiais atžvilgiu. Pagrindiniai šioje darbo dalyje keliami klausimai: Kokį vaidmens identitetą Izraelis įsisavino santykiuose su palestiniečiais istorijos eigoje? Kokie pagrindiniai veiksniai formavo Izraelio nacionalinį identitetą ir kokį vaidmenį jis atliko konflikto su palestiniečiais kontekste? Kokie vidiniai / išorės veiksniai sąlygojo pokyčius Izraelio politikos kurse devintojo dešimtmečio pradžioje, įgalinusius didelę pažangą taikos procese?, etc.

Galiamiausiai trečiojoje – empirinėje – magistrinio dalyje analizuojama Izraelio politika ir šalies nacionalinis identitetas po 2000 metais prasidėjusios Antrosios intifados. Šios dalies pagrindinis tikslas – nustatyti šalyje vyraujančią naratyvą ir jo brėžiamą nacionalinio identiteto viziją bei kokias implikacijas jis turi Izraelio–palestiniečių konfliktui. Pagrindiniai šioje darbo dalyje keliami klausimai: Kokią Izraelio nacionalinio identiteto viziją piešė šalies visuomenė 2000–2007 metais? Kokią Izraelio nacionalinio identiteto viziją siekė įgyvendinti šalies politinis elitas minėtu laikotarpiu? Kokias praktines pasekmes šio identiteto įgyvendinimas turi atsinaujinusiems pokalbiams dėl taikos su palestiniečiais?, etc.

Rašant magistrinį vadovautasi įvairiais informacijos šaltiniais: akademinė literatūra, oficialiais dokumentais, Izraelio laikračių straipsniais, etc. Nagrinėjant Izraelio visuomenės politines pažiūras, analizuoti 2001–2007 metais atliktų sociologinių tyrimų rezultatai.

1. Nacionalinis identitetas ir valstybės užsienio politika

1.1. Nacionalinis identitetas

Šio darbo skyriaus pagrindinis tikslas – pristatyti teorinius rėmus, kuriuose vėliau analizuojama Izraelio užsienio politika ir veiksniai, sąlygojantys pokyčius politinio elito sprendimų priėmime. T. y. nustatyti ryšį tarp šalies nacionalinio identiteto ir užsienio politikos sprendimų. Šiam tikslui pasiekti apibrėžiamos trys, tiesiogiai su nacionaliniu identitetu susijusios, sąvokos: *identitetas*, *naratyvas* ir „*rėmai*“. Taip pat pristatomas institucinis Izraelio kontekstas, kuriame šios sampratos konstruojamos. Nurodžius nacionalinio identiteto konstravimo procesą, apibrėžiama psichologinė identiteto funkcija, tvirtinant, kad identifikavimasis yra vienas esminių žmogaus poreikių, sukuriantis būtinybę apsaugoti / sustiprinti nacionalinį identitetą ir todėl tampantis jungiamąja nacionalinio identiteto ir valstybės užsienio politikos formavimo grandimi.

1.1.1. Identitetas

Identitetas yra tai, kas „padaro dalyką tuo, kas jis yra [...]“. Identitetas yra savybė, būdinga vien tikslu siekiantiems subjektams, generuojanti motyvacinius bei biheavioristinius nusistatymus². Nacionalinį identitetą įprasmina atskiri individai, priklausantys tam tikrai nacionalinei grupei, todėl jis gali būti studijuojamas kaip individų nuosavybė. Šiame darbe nacionalinis identitetas analizuojamas kaip kolektyvinis fenomenas – t. y. grupės nuosavybė³. Kolektyvinis identitetas, kaip teigia Alexanderis Wendtas*, yra „santykio tarp *aš* ir *kitas* loginė pabaiga, identifikacija“⁴. Tai suvokimo procesas, kurio metu takoskyra tarp *aš* ir *kitas* „nusitrina iki šių sąvokų susiliejimo“ ir *aš* priskiriamas prie *kitų*⁵. Grupė įgija nacionalinį identitetą, kai jai priklausantys individai traktuoja save kaip sudarančius unikalią esybę, turinčią pretenzijų į egzistavimą laike, geografinį vientisumą ir teisę į įvairias išraiškos formas⁶. Nacionalinis identitetas yra žmonių grupės savęs įvardijimas grupe. Tai suvokimas apie šios grupės pamatines vertybes, jos baimes ir lūkesčius, stipriąsias ir silpnašias puses, jos reputaciją ir egzistavimo sąlygas, institucijas ir tradicijas, jos istoriją, dabarties tikslus bei ateities perspektyvas⁷.

Nacionalinis identitetas: 1) yra tikslas savaime, nes iš jo kildinamas grupės išskirtinumas, vienybė ir tęstinumas. Nacionalinis identitetas grupės nariams suteikia priklausymo jausmą; 2) yra

² Alexander, Wendt, *Tarptautinė politikos socialinė teorija*. Vilnius: Eugrimas, 2005, 239.

* Alexander, Wendt, *Tarptautinė politikos socialinė teorija*. Vilnius: Eugrimas, 2005.

³ Kelman, Herbert C., „The Role of National Identity in Conflict Resolution.“ R. D. Ashmer et al, *Social identity, intergroup conflict, and conflict reduction*. Oxford and New York: Oxford University Press, 2001, 191.

⁴ Alexander, Wendt, *Tarptautinė politikos socialinė teorija*. Vilnius: Eugrimas, 2005, 244.

⁵ Wendt, 244.

⁶ Kelman, Herbert C., „The Role of National Identity in Conflict Resolution.“ R. D. Ashmer et al, *Social identity, intergroup conflict, and conflict reduction*. Oxford and New York: Oxford University Press, 2001, 191.

⁷ Kelman, 191.

pagrindinis grupės pretenzijų į tam tikrą teritoriją ir tam tikrų išteklių kontrolę pateisinimas; 3) padeda grupei vystyti ir išlaikyti savo išskirtinę kultūrą, religiją bei gyvenimo būdą⁸.

Identitetas glūdi subjekto savivokoje, tačiau šios savivokos prasmė priklauso nuo to, ar kiti sąveikoje dalyvaujantys subjektai suvokia pirmąjį subjektą taip pat. Taigi identitetas yra savęs suvokimas santykyje su kitais. Pasak A. Wendto, identitetą veikia dvi supratimo rūšys: esantis *savyje* ir pripažįstamas *kitų*: identitetas kyla tiek iš vidinių, tiek iš išorinių struktūrų⁹. Visi politiniai identitetai yra sąlyginiai ir priklausomi nuo veikėjo sąveikos su kitais veikėjais.

Kaip teigia A. Wendtas, subjekto vaidmens apibrėžimui didžiausią įtaką turi ne institucionalizacija, bet *aš* ir *kitas* tarpusavio priklausomybė ir jų glaudumo laipsnis. Kai ryšys tarp subjektų yra itin glaudus, kaip palestiniečių ir žydų konflikte, vaidmens identitetai tampa nebe laisvo pasirinkimo dalyku, bet „pozicijomis, kurias subjektams primeta įtakingų *kitų* įsivaizdavimai“¹⁰. T. y. tokiu atveju valstybės yra nepajėgios atsisakyti joms primetamo vaidmens, nes *kiti* tam priešinasi, siekdami palaikyti primetą identitetą.

Vienas kertinių konstruktyvizmo teiginių – identitetų yra išmokstama ir vėliau jie yra įgyvendinami remiantis tuo, kaip subjektas yra vertinamas reikšmę turinčių *kitų*¹¹. Subjektai žvelgia į save kaip į atspindį to, kaip, jų manymu, juos vertina *kiti*. „Jei *kitas* įsivaizduoja *aš* taip, tarsi pastarasis būtų priešas, tikėtina, kad *aš* pagal atspindėtų vertinimų principą internalizuos šį įsivaizdavimą savo vaidmeniniame identitete *kito* atžvilgiu“¹². Kadangi ne visi *kiti* yra vienodai reikšmingi, svarbus vaidmuo šiame procese atitenka galios ir priklausomybės santykiams. Remiantis konstruktyvizmo logika, vieno subjekto idėjos apie kitą subjektą nėra pasyvios, bet nuolat ir aktyviai veikia antrojo subjekto vaidmenį pirmojo subjekto atžvilgiu. Tai tarytum valstybė *A* sakytų valstybei *B*: „Tu esi *X*, ir *aš* elgsiuos su tavimi taip, tarsi tu būtum *X*“¹³. Šioje dviejų valstybių sąveikoje tai, kas yra *B*, priklauso nuo to, kas *B* yra *A* suvokimu. Tuo tarpu *A* identitetas suformuojamas remiantis *A* įsivaizdavimais, ką apie ją mano *B* valstybė. „Vaidmeniniai identitetai yra reikšmės, kurias subjektai priskiria sau, užimdami *kito* objekto vietą. Todėl kai *Ego* bando suvokti *Alter* perspektyvą, siekdamas numatyti *Alter* elgesį, pirmasis stato save į ypatingą padėtį. Šiuo aspektu tai, kuo yra *Ego*, šioje sąveikoje yra priklausoma nuo to, ką *Ego* suvokia apie tai, kuo

⁸ Kelman, Herbert C., „The Role of National Identity in Conflict Resolution.“ R. D. Ashmer et al, *Social identity, intergroup conflict, and conflict reduction*. Oxford and New York: Oxford University Press, 2001, 191.

⁹ Alexander, Wendt, *Tarptautinė politikos socialinė teorija*. Vilnius: Eugrimas, 2005, 239.

¹⁰ Wendt, *Tarptautinė politikos socialinė teorija*, 244.

¹¹ Ten pat, 348.

¹² Ten pat, 348.

¹³ Ten pat, 356.

Ego yra *Alter* manymu¹⁴. Taip subjektai pradeda remtis šiais suvokimais, tačiau vaidmuo, kurį prisiima *aš* ir kurį jam priskiria *kitas*, nevisada yra tapatūs. Atspindėtų vertinimų taisyklė remiasi logika, kad identitetai sukonstruojami pagal tai, kaip subjektai *suvokia* savęs įvertinimą. Todėl prisiimti vaidmenys įgyja prasmę tik tada, kai yra patvirtinami kito sąveikos dalyvio arba socialinių santykių dėka.

Aukščiau išdėstyti konstruktyvizmo teiginiai suponuoja, kad identitetai yra ne egzogeniniai ir nekintantys, bet endogeniniai bei pasikeičiantys tada, kai subjektai iš naujo nustato, kas jie yra. *Aš* ribos ne tik priklauso nuo sąveikos, bet ir kinta šiai sąveikai vykstant¹⁵. Identitetai keičiasi nuolat. Nors jie dažnai laikomi stabiliais, A. Wendtas pažymi, kad tariamas stabilumas iš tikrųjų yra procesas, įvairių vidinių ir išorinių struktūrų apdirbtas taip, kad atrodytų stabilus¹⁶. Identitetų pokyčiams itin didelę reikšmę turi ir staigūs pasikeitimai tarptautinėje bei vidaus politikoje. Pokyčiai tarptautinėje sistemoje gali iššaukti poreikį persvarstyti nacionalinio identiteto aktualumą ir iš naujo apibrėžti valstybės santykį su kitais tarptautinės arenos dalyviais. Diskusijas dėl nacionalinio identiteto gali paskatinti ir šalies teritoriniai pokyčiai bei pokyčiai valstybės ekonomikoje ar demografijoje¹⁷. Situacijoms, kai kyla diskusijos dėl nacionalinio identiteto, akademinėje literatūroje suteiktas „identiteto konflikto“ terminas. Šį konfliktą gali iššaukti dvi sąlygos: 1) šalyje egzistuojančios kelios tarpusavyje konkuruojančios identiteto vizijos, reikalaujančios nesuderinamų politinio elito veiksmų; 2) išorinių aplinkybių pasikeitimas, kuriam atsiradus nacionalinio identiteto implikuojami veiksmai tampa nesuderinami su naujais iššūkiais¹⁸.

1.1.1.1. Didysis Izraelis vs. Demokratinė Izraelio valstybė

Diskusijos dėl Izraelio nacionalinio identiteto susijusios su keturių aspektų išryškiniu: religijos, nacionalizmo, holokausto ir liberalizmo¹⁹. Izraelis neabejotinai turi žydišką identitetą, ir nors visus šešerius šios valstybės egzistavimo dešimtmečius diskutuota, kaip buvimas žydų valstybe turėtų pasireikšti praktikoje, diskusijų dėl to, kad religija turi atlikti tam tikrą vaidmenį Izraelio piliečių kasdieniniame gyvenime, faktiškai nebuvo²⁰. Akivaizdu, kad sionizmas – žydų

¹⁴ Alexander, Wendt, *Tarptautinė politikos socialinė teorija*. Vilnius: Eugrimas, 2005, 356.

¹⁵ Alexander, Wendt, „Collective Identity Formation and The International State.“ *American Political Science Review*, 88(2), 1994, 386.

¹⁶ Lina, Balsytė, „Rusijos vaidmuo Lietuvos identiteto konstravime.“ Bakalauro darbas, Vilniaus universitetas, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas, 2006, 15.

¹⁷ Michael, Barnett, „Culture, Strategy and Foreign Policy Change: Israel's Road to Oslo.“ *European Journal of International Relations*, 5(1), 1999, 10.

¹⁸ Barnett, 10.

¹⁹ Ten pat, 10.

²⁰ Ten pat, 11.

nacionalizmo forma – kilęs kaip atsakas į žydų persekiojimą Europoje, taip pat yra svarbus Izraelio identiteto elementas. Lygiai taip pat kaip ir gilų antspaūdą žydų istorijoje palikęs holokaustas.

Kaip pažymi M. Barnettas, visi nacionaliniai identitetai brėžia ryškią takoskyrą tarp *mes* ir *kiti*, tačiau vaidmuo, kurį atlieka religija, nacionalizmas bei holokaustas Izraelio identitete, šią takoskyrą dar labiau sustiprina. „Šie trys Izraelio identiteto elementai sąlygojo požiūrį, kad Izraelis yra izoliuotas, kad jo išlikimui nuolat gresia pavojus ir kad jis pastoviai susiduria su daugybe įvairių grėsmių, kurios viena nuo kitos skiriasi tik intensyvumu bei priešišku laipsniu“²¹. Didžioji dalis žydų atmeta geopolitinį Izraelio–arabų konflikto aiškinimą būdami įsitikinę, kad jį analizuoti reikia atsižvelgiant į žydų persekiojimą²². Kai kurių autorių teigimu, minėti Izraelio identiteto elementai taip pat sukūrė kultūrinį pagrindą hiper-realistinei šalies užsienio politikai, pasižyminčiai nelankstumu, griežtumu ir nenoru rizikuoti taikos vardan²³.

Ketvirtasis Izraelio identiteto elementas – liberalizmas ir demokratija. Kaip pažymi M. Barnettas, nebuvo nė vieno precedento, leidusio suabejoti Izraelio kaip demokratinės šalies statusu: Izraelyje gerbiama spaudos laisvė, vyksta laisvi ir sąžiningi rinkimai, šalyje funkcionuoja konkurencinė partinė sistema, etc. Tačiau šiuo atžvilgiu Izraelis susiduria su keturiomis potencialiomis problemomis: 1) arabų mažuma Izraelyje, kurią šalies politinis elitas ir visuomenė traktuoja kaip turinčią dvigubą lojalumą ir todėl nevertą besąlyginio pasitikėjimo bei išpareigojimų ir naudos, suteikiamos Izraelio žydams²⁴. Izraelio arabų tam tikrų teisių suvaržymas vis dažniau akcentuojamas kaip pagrindas Izraelio demokratiškumo kvestionavimui; 2) 1967 metų kare okupuotos teritorijos, kurių prisijungimo tarptautinė bendruomenė nepripažįsta ir kurių laikymas savo sudėtyje Izraelį neretai piešia kaip agresyvią valstybę, ignoruojančią ir paminančią palestiniečių teises; 3) santykis tarp liberalizmo ir judaizmo, kurį geriausiai įkūnija klausimas: „Ar teisė kyla iš pilietybės, ar iš Dievo?“. Pirmaisiais Izraelio gyvavimo metais šis klausimas nekėlė daug rūpesčių. Tačiau žydams ortodoksams įgavus vis daugiau svertų šalies politikoje, jų pasaulėžiūros įtaką demokratiniam Izraelio statusui daugelis sekuliarių izraeliečių įvardijo viena svarbiausių grėsmių, su kuria susiduria Izraelis; 4) naratyvas, apibrėžiantis religinį ir nacionalinį etnosą, kvestionuojantis liberalizmo legitimumą²⁵.

²¹ Michael, Barnett, „Culture, Strategy and Foreign Policy Change: Israel’s Road to Oslo.“ *European Journal of International Relations*, 5(1), 1999, 11.

²² Barnet, 11.

²³ Ten pat, 11.

²⁴ Ten pat, 11.

²⁵ Ten pat, 12.

Istorijos eigoje išryškėjo dvi pagrindinės ir diametrialiai priešingos Izraelio identitetų vizijos: Didžiojo Izraelio vizija bei Izraelio – demokratinės valstybės vizija. Didžiojo Izraelio naratyvo propaguotojai – politinė ir religinė dešinė, šalies armijos vadovybė bei nausėdijų gyventojai, Dievo vardu motyvuojantys Samarijos ir Judėjos* atskyrimo nuo Izraelio valstybės nerealumą. Savo ruožtu Izraelio – demokratinės valstybės vizijos atstovai įsitikinę, kad okupuotų teritorijų išlaikymas Izraelio sudėtyje – ne tik grėsmė demokratijai, bet ir viena svarbiausių kliūčių taikos su palestiniečiais įgyvendinimui bei Izraelio ekonomikos augimui. Politinės kairės ir dešinės požiūrių į Izraelio nacionalinį identitetą išsiskyrimas akivaizdus keliais aspektais²⁶:

- Abiejų politinių pusių atstovai sutaria, kad žydiškasis identitetas ir izraelietiškas žydų identitetas šalyje turi būti integruoti, tačiau dešinysis politinis sparnas akcentuoja žydiškojo identiteto, tuo tarpu kairysis – izraelietiško identiteto pirmumą;
- Abiejų politinių pusių atstovai pritaria teiginiui, kad Izraelis turi būti žydų ir demokratinė valstybė. Tačiau dešinieji akcentuoja Izraelio kaip žydų valstybės svarbą, tuo tarpu kairieji pabrėžia Izraelio kaip demokratinės valstybės svarbą. Dešiniųjų prioritetas – nacionalizmas prieš demokratiją; kairiųjų – demokratija prieš nacionalizmą;
- Abiejų politinių pusių atstovai mano, kad Izraelis turi būti gerovės valstybė su į pasaulinę kapitalistinę ekonomiką integruota rinkos ekonomika. Dešinieji akcentuoja rinkos ekonomiką ir populizmą, savo ruožtu kairieji pabrėžia tam tikrų rinkos reguliavimo priemonių svarbą;
- Abiejų politinių pusių atstovai pritaria teiginiui, kad neturėtų būti atskyrimo tarp tautybės, religijos ir valstybės, tačiau dešiniųjų požiūris į religiją daug pozityvesnis – jie mano, kad religija yra tautybės pagrindas. Savo ruožtu kairiojo politinio spektro atstovai nėra palankūs religijai ir priskiria jai nedemokratinės tendencijas;
- Abiejų politinių pusių atstovai kvestionuoja tikruosius palestiniečių tikslus ir nė viena iš jų nėra pasiruošusi sumokėti didelės kainos konflikto išsprendimo vardan. Tačiau dešinieji pasiryžę sumokėti didesnę kainą už okupacijos tęsimą ir yra suinteresuoti taikos proceso sulėtinimu. Tuo tarpu kairieji nusiteikę pasiekti taikos susitarimą su palestiniečiais ir yra jautresni tarptautiniam spaudimui;

* Samarija ir Judėja – 1967 metais Izraelio okupuotos teritorijos. Šios teritorijos literatūroje įvardijamos keliais terminais: okupuotos teritorijos, Samarija ir Judėja, Vakarų Krantas.

²⁶ Sammy, Smooha, „Index of Arab-Jewish Relations in Israel in 2004.“ Haifa: University of Haifa, 2005, 83.

- Abiejų politinių pusių atstovai pritaria Izraelio integracijai į Vakarų pasaulį, o ne regioninei integracijai. Tačiau kairieji yra pasiruošę regioniniam bendradarbiavimui ir instrumentinei integracijai su arabų valstybėmis²⁷.

Išvardinti požiūrių skirtumai daro įtaką minėtų Izraelio nacionalinio identiteto vizijų atstovų** požiūriui į Izraelio–palestiniečių konfliktą. Politinės dešinės diktuojamas naratyvas visą kaltę dėl žydų–palestiniečių konflikto priskiria pastariesiems, tuo tarpu politinės kairės atstovai šiuo klausimu nėra vieningi. Dešinįjį sparną atstovaujantys politikai taip pat yra visiškai abejingi kairiojo sparno politikų siūlymams sprendimams palestiniečių klausimu. T. y. dviejų valstybių – dviem tautoms vizijos įgyvendinimui, Jeruzalės padalijimo, palestiniečių pabėgėlių sugrįžimo tik į Palestinos valstybę, demilitarizuotos Palestinos valstybės įkūrimo ir kitiems siūlymams²⁸. Skirtingi požiūriai į konfliktą savo ruožtu turi įtaką skirtingose politinio spektro pusėse esančių politinių jėgų vykdomai politikai.

Iki 1967 metų diskusijų Izraelio identiteto tema faktiškai nebuvo. Tai lėmė Izraelio teritorinis *status quo* ir Darbo partijos vyravimas valdžioje, suteikęs Izraelio identitetui nacionalistinį, sionistinį atspalvį. Tačiau po Šešių dienų karo okupuotos teritorijos, demografiniai pokyčiai, Darbo partijos populiarumo sumažėjimas, o dar vėliau – Šaltojo karo pabaiga – privedė Izraelį iki identiteto krizės²⁹.

1.1.2. Naratyvas

Kiekvienos grupės identitetas grindžiamas nacionaliniu naratyvu – pasakojimu apie šios grupės kilmę, istoriją bei jos santykį su tam tikra teritorija. „Valstybėje vyraujanti identiteto samprata formuojasi iš daugybės galimybių ir galiausiai išsivirtina kaip pasaulio padalijimo į *mus* ir *kitus* istorija, kitaip tariant – naratyvas. Tautos, nacionalinio intereso, nacionalinio saugumo sąvokos įgyja reikšmę tik dėl grupę vienijančio naratyvo. Jis yra pagrindinė grupės identiteto reprezentavimo forma“³⁰. Nacionalinis naratyvas suteikia grupei išskirtinumo jausmą, suformuoja teigiamą jos įvaizdį, pateisina įvairias grupės pretenzijas bei nusiskundimus³¹. Naratyvas yra svarbiausias įrankis, padedantis tautai susikonstruoti savo nacionalinį identitetą: jis ne tik sujungia praeitį su

²⁷ Sammy, Smooha, „Index of Arab-Jewish Relations in Israel in 2004.“ Haifa: University of Haifa, 2005, 83.

** Šiuo atveju kalbama apie Izraelio politinio elito nuostatas, kurios buvo ištirtos atlikus tyrimą (Žiūrėti: Sammy, Smooha, „Index of Arab-Jewish Relations in Israel in 2004.“ Haifa: University of Haifa, 2005).

²⁸ Smooha, 87.

²⁹ Michael, Barnett, „Culture, Strategy and Foreign Policy Change: Israel’s Road to Oslo.“ *European Journal of International Relations*, 5(1), 1999, 12.

³⁰ Gražina, Miniotaitė, „Tapatybės paieškos šiuolaikinėje Lietuvos užsienio politikoje: tarp Šiaurės ir Rytų dimensijų“. Kn. Gediminas Vitkus (sud.), *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2004*. Vilnius: Lietuvos karo akademija, 2005, 85.

³¹ Kelman, Herbert C., „The Role of National Identity in Conflict Resolution.“ R. D. Ashmer et al, *Social identity, intergroup conflict, and conflict reduction*. Oxford and New York: Oxford University Press, 2001, 191.

dabartimi, bet ir pateikia tam tikras nuorodas, kur tauta turėtų būti ateityje. Tautos naratyvo sukonstravimas ir jos subjektyvus istorijos interpretavimas turi svarbių pasekmių ateičiai. Naratyvai nėra primetami išorės stebėtojų, bet sukuriami dalyvių. Veikėjai patys nustato savo vietą istorijos eigoje, todėl jų identitetas yra istorija, apimanti praeitį, dabartį ir įsivaizduojamą ateitį³². Pirmieji sionistai pasakojo istoriją apie žydų tautą, turėjusią konkrečią pradžią, jų išvaymą iš senovės Palestinos. Šios istorijos eiga – žydų tautos blaškymasis, baimė ir nesaugumas svetimose šalyse – bei optimistiška pabaiga – žydų tautos atgaivinimas ir pasaulio bendruomenės žydų, kaip „normalių“ žmonių priėmimas³³. Šį naratyvą sukonstravo ir juo remdamiesi veikė visi tie, kurie save įvardijo sionistais.

Tautos tapimą „įsivaizduojama bendruomene“ įgalina jos sugebėjimas atrasti sau vietą tam tikroje bendroje istorinėje erdvėje. T. y. erdvėje, kuri skiriasi nuo istorijos linijos, apibrėžiančios kitas tautas ir politines bendruomenes. Kritinis naratyvo aspektas – tarpusavyje logiškai susiję įvykiai. Praeitis susijusi su įvykiais, tampančiais prasmingais tuomet, kai jie susiejami su bendruomene, turiančia tam tikrą suvokimą apie savo kilmę bei istoriją. Tačiau įvykiai neturi objektyvios reikšmės, nes politinę reikšmę ir suprantamumą jiems suteikia veikėjai, atrandantys šiems įvykiams vietą tautos naratyve, sujungiančiame istorinę praeities interpretaciją su ateities vizija. Todėl nacionalinės bendruomenės dažnai ginčijasi dėl dominuojančio naratyvo. Skirtingi naratyvai akcentuoja skirtingus įvykius, skirtingus tų įvykių aspektus bei skirtingas tų įvykių pasekmes nacionaliniam identitetui³⁴. Suvokdami naratyvo svarbą numatant ateities viziją, politiniai veikėjai dažnai stengiasi „pataisyti“ arba pakeisti tam tikrą naratyvą taip, kad jis geriau atspindėtų būtent jų brėžiamą ateities viziją.

Taigi nacionalinio identiteto naratyvas yra socialinis konstruktas, ne primestas iš šono, bet sukonstruotas veikėjų. Naratyvas padeda suprasti tautos praeitį, dabartį ir ateities viziją. Naratyve įprasminėti įvykiai subjektyviai susiejami su tautos identitetu. Sukonstruotas pasakojimas apie praeitį tampa jungiamąja dabarties ir ateities grandimi.

1.1.3. „Rėmai“

„Rėmai“ konstruktyvizmo teorinėje perspektyvoje yra „ypatingos metaforos, simbolinės reprezentacijos ir kognityvios užuominos, naudojamos siekiant įdiegti alternatyvius veiksmų

³² Michael, Barnett, „Culture, Strategy and Foreign Policy Change: Israel's Road to Oslo.“ *European Journal of International Relations*, 5(1), 1999, 12.

³³ Barnett, „Culture, Strategy and Foreign Policy Change: Israel's Road to Oslo.“ *European Journal of International Relations*, 5(1), 1999, 13.

³⁴ Barnett, 13.

modelius³⁵. Pasak M. Barnetto, veikėjai strategiškai naudoja „rėmus“, norėdami išdėstyti įvykius ir interpretuoti problemas, pateikti vyraujančią bendrą suvokimą apie pasaulį, galvanizuoti sentimentus ir mobilizuoti veiksmus bei pasiūlyti galimus tam tikrų įsipareigojimų sprendimus³⁶. Literatūroje išskiriami du pagrindiniai „rėmų“ bruožai: 1) veikėjai konkuruoja tarpusavyje dėl galimybės „įrėminti“ tam tikrus įvykius, nes tai, kaip įvykiai suprantami, turi svarbių pasekmių mobilizuojant visuomenę bei įgyvendinant veikėjų interesus. Ši konkurencija yra strateginis „rėminimo“ procesas, t. y. sąmoningos veikėjų pastangos nustatyti bendrą suvokimą apie pasaulį ir įvykius, kuris įteisintų kolektyvinius veiksmus³⁷. Siekdami mobilizuoti visuomenės nuomonę, politiniai veikėjai pasitelkia įvairius simbolius; 2) „rėmai“ visuomet yra svarbūs siekiant mobilizacijos, tačiau jų reikšmė ypatingai didelė tais istoriniais momentais, kai susikerta skirtingos ateities vizijos arba išryškėja kultūriniai prieštaravimai³⁸. Šiais momentais politiniai veikėjai privalo sukonstruoti „rėmus“, sugebančius sutaikyti prieštaraujančius požiūrius ir atrasti jiems vietą naratyve taip, kad jie neprieštarautų tautos kultūriniam pagrindui.

1.1.4. Institucinis kontekstas

Kaip buvo teigta anksčiau, šiame darbe laikomasi nuostatos, kad nacionalinio identiteto konstravimui svarbią reikšmę turi ir institucinis šalies kontekstas. Identitetas daro įtaką politikai paversdamas visuomenės interesus nacionaliniu interesu. Formalus institucinis kontekstas reprezentuoja politinę aplinką, kurioje šis procesas vyksta ir savo ruožtu yra nuoroda į inkorporuojamų interesų šaltinį³⁹. Svarbus Izraelio institucinis kontekstas – rinkiminė, koalicinė, partinė politinė sistema.

Izraelis – parlamentinė demokratija. Svarbiausios šalies institucijos – Prezidentas, Knesetas (įstatymų leidžiamoji valdžia), Vyriausybė (įstatymų vykdomoji valdžia), Teismų sistema ir Valstybės kontrolė. Politinė sistema remiasi valdžios atskyrimo principu. Vyriausybė pavaldi Knesetui ir priklauso nuo jo pasitikėjimo. Teismų nepriklausomumas garantuojamas šalies įstatymų⁴⁰. Kneseto paprastąją balsų daugumą ketveriems metams renkamo prezidento pareigos – ceremoninės ir formalios bei apibrėžtos įstatymų. Prezidento institucija Izraelyje – tautos vienybės simbolis. Kandidatai į šalies prezidentus pasirenkami atsižvelgiant į asmenų nuopelnus valstybei ir

³⁵ Barnett, „Culture, Strategy and Foreign Policy Change: Israel's Road to Oslo.“ *European Journal of International Relations*, 5(1), 1999, 15.

³⁶ Barnett, 15.

³⁷ Ten pat, 15.

³⁸ Ten pat, 15.

³⁹ Ten pat, 16.

⁴⁰ Israel Ministry of Foreign Affairs, „Political Structure and elections.“ Jeruzalė, 2001.

<http://www.mfa.gov.il/MFA/MFAArchive/2000_2009/2001/6/Political%20Structure%20and%20Elections> [Žiūrėta 2008 03 19].

jų reputaciją⁴¹. Ministro pirmininko kandidatūrą Knesetui teikia prezidentas. Premjero kandidatūra patvirtinama pastarajam surinkus daugiau nei pusę Kneseto narių balsų. Kaip ir prezidentas, Izraelio premjeras renkamas ketverių metų kadencijai. Išrinktas naujasis ministras pirmininkas privalo suformuoti vyriausybę per 45 dienas ir gauti Kneseto patvirtinimą⁴².

Knesetą sudaro 120 narių, renkamų ketverių metų kadencijai. Balsavimo teisę turintys Izraelio piliečiai savo balsus rinkimų metu atiduoda ne atskiriems kandidatams, bet partijoms. Visos partijos, surinkusios daugiau nei 2 proc. balsų rinkimų metu, patenka į Knesetą. Vietų skaičius partijoms paskirstomas proporcingai, atsižvelgiant į balsavimo rezultatus. Prieš nacionalinius rinkimus vyksta rinkimai partijų viduje. Šių rinkimų rezultatai determinuoja partijos narių vietą sąraše. Vėliau, atsižvelgiant į šį sąrašą, išrenkami ir konkretūs asmenys į Knesetą. T. y. jeigu partija, pavyzdžiui, laimėjo 10 vietų Knesete, į įstatymų leidžiamą instituciją deleguojami pirmieji dešimt partijos sąraše esančių asmenų⁴³. Per visą Izraelio gyvavimo istoriją nė vienai politinei partijai nepavyko laimėti daugumos Knesete, todėl koalicijų formavimas Izraelyje buvo neišvengiamas, ministrui pirmininkui siekiant užsitikrinti Kneseto daugumos palaikymą. Koalicijų formavimo pasekmė – svarus mažų partijų vaidmuo Izraelio politikoje. Į ministrų kabinetą patekusiems mažų partijų atstovams dažnai pavyksta mainais į buvimą koalicijoje laimėti ekonominius ir politinius dividendus bei prastumti savo politinę darbotvarkę⁴⁴.

Izraelio politinės partijos atlieka pagrindinį vaidmenį grupės veiksmų mobilizavime, politinių veiksmų pasirinkimų apibrėžime ir alternatyvių šalies ateities vizijų išryškiniame⁴⁵. Skirtingose politinio kontinuumo pusėse esančios partijos akcentuoja skirtingus Izraelio nacionalinio identiteto aspektus ir atspindi konkuruojančias Didžiojo Izraelio bei Izraelio – demokratinės valstybės, vizijas. Izraelio politinėje kairėje esančios partijos pirmenybę teikia liberalizmui ir demokratijai, tuo tarpu politinėje dešinėje esančios politinės jėgos – Didžiojo Izraelio vizijai. Trys pagrindinės Izraelio politinės partijos – „Likud“, Darbo partija ir 2005 metais ministro pirmininko Arielio Sharono įkurta „Kadima“.

„Likud“ – dešiniajam politiniam spektrui priklausanti partija. Šios partijos ideologija pagrįsta Didžiojo Izraelio vizija. T. y. pagrindiniu Izraelio tikslu „Likud“ nariai įvardina šalies sugrįžimą į istorinę Palestinos teritoriją, žydų nausėdijas Vakarų Krante laiko „nenuginčijama Izraelio teise“,

⁴¹ Israel Ministry of Foreign Affairs,

<http://www.mfa.gov.il/MFA/MFAArchive/2000_2009/2001/6/Political%20Structure%20and%20Elections>

⁴² Eben, Kaplan, „Israel's Political System.“ New York: Council of Foreign Relations, 2006. <http://www.cfr.org/publication/8912/israels_political_system.html> [Žiūrėta 2008 04 20].

⁴³ Kaplan, <http://www.cfr.org/publication/8912/israels_political_system.html>

⁴⁴ Ten pat, <http://www.cfr.org/publication/8912/israels_political_system.html>

⁴⁵ Michael, Barnett, „Culture, Strategy and Foreign Policy Change: Israel's Road to Oslo.“ *European Journal of International Relations*, 5(1), 1999, 12, 16.

ir griežtai pasisako prieš Palestinos valstybės įkūrimą. Šios partijos diktuojamas naratyvas pagrįstas nepertraukiamo žydų persekiojimo akcentavimu ir žydų karinės galios, kaip svarbiausio tautos saugumo garanto, išryškiniu⁴⁶. Darbo partija atstovauja kairiąją politinio kontinuumo pusę. Šios partijos artikuliuojamas naratyvas pabrėžia derybų su palestiniečiais svarbą ir piešia demokratinio bei saugaus Izraelio be okupuotų teritorijų viziją⁴⁷. „Kadima“ – centro partija. Iki jos įkūrimo 2005-aisiais, pagrindinės varžovės, kurių atstovai keisdavo vieni kitus valdžioje, buvo Darbo ir „Likud“ partijos. Politinėje arenoje pasirodžiusi „Kadima“ tikėjosi būti pusiausvyros tašku minėtų dviejų partijų konkurencijoje. Partijos narių deklaruojama ideologija: išlaikyti Izraelyje žydų daugumą, sutinkant su teritorinėmis nuolaidomis palestiniečiams; išsaugoti Izraelio kontrolę Jeruzalei bei didžiausias žydų nausėdijas Vakarų Krante; pritarti demilitarizuotos ir terorizmą sutramdžiusios Palestinos valstybės įkūrimui⁴⁸. Izraelio žydiškoji visuomenės dalis balsuodama už politines partijas dažniausiai pabrėždavo keturias vertybes (svarbos mažėjimo tvarka): a) žydų daugumą Izraelyje; b) taikos užtikrinimą; c) demokratijos Izraelyje išsaugojimą; d) Didžiojo Izraelio vizijos įgyvendinimą⁴⁹. Paskutinės dvi vertybės Izraelio žydams daugelį metų buvo daugmaž vienodai svarbios ir todėl nuolat tarpusavyje konkuravo. Ši konkurencija atsispindėjo Kneseto rinkimų rezultatuose: kai visuomenė suteikdavo pirmenybę demokratijai ir liberalizmui, rinkimus laimėdavo kairiojo politinio spektro partijos, tuo tarpu kai buvo akcentuojama Didžiojo Izraelio vizija – dešiniojo. Taigi Izraelio nacionalinio identiteto vizijos pristatymas ir šios vizijos suderinamumas su šalies nacionaliniu interesu bei galimybe taikai, tiesiogiai priklauso nuo valdžioje esančios partijos ir sudarytos koalicijos pobūdžio. Didžiosios dalies izraeliečių, atstovaujančių politinį centrą, vertybės suderinamos su Izraelio pasitraukimu iš Vakarų Kranto, esant tam tikrom sąlygom. Todėl egzistuojant politinei valiai, politinis elitas turi galimybę strategiškai įreminėti taikos procesą taip, kad jis atitiktų izraeliečių vertybes ir lūkesčius bei neprieštarautų pasitraukimo iš okupuotų teritorijų logikai⁵⁰. Pasak M. Barnetto, Izraelyje ministras pirmininkas dėl jam prieinamų politinių ir simbolių resursų, atlieka vadovaujantį, nors ne išskirtinį, vaidmenį kuriant kultūrinę sąlygas pokyčiams taikos procese. Premjero veiksmų galimybių ribos savo ruožtu tiesiogiai susijusios su valdančiosios partijos priklausomybe nuo mažesnių, dažniausiai – kraštutinių – koalicijos partnerių. Valdžioje esanti politinės kairės–centro koalicija pabrėš Izraelio nacionalinio identiteto, suderinamo

⁴⁶ Eben, Kaplan, „Israel’s Political System.“ New York: Council of Foreign Relations, 2006.
< http://www.cfr.org/publication/8912/israels_political_system.html > [Žiūrėta 2008 04 20].

⁴⁷ Kaplan, < http://www.cfr.org/publication/8912/israels_political_system.html >

⁴⁸ Ten pat, < http://www.cfr.org/publication/8912/israels_political_system.html >

⁴⁹ Michael, Barnett, „Culture, Strategy and Foreign Policy Change: Israel’s Road to Oslo.“ *European Journal of International Relations*, 5(1), 1999, 17.

⁵⁰ Barnett, 17.

su pasitraukimu iš okupuotų teritorijų, viziją. Centro koalicija bus mažiau linkusi atsisakyti šių teritorijų, tuo tarpu centro–dešinės koalicijos diskurse ne tik nebus užuominų apie galimybę pasitraukti iš Vakarų Kranto, bet atvirkščiai – Izraelio nacionalinis identitetas bus tiesiogiai susietas su priklausomybe nuo okupuotų teritorijų išlaikymo⁵¹.

1.2. Psichologinė identiteto funkcija

Identiteto formavimas yra vienas esminių žmogaus poreikių, kurį skatina imperatyvas apsisaugoti nuo nerimo. Identitetas: 1) įgalina žmogų patenkinti vieną pagrindinių – savigarbos poreikių; 2) įgalina žmogų patenkinti saviektyvumą, susijusį su asmeninės kompetencijos ir kontrolės jausmu, poreikį; 3) padeda žmogui išvystyti nuoseklumo jausmą⁵².

Žmogus gyvena neaiškiamame ir pavojingame pasaulyje, todėl asmenybės / individualybės jausmas tampa atramos tašku bandant šį pasaulį suvokti ir suteikti jam prasmę. Savigarba leidžia žmogui jaustis didžiausios vertės objektu prasmę turinčioje visatoje. Savigarbos stimulus – neišvengiamos mirties baimė. Žmogui nerimą kelia ne tik neišvengiama mirtis, bet ir neišvengiamas gyvenimas: kiekvieną dieną jis susiduria su nenumatytais poreikiais. Saviektyvumas padeda kovoti su šiais poreikiais, leisdama žmogui jausti, kad jis pajėgus valdyti savo ateitį ir su ja kovoti. Nugalėti nerimą žmogui padeda ir nuoseklumo jausmas: žmogus tiki, kad tol, kol egzistuoja stabili asmenybė, sugebanti atkakliai siekti savo tikslų, tol pasaulis turi reikšmę⁵³.

Individo fizinis ir psichologinis išlikimas priklauso nuo jo sugebėjimo priskirti reikšmę savo patirties elementams ir žinojimo sistemos, padedančios nustatyti asmens vietą pasaulyje, suformavimo. Tai darydamas žmogus brėžia takoskyrą tarp *aš* ir *kitas*, vysto suvokimą apie save ir identifikuoja, atskiria bei priskiria reikšmę gausybei priimamų jutiminių stimulų⁵⁴. Žinojimo vystymas yra pagrindinis ir svarbiausias sąmonės elementas.

Poreikis suteikti reikšmę išlieka gyvybiškai svarbus visą žmogaus gyvenimą. Visi individai yra nuolat įsitraukę į „savo identiteto ir suvokimo apie pasaulį kortų namelio“ statymą ir palaikymą⁵⁵. Jei šis kortų namelis sugriūtų, žmogus taptų nebepajėgus funkcionuoti psichologiškai ir socialiai bei išgyventi fiziškai. Identitetas ir sugebėjimas efektyviai funkcionuoti neįmanomas be sugebėjimo priskirti ir išlaikyti reikšmę⁵⁶.

⁵¹ Michael, Barnett, „Culture, Strategy and Foreign Policy Change: Israel’s Road to Oslo.“ *European Journal of International Relations*, 5(1), 1999, 17.

⁵² Leo F., Smyth, „Identity-based conflicts: a systemic approach.“ *Negotiation Journal*, 18(4), 2002, 149.

⁵³ Smyth, 149.

⁵⁴ Tim, Hicks, „Another look at identity-based conflict: the roots of conflict in the psychology of consciousness.“ *Negotiation Journal*, 17(1), 36.

⁵⁵ Hicks, 36.

⁵⁶ Ten pat, 36.

Žmonės yra įsitikinę, kad tai, ką jie mato yra tikra ir teisinga ir kad jų pasaulio samprata yra tiksli ir neginčytina. Nuspėjamos ir patikimos realybės susikonstravimas yra vienas svarbiausių individo poreikių, todėl mintis, kad jo suvokimas yra netikslus ar neteisingas, žmogui gali turėti destruktivių pasekmių. Kadangi fizinis išgyvenimas ir psichologinis stabilumas yra neatsiejami nuo sugebėjimo suteikti reikšmę aplinkai ir nuo pasaulio suvokimo, net ir mažiausias individo susikurtos reikšmių sistemos kvestionavimas grasina jo būčiai *per se*⁵⁷.

Nepaisant diskusijų bei polemikų, susijusių su Sigmundo Freudo ir psichoanalitine teorija, S. Freudas visuotinai pripažįstamas kai kurių fundamentalių išvalgų, priimtinių ne tik skirtingoms psichoanalizės mokykloms, bet ir bihevioristams, pionieriumi. Viena iš šių išvalgų susijusi su individų būtinybe identifikuotis. Anot S. Freudo, identifikavimasis „visų pirma yra emocinis ryšys su objektu; visų antra – identifikavimas tampa libidinio objekto pakaitalu; visų trečia – identifikavimasis gali sukelti bet koks naujas suvokimas apie dalijimąsi bendra vertybių sistema su asmeniu, nesančiu seksualinio instinkto objektu“⁵⁸. S. Freudo teigimu, grupės narius siejantis ryšys susijęs su svarbiomis bendromis emocinėmis vertybėmis, kylančiomis iš ryšio su lyderiu prigimties⁵⁹.

S. Freudas išskyrė du žmonių identifikavimosi tipus: gynybos ir varžymosi. Gynybos modelį psichoanalizės pradininkas grindė kūdikio berniuko patirtimi, tuo tarpu varžymosi modelį – kūdikio mergaitės patirtimi*. Psichoanalizės pradininko įsitikinimu, minėti identifikavimosi modeliai realybėje persipina – individo identifikavimasis yra iš dalies gynybinis, iš dalies varžymosi. Apibendrinamas S. Freudo išvalgas, Williamas Bloomas** išryškino du aspektus: 1) tiek gynybos, tiek varžymosi identifikavimosi modelių pagrindinis tikslas – išlikimas⁶⁰. Pasak W. Bloomo, mitinė

⁵⁷ Tim, Hicks, „Another look at identity-based conflict: the roots of conflict in the psychology of consciousness.“ *Negotiation Journal*, 17(1), 37.

⁵⁸ Sigmund Freud, *Group Psychology and the Analysis of the Ego* (1920), vol. XVIII of the *Standard Edition of the Complete Works of Sigmund Freud*. London: Hogarth Press, 1957, 107–8. Cituota iš William, Bloom *Personal Identity, National Identity and International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990, 29.

⁵⁹ Freud, *Group Psychology and the Analysis of the Ego*, 108. Cituota iš Bloom, *Personal Identity, National Identity and International Relations*, 30.

* Šiuos du identifikavimosi tipus S. Freudas išskyrė Edipo komplekso kontekste. Pasak S. Freudo, tam tikrame berniuko psychoseksualinio vystymosi etape, tėvas suvokiamas kaip konkurentas dėl motinos meilės. Tėvo įvaizdis vaikui neatsiejamas nuo priešininko įvaizdžio, kuris kovoje dominuoja dėl savo fizinio pranašumo. Bijodamas, kad jo libido realizacijos objekto – motinos – pasirinkimas sukels tėvo pyktį, kurio galima pasekmė – kastracija, berniukas bando apsisaugoti internalizuodamas tėvo savybes. Tokiu būdu jis ne tik neutralizuoja konkurencijos su tėvu keliamą grėsmę, bet ir tam tikra prasme įgija teisę dalintis išskirtiniais tėvo santykiais su motina. Mergaitė savo ruožtu susiduria ne su tėvo, kaip priešininko baime, bet su mamos, kaip konkurentės dėl tėvo meilės, įvaizdžiu. Anot S. Freudo, mergaitės išsprendžia konkurencijos su motina problemą susitapatindamos su jomis, internalizuodamos jų vertybes ir taip mokydamosis elgesio iš motinos (Sigmund, Freud, *Psichoanalizės įvadas. Paskaitos*. Vilnius: Vaga, 1999, 300–310).

** William, Bloom *Personal Identity, National Identity and International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.

⁶⁰ Bloom, 29.

Edipo*** komplekso prigimtis iš tiesų kalba apie kasdienybės realybę: bejėgiui kūdikiui jo tėvai yra vienintelis išlikimo šaltinis – meilė, maitinimas, apsauga. Jei tėvai nepatenkintų šių pirminių kūdikio poreikių, jis mirtų. Todėl gynybinis prisitaikymas prie tėviško idealo yra ne tik sudėtingų psichologinių dinamikų šaltinis, bet taip pat ir vienintelis išlikimo šaltinis kūdikį supančioje grėsmingoje aplinkoje. Ta pati varomoji jėga motyvuoja kūdikius mergaites: jos varžosi ir internalizuoja savo motinų elgesį ir vertybes, tai yra elgesį būtybių, teikiančių joms maistą ir šilumą. Tapimas panašia į motiną reiškia paties gyvenimo šaltinių kontrolės perėmimą į savo rankas⁶¹. Internalizuotos vertybės tampa superego, cenzūruojančio individo elgesį, dalimi; 2) nors kiekvienas individas turi unikalų superego – asmenybės struktūros dalį, atsakingą už internalizuotus idealus, tradicijas ir vertybes, kurias vaikui perduoda tėvai, o vėliau – visuomenė – individai taip pat dalijasi bendromis identifikacijomis su kitų individų superego. Pasak Z. Freudo, psichologinių grupių bendro identifikavimosi pagrindas – tas pats lyderis. Psichoanalizės pradininkas pabrėžė, kad bendrų grupės ego idealų – idealų, kuriais norima sekti – sukūrimo variklis iš pradžių yra tėvai, tačiau vėliau – individo aplinkoje esantys reikšmingi *kiti*⁶².

Dvi tarpusavyje konkuruojančios psichologijos mokyklos – psichoanalitinė ir bihevioristinė – sutaria esminiu teiginiu: siekiant sukurti identitetą egzistuoja biopsichologinis motyvas internalizuoti reikšmingų *kitų* elgesį⁶³. Siekdamas psichologinio saugumo, kiekvienas individas susitapatina su jo socialinėje aplinkoje egzistuojančių reikšmingų *kitų* elgesiu, vertybėmis ir požiūriu. T. y. žmogus aktyviai ieško identiteto. Be to, visi individai turi vididinį stimulą sustiprinti ir apsaugoti savo identitetą⁶⁴. Identiteto sustiprinimas sąlygoja geresnę žmogaus savijautą, tuo tarpu identiteto kvestionavimas – nerimą. Kaip pažymi A. Wendtas, „biologijos požiūriu žmonės yra atskiros būtybės, tačiau be sąmonės ir *aš* suvokimo jie nėra subjektai ir turbūt net nėra „žmonės“⁶⁵.

Visuomenėse, įsitraukusiose į konfliktus, būtinybė apsaugoti grupės identitetą yra ypatingai svarbi ir turi dvi pasekmes: 1) grupės nariai bando paaiškinti konfliktą, kurio egzistavimas sąlygoja stresą ir nerimą. Konfliktuojančios visuomenės nariai siekia atsakyti į tokius klausimus kaip: Kodėl konfliktas prasidėjo? Kuri pusė atsakinga už konflikto pradžią? Kokie priešų tikslai?, etc.; 2) grupės nariai susikonstruoja daugybę įsitikinimų, padedančių susidoroti su konfliktu. Šių įsitikinimų suformavimas leidžia visuomenės nariams jaustis turintiems reikšmingą konflikto suvokimą. Tai

*** Pavadinimas kilęs iš graikų mito apie Tėbų karalių Edipą, kuris nežinodamas nužudė savo tėvą Lajų ir vedė savo motiną Jokastę.

⁶¹ William, Bloom *Personal Identity, National Identity and International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990, 29.

⁶² Bloom, 30.

⁶³ Ten pat, 129.

⁶⁴ Ten pat, 23.

⁶⁵ Alexander, Wendt, *Tarptautinė politikos socialinė teorija*. Vilnius: Eugrimas, 2005, 240.

savo ruožtu sumažina nerimą – turėdami tam tikrą suvokimą apie konfliktą, grupės nariai mano galintys nuspėti ateitį ir taip valdyti savo likimą⁶⁶. Tačiau visuomenės įsitikinimų formavimo procesas – šališkas. Būtinybė apsaugoti *ego* ir saugumo poreikis lemia tik tam tikros informacijos pasirinkimą ir subjektyvų jos interpretavimą⁶⁷. Kaip teigia Daniel Bar-Tal*, visuomenės įsitikinimai – visuomenės narių požiūris į tai visuomenei ypatingai svarbius klausimus – konstruoja jų požiūrį į konfliktą ir motyvuoja žmones veiksams. Akademinėje literatūroje išskiriami aštuoni pagrindiniai visuomenės įsitikinimai, egzistuojantys į konfliktus įsitraukusiose visuomenėse. *Savo visuomenės tikslų teisingumas*. Šis įsitikinimas susijęs su priežastimis ir paaiškinimais, sąlygojusiais konflikto pradžia. Visuomenės įsitikinimas apie *saugumą* akcentuoja saugumo ir nacionalinio išlikimo svarbą bei išryškina šių tikslų įgyvendinimo sąlygas. Įsitikinimai apie *teigiamą visuomenės įvaizdį* susijusi su etnocentristine tendencija savo grupei priskirti tik teigiamas vertybes. Įsitikinimas, kad tam tikrame konflikte visuomenė yra *auka* – savo visuomenės kaip aukos pateikimas, akcentuojant priešininko sukeltą žalą ir blogą elgesį. Visuomenės įsitikinimas apie *priešininko delegitimizaciją* susijęs su kitos grupės humaniškumo neigimu. Šio tikslo siekiama susiejant priešininko įvaizdį su neigiamomis charakteristikomis. Visuomenės įsitikinimas apie *patriotizmą* sukelia prisirišimą prie šalies ir visuomenės, propaguodamas lojalumą, meilę, rūpestį ir pasiaukojimą. Įsitikinimas apie *vienybę* susijęs su vidinių konfliktų ir nesutarimų nebuvimo svarba egzistuojant sunkiai suvaldomam išoriniam konfliktui. Galiausiai, visuomenės įsitikinimas apie *taiką* – tai visuomenės suvokimas, kad taika yra pagrindinis tikslas⁶⁸. Šie aštuoni visuomenės įsitikinimai, pasak D. Bar-Tal, formuoja nesuvaldomų konfliktų draskomų visuomenių tikrovę: konstruoja visuomenės narių suvokimą, motyvaciją ir elgesį. Autorius pažymi, kad šių įsitikinimų egzistavimas – neišvengiamas nė vienoje į konfliktą įsivėlusioje grupėje. Šių įsitikinimų sklaida vykdoma pasitelkiant įvairius komunikacijos kanalus ir institucijas: mobilizuotų kultūrinių, švietimo, socialinių ir politinių mechanizmų pagalba minėti įsitikinimai įdiegiami visuomenės nariams ir palaikomi viso konflikto metu⁶⁹. Visuomenės įsitikinimų suformavimas savo ruožtu sąlygoja *konfliktinio visuomenės etoso* atsiradimą, tampančiu dominuojančia orientacine veiksmų nuoroda visuomenei. Šio etoso ir visuomenės įsitikinimų egzistavimas kursto konfliktą ir yra viena pagrindinių kliūčių jo išsprendimui**.

⁶⁶ Bar-Tal, Daniel, „From Intractable Conflict through Conflict Resolution to Reconciliation: Psychological Analysis.“ *Political Psychology*, 21(2), 2000, 352–353.

⁶⁷ Bar-Tal, 353.

* Bar-Tal, Daniel, „From Intractable Conflict through Conflict Resolution to Reconciliation: Psychological Analysis.“ *Political Psychology*, 21(2), 2000.

⁶⁸ Bar-Tal, Daniel, „From Intractable Conflict through Conflict Resolution to Reconciliation: Psychological Analysis.“ *Political Psychology*, 21(2), 2000, 354.

⁶⁹ Bar-Tal, 354.

1.3. Nacionalinio identiteto įtaka valstybės užsienio politikai

Psichologinė identiteto funkcija ir žmonių poreikis sustiprinti arba apsaugoti identitetą, yra jungiamoji nacionalinio identiteto ir šalies užsienio politikos sprendimų grandis. Analizuojant nacionalinio identiteto įtaką šalies vykdomai užsienio politikai, svarbu suprasti ryšį tarp visuomenės ir valdžios priimamų sprendimų. Dėl metodologinių sunkumų, susijusių su apibendrinimais, išvestais iš individo praktikos ir pritaikytais grupės praktikai, tarptautinių santykių teorijos susiduria su sunkumais bandydamos tiksliai apibrėžti visuomenės įtaką valdžiai. Šiandien šiuo klausimu nusistovėjo dvi pagrindinės priegijos. Pirmoji jų – realistinė – remiasi Hanso Morgenthau teorija. Anot jos, neatskiriama visuomenės dalis – viešoji nuomonė, turinti tiesioginę įtaką valdžioje esantiems žmonėms. Savo ruožtu viešoji nuomonė yra dinamiška, nepastovi ir gali būti formuojama bei performuojama politinio elito. Todėl valstybės veikėjai, anot H. Morgenthau, yra tarytum „antžmogiai“, valdantys primityvius gyvulius. Jis traktavo visuomenę kaip instinktyviai agresyvią dėl žmogaus *animus dominandi* prigimties, tačiau taip pat pabrėžė, kad visuomenė yra lanksti ir ypatingai imli manipuliacijoms⁷⁰. H. Morgenthau nė viename savo veikale nepateikė konkrečios analizės, leidusios jam padaryti aukščiau išdėstytą apibendrinimą, tačiau jo tarptautinių santykių analizė turėjo didžiulę įtaką tarptautinių santykių studijoms po 1945 metų. Realistinės paradigmos atstovai taip pat pabrėžia, kad nepaisant to, jog valdžia gali manipuliuoti masėmis, ji taip pat privalo atsižvelgti į masių valią – ne tik dėl demokratijos vertybių, bet ir dėl praktinių pasekmių, kurias potencialiai sukeltų nepopuliarios politikos įgyvendinimas⁷¹.

Antrosios – bihevioristinės – priegijos atstovai pažymi, kad pagrindinės viešosios nuomonės, susijusios su užsienio politika, savybės yra emocionalumas ir nenusipėjamumas. Anot šios minties atstovų, visuomenės atsakas į valdžios priimtus užsienio politikos sprendimus dažniausiai yra paremtas emocijomis, o ne intelektu ir jausmais, kurie labai dažnai ir lengvai keičiasi⁷².

Taigi nors iš esmės neįmanoma nustatyti masių įtakos valdžios priimamiems sprendimams prigimties, kad šis ryšys egzistuoja, abejonių nėra. Todėl egzistuoja ryšys ir tarp nacionalinio identiteto bei valstybės vykdomos užsienio politikos. Šia prasme svarbu atkreipti dėmesį į du aspektus: 1) nacionalinis identitetas yra interesų šaltinis. Identitetas nesąlygoja veiksmų, bet padaro juos legitimus ir suprantamus; 2) politiniai veikėjai dažniausiai turi konkuruojančias reikšmių,

** Pavyzdžiui, iki septintojo dešimtmečio Izraelio visuomenėje egzistavęs įsitikinimas, kad taika su arabų valstybėmis – utopija ir kad Izraelio kariuomenė pranašesnė už arabų valstybių kariuomenes, mažino taikos įgyvendinimo būtinybę.

⁷⁰ William, Bloom *Personal Identity, National Identity and International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990, 77.

⁷¹ Bloom, 77.

⁷² Ten pat, 78.

susijusių su nacionaliniu identitetu, interpretacijas ir varžosi tarpusavyje dėl teisės nustatyti nacionalinį identitetą, kuris atspindėtų jų įsitikinimus ar interesus⁷³.

Su savo tauta identifikavęsi individai yra linkę saugoti ir stiprinti nacionalinį identitetą. Ši tendencija akademinėje literatūroje įvardijama *nacionalinio identiteto dinamikos* terminu*, nurodančiu socio-psichologinę dinamiką, įgalinančią individų mobilizaciją kaip atsaką į tarptautinius įvykius. Kai vaizdiniai, susiję su tarptautine politika, visuomenei pateikiami taip, kad: 1) sudaromas įvaizdis, jog nacionaliniam identitetui gresia pavojus arba 2) atsirado galimybė sustiprinti nacionalinį identitetą, visuomenė kaip viena grupė siekia apsaugoti arba sustiprinti savo nacionalinį identitetą⁷⁴. Taigi egzistuoja aiškus ir psichologiškai logiškas ryšys tarp visuomenės ir tarptautinių santykių: visuomenė mobilizuojasi suvokusi, kad jos nacionaliniam identitetui gresia pavojus arba atsirado galimybė nacionalinį identitetą sustiprinti.

Pasak W. Bloomo, galima determinuoti ryšį tarp: 1) visuomenės; 2) valdžios priimamų sprendimų, susijusių su užsienio politika; 3) įvaizdžių, susijusių su tauta ir tarptautine aplinka, kurie grasina nacionaliniam identitetui arba suteikia galimybę jį sustiprinti⁷⁵. Šio ryšio logika:

- su tarptautine aplinka susiję įvaizdžiai gali mobilizuoti nacionalinio identiteto dinamiką;
- valdžia gali manipuliuoti šiais įvaizdžiais, siekdama mobilizuoti nacionalinio identiteto dinamiką;
- veiksniai, nesusiję su valdžia, gali manipuliuoti šiais įvaizdžiais. Tuomet mobilizuota nacionalinio identiteto dinamika gali paveikti valdžios užsienio politikos sprendimus.

Vadovaudamasis šia logika W. Bloomas teigia, kad:

- valstybė savo priimamų užsienio politikos sprendimų pagalba gali iššaukti nacionalinio identiteto dinamiką arba būti pati manipuliuojama šios dinamikos;
- nacionalinio identiteto dinamiką gali iššaukti tarptautiniai įvaizdžiai, kuriais manipuliuoja valdžia ar kiti veikėjai;
- visuomenė visuomet priešinsis politikai, kurią suvoks kaip grėsmę nacionaliniam identitetui ir palaikys politiką, kurią suvoks kaip prisidedančią prie nacionalinio identiteto sustiprinimo⁷⁶.

⁷³ Michael, Barnett, „Culture, Strategy and Foreign Policy Change: Israel’s Road to Oslo.“ *European Journal of International Relations*, 5(1), 1999, 10.

⁷⁴ William, Bloom *Personal Identity, National Identity and International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990, 79.

⁷⁵ Bloom, 80.

* Žiūrėti Michael, Barnett, „Culture, Strategy and Foreign Policy Change: Israel’s Road to Oslo.“ *European Journal of International Relations*, 5(1), 1999.

⁷⁶ William, Bloom *Personal Identity, National Identity and International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990, 80.

Mobilizacija, kurią gali iššaukti nacionalinio identiteto dinamika, yra pati didžiausia įmanoma šalies mobilizacija. Teoriškai ji apima visą šalies populiaciją, nepriklausomai nuo politinių, religinių, kultūrinių ar etninių skirtumų. Todėl politikas, galintis simboliškai susieti save su nacionaliniu identitetu ir jį mobilizuoti, užsitikrina ir visuomenės paramos monopolį⁷⁷. Kaip buvo rašyta anksčiau, nacionalinio identiteto dinamika, remdamasi identifikavimosi imperatyvu, nuolat siekia sustiprinimo ir yra nepastovi. Todėl neatskirama vidaus politikos savybė – konkurencija dėl galimybės apibrėžti nacionalinį identitetą. T. y. šalies politinės partijos nuolat konkuruoja tarpusavyje, siekdamos įrodyti visuomenei, kad būtent jų politika geriausiai apsaugo nacionalinį identitetą nuo išorinių grėsmių ir labiausiai jį puoselėja. Be to, dėl nuolat besikeičiančių politinių ir socio-ekonominių realijų, tautos kūrimas tapo nuolatine būtinybe. Šis procesas būtinas siekiant išlaikyti politinę integraciją ir stabilumą. Todėl valdžios dažnai neatsispiria pagundai mobilizuoti visuomenę pasitelkiant išorinius įvaizdžius⁷⁸. Tai taip pat reiškia, kad valdžioje esantys asmenys privalo atsižvelgti į tai, kaip jų priimami sprendimai, susiję su užsienio politika, bus interpretuojami visuomenės. Kaip pabrėžia W. Bloomas, valdžios užsienio politika dažnai priklauso nuo vidinių vidaus politikos realijų ne mažiau nei nuo šalies tarptautinių santykių. Užsienio politika tampa svarbiu manipuliavimo tauta įrankiu, nes jos pagalba galima sukurti įvykius, kuriuos visuomenė interpretuos kaip grėsmę savo kolektyviniam identitetui arba kaip galimybę apsaugoti jį ir net pakelti jo prestižą. Manipuliacijos būdu mobilizuota visuomenės parama sąlygoja tai, kad bet koks prieš valdžią nukreiptas veiksmas ar opozicija jai interpretuojami kaip anti-nacionalistiniai, nepatriotiški ir net išdavikiški. Pasaulio valdžios labai dažnai tuo naudojasi, savo visuomenių dėmesį nukreipti nuo vidaus problemų bandydamos susimuliuotomis išorės grėsmėmis arba realiu įsitraukimu į pasaulyje vykstančius įvykius. Svarbu pažymėti, kad net ir tais atvejais, kai nacionalinio identiteto dinamika yra specialiai sukeliama ir manipuluojama valdžios, šio proceso kontrolė gali išslįsti jai iš rankų. Kartais dirbtinė nacionalinio identiteto dinamikos mobilizacija gali iš tiesų pareikalauti imtis tam tikrų veiksmų, nes jų nesiimdama valdžia rizikuotų prarasti patikimumą⁷⁹. Nacionalinio identiteto dinamiką gali mobilizuoti ne tik valdžia, bet ir kiti veikėjai. Nepriklausomai nuo to, kas iššaukė nacionalinio identiteto dinamiką, valdžia privalo į ją atsižvelgti priimdama užsienio politikos sprendimus.

Apibendrinamas nacionalinio identiteto dinamikos ryšio su valstybės užsienio politikos sprendimais tipus, W. Bloomas išskiria šią klasifikaciją:

⁷⁷ William, Bloom *Personal Identity, National Identity and International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990, 81.

⁷⁸ Bloom, 81.

⁷⁹ Ten pat, 82.

- *Nacionalinis identitetas kaip užsienio politikos šaltinis.* Valdžia iššaukia nacionalinio identiteto dinamiką siekdama strateginių užsienio politikos tikslų.
- *Užsienio politika kaip įrankis tautos kūrimui.* Valdžia naudojasi užsienio politika kaip instrumentu nacionalinio identiteto dinamikai iššaukti. Šio žingsnio tikslas – tautos kūrimas. Jo galimi rezultatai: a) nacionalinio identiteto dinamika išlieka valdžios kontrolėje; b) mobilizuota nacionalinio identiteto dinamika išslįsta iš valdžios kontrolės ir daro įtaką valdžios priimamiems sprendimams.
- *Nacionalinio identiteto dinamika, iššaukta nevyriausybinių veikėjų, daro įtaką valdžios priimamiems užsienio politikos sprendimams*⁸⁰.

1. Istorinė Izraelio–palestiniečių konflikto eiga

Šioje darbo dalyje, naudojantis anksčiau pateiktais teoriniais rėmais, analizuojama, kokią įtaką žydų–palestiniečių santykiams turėjo Izraelio nacionalinis identitetas šių dviejų tautų konflikto eigoje. Analizė pradedama pirmaisiais žydų–palestiniečių susidūrimais Palestinoje ir baigiama Antrosios intifados pradžia 2000-aisiais. Šia analize nesiekama nuosekliai pateikti minėto konflikto eigos, veikiau – pristatyti svarbiausius įvykius, turėjusius įtaką Izraelio nacionalinio identiteto formavimui bei išryškinti veiksnius, sąlygojusius šio identiteto perkonstravimą ir Izraelio užsienio politikos pokyčius. Plačiau analizuojamas Oslo taikos procesas tapęs, kaip teigiama šiame darbe, svarbiausiu lūžiu Izraelio–palestiniečių konflikte. Pastarosios analizės tikslas – parodyti, kaip pokyčiai nacionaliniame identitete ar pastangose jį pakeisti, iššaukia pokyčius visuomenės įsitikinimuose ir padaro sunkiai įsivaizduojamą taikos procesą įmanomą.

2.1. XIX a. pab. – pirmieji žydų susidūrimai su arabais Palestinoje

Iki Pirmojo pasaulinio karo pradžios arabų pasipriešinimas žydų imigracijai į Palestiną ir sionizmui buvo akivaizdus tarp arabų intelektualų, miesto kilmingųjų ir valstiečių. 1881 metais, kai Palestiną pasiekė pirmoji žydų imigracijos banga, šiame regione gyveno apytiksliai 500 tūkst. žmonių. Iš jų – 80 proc. buvo musulmonai, apie 10 proc. – krikščionys ir 5–7 proc. (24 tūkst. žmonių) buvo žydai⁸¹. Palestinos teritorija sudarė 26,3 mln. dunamių (vienas dunumas lygus 1000-iui kvadratinų metrų); du trečdaliai šios teritorijos buvo netinkama įdirbimui. Didžioji dalis Palestinos žydų buvo apolitiškai nusiteikę religingi judėjai, neturėję jokių sąsajų su sionizmu. Todėl Palestinos arabai nemanė, kad jie kėlė politinę grėsmę. Arabų baimes ir įtarimus sukėlė pirmoji

⁸⁰ William, Bloom *Personal Identity, National Identity and International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990, 89.

⁸¹ Muhammad, Y. Muslih, *The Origins of Palestinian Nationalism*. New York: Columbia University Press, 1988, 13; 70.

politiškai motyvuotų žydų imigrantų banga, pasiekusi Palestiną 1882 metais. Šias baimes dar labiau sustiprino antrasis žydų antplūdis į Palestiną 1903 metais. Iki 1914 metų žydų skaičius Palestinoje patrigubėjo – Pirmojo pasaulinio karo išvakarėse Palestinoje gyveno 84,600* žydų, sudariusių 12 proc. viso Palestinos gyventojų skaičiaus⁸².

Ypač didelį nerimą Palestinos arabams minėtu laikotarpiu kėlė sionizmas. Šis politinis judėjimas buvo žydų nacionalizmo išraiška, kilusi 1896 metais; jo šaknys siejamos su Vengrijos žydu Teodoru Hercliu. 1896 metais Austrijoje pasirodžiusioje jo knygoje „Žydų valstybė“ („Der Judenstaat“) T. Herclis rašė, kad „Idėja, kurią aš vystau šioje knygoje, yra labai sena – atkurti žydų valstybę. [...] Žydų valstybė – ne utopija, ją įmanoma sukurti, ir žydai yra priversti ją sukurti. Nėra reikalo net diskutuoti, ar žydų valstybė reikalinga, – realybė kalba pati už save“⁸³. Šį įsitikinimą T. Herclis grindė faktu, kad žydai, nesvarbu kurioje pasaulio valstybėje gyventų, tampa aplinkinių išpuolių objektu. Anot sionizmo pradininko, neapykantos žydams priežastis – „žydai yra tauta, gyvenanti kitų tautų žemėje. Žydai negali asimiliuotis svetimoje žemėje. Išėitis yra – žydai turi palikti svetimas valstybes ir sukurti savo valstybę“⁸⁴.

Nuo pat 1896 metų Palestina buvo minima tik kaip viena iš galimų vietų būsimai žydų valstybei**. Tačiau ilgainiui sionizmo pasekėjų pagrindinis tikslas tapo žydų tautos atgimimas „senojoje tėvynėje“. Viena vertus sionistai tikėjo, kad sugrįžimas į Palestiną labiausiai sudomintų žydų mases, antra vertus jie buvo įsitikinę, kad šis tikslas išsaknijęs žydų istorijoje, religijoje ir papročiuose⁸⁵. Pagrindinis žydų argumentas, anot jų įrodantis, kad žydai yra teisėti Palestinos gyventojai, remiasi Biblijoje aprašyta žydų patriarcho Abraomo sutartimi su Dievu. Pasak Šventojo Rašto, Dievas įsakė Abraomui eiti į „žemę, kurią aš tau parodysiu“. Abraomas – žydų (per Izaoką) ir arabų (per Ismailą) tautos tėvas. Anot žydų tautos naratyvo, kadangi sutartis su Dievu buvo sudaryta su Izaoku ir jo palikuonimis, Palestinos žemė išimtinai priklauso žydams – Izaoko palikuonims. Be to, Abraomo susitarimas su Dievu buvo vienpusis ir besąlyginis, todėl pora tūkstančių metų trukusi žydų tremtis nepanaikino jų teisėtų pretenzijų į istorines žemes, su kuriomis žydai esą išlaikė istorinį ir fizinį ryšį⁸⁶.

⁸² Muhammad, Y. Muslih, *The Origins of Palestinian Nationalism*. New York: Columbia University Press, 1988, 70.

* Pateikiami žydų ir arabų gyventojų skaičiai Palestinoje XX a. pr. daugelyje šaltinių skiriasi. Demografija šiuo atžvilgiu dažnai tampa įrankiu siekiant įrodyti vienos iš konflikto dalyvių pusės „tiesą“.

⁸³ Giedrius, Drukteinis, *Izraelis, žydų valstybė*. Vilnius: Artlora, 2006, 65.

⁸⁴ Drukteinis, 65.

** Du kiti svarstyti variantai – Argentina ir Uganda.

⁸⁵ Muhammad, Y. Muslih, *The Origins of Palestinian Nationalism*. New York: Columbia University Press, 1988, 70.

*** Muhammad, Y. Muslih, *The Origins of Palestinian Nationalism*. New York: Columbia University Press, 1988.

⁸⁶ Alfonsas Eidintas ir Donatas Eidintas, *Žydai, Izraelis ir palestiniečiai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007, 122–123.

Pasak Muhammad Y. Muslih***, be vidinio veiksnio egzistavo keli išoriniai veiksniai, skatinę žydų nacionalinį atgaivinimą Palestinoje: 1) teritorinė Europos valstybių ekspansija Azijoje ir Afrikoje; 2) antisemitizmo protrūkis Rytų Europoje; 3) pogromai Rusijoje 1881 metais; 4) antisemitizmo pradžia Vakarų Europoje 1894 metais⁸⁷. Išvardinti vidiniai ir išoriniai veiksniai lėmė, kad daugeliui žydų sionizmas tapo jų identiteto išraiška.

Didžiąją dalį žemės Palestinoje žydų naujakūriai, padedami sionistinių organizacijų* ir tarptautinės žydijos pinigų, iki Pirmojo pasaulinio karo įsigijo tiesiogiai iš Osmanų imperijos administracijos arba iš didžiules valdas turėjusių turtingų arabų miesto gyventojų. Dalis teritorijos taip pat buvo įsigyta iš bankrutavusių ar išiskolinusių valstiečių žemdirbių, nepajėgusių susimokėti mokesčių⁸⁸. Taip Palestinos žemės pamažu, bet metodiškai atiteko žydams**. Sionistai socialistai, sudarę didžiąją dalį antrosios žydų imigrantų į Palestiną bangos, buvo įsitikinę, kad nausėdijų ekonomika negali priklausyti nuo arabų darbo jėgos išnaudojimo. Jie siekė paversti intelektualų ir verslininkų tautą darbininkų ir valstiečių tauta⁸⁹, todėl teikė pirmenybę „žydų darbui“. Šio sprendimo pasekmė – felachai – vargšai valstiečiai arabai – neretai buvo išvyti iš žemių, kurias nuomavosi ir kurias daug metų dirbo. Žydai siūlė didelius pinigus arabams už žemės sklypus. Žemės paklausa labai pakėlė sklypų kainas, todėl daug arabų žemvaldžių, kurie net negyveno Palestinoje, noriai pardavė savo žemes⁹⁰. Nors žydai naujakūriai felachams dažnai leisdavo kuri laiką pasilikti jų įsigytose žemėse, konfliktai kildavo bandant valstiečius arabus iškeldinti. Neretai žydai naujakūriai buvo priversti nuomoti savo žemes tiems, kurių iškeldinti nepajėgdavo⁹¹. Arabų valstiečiai jautė susvetimėjimą su žeme, kurią daug metų dirbo ir tai skatino jų neapykantą žydams.

Pirmieji konfliktai tarp žydų ir Palestinos arabų kilo ne tik dėl žemės sklypų ribų, naudojimosi vandens telkiniais ar derliaus dalybų, bet neretai ir dėl žydų naujakūrių vietinių tradicijų ignoravimo, nepagarbos bei elgesio. XIX a. pab. – XX a. pr. labai nedaug sionistų mąstė apie Palestinoje gyvenusių arabų nacionalines aspiracijas; vietiniai gyventojai daugeliui žydų buvo tarytum „nematoma tauta“. Sionistai Palestiną neretai įsivaizdavo kaip tuščią nederbamos žemės

⁸⁷ Muhammad, Y. Muslih, *The Origins of Palestinian Nationalism*. New York: Columbia University Press, 1988, 71.

* Žemės pirkimą Palestinoje XX a. pradžioje koordinavo 1901 m. sudarytas Žydų nacionalinis fondas. Šis fondas taip pat siekė užtikrinti, kad įsigytos žemės daugiau niekada negalėtų būti parduotos. Vis dėlto iki 1948 metų perkant žemes Palestinoje svarbiausią vaidmenį atliko privatus žydų kapitalas. Pavyzdžiui, iš 420 tūkst. dunamių, priklausiusių žydams Palestinoje 1914 metais, tik keturi procentai buvo Žydų nacionalinio fondo. Visa likusi žemė įsigyta už privačias žydų lėšas. Iš minėtų 420 tūkst. dunamių 275 tūkst. dunamų žemės įsigyta finansuojant Baronui Edmondui Rotšildui (plačiau apie žemės pardavimą Palestinoje 1920–1931 metais žiūrėti Charles D. Smith 124–128 psl.).

⁸⁸ Muhammad, Y. Muslih, *The Origins of Palestinian Nationalism*. New York: Columbia University Press, 1988, 42.

⁸⁹ Alfonsas Eidintas ir Donatas Eidintas, *Žydai, Izraelis ir palestiniečiai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007, 90.

⁹⁰ Giedrius, Drukteinis, *Izraelis, žydų valstybė*. Vilnius: Artlora, 2006, 116.

⁹¹ Alfonsas Eidintas ir Donatas Eidintas, *Žydai, Izraelis ir palestiniečiai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007, 96.

kraštą. Ši klaidingą įsitikinimą geriausiai apibūdina sionistų šūkis: „Žemė be žmonių – žmonėms be žemės“. Sionistų kongresuose arabai pirmą kartą paminėti tik 1904 metais⁹². Susidūrimas su arabais daugeliui žydų sužadino skirtingus jausmus. Buvo nemažai naujakūrių, manusių, kad arabai – primityvūs, bet garbingi žmonės. Vis dėlto didžioji dalis į Palestiną repatriavusių žydų arabus matė esant laukinius, neprotingus, fatališkus ir tingius žmones⁹³. Naujakūriai į vietinius arabus žvelgė tarytum į klusnius tarnus, kuriuos jie manė galėsiantys išnaudoti. Toks elgesys iššaukė keletą smarkių susidūrimų tarp arabų ir žydų. Pirmasis jų įvyko 1886 metais seniausioje žydų kolonijoje Petah Tikvoje.

Vis dėlto iki 1908 metais įvykusio „Jaunųjų turkų“ perversmo, Palestinos arabų reakcija į sionizmą nebuvo visuotinė. Tik keletas arabų inteligentijos atstovų žvelgė į sionizmą per politikos prizmę ir suprato galimas politinio sionizmo pasekmes. Didžiąjai daliai arabų visuomenės sionizmas siejosi su imigracija ir žemės pardavimais⁹⁴. Visuotinė arabų opozicija sionizmui prasidėjo 1908 metais ir buvo tiesioginė „Jaunųjų turkų“ perversmo pasekmė. Po revoliucijos nuvertus sultoną ir pradėjus sparčią imperijos „turkizaciją“ akimirksniu panaikinta spaudos cenzūra bei įvesta politinių partijų laisvė paskatino daugybės naujų laikraščių, radikaliai pasisakusių prieš žydus naujakūrius ir sionizmą, atsiradimą. „Nacionalinis pakilimas kovai su sionistais buvo visuotinis – per rankas ėjo brošiūros, raginusios nepardavinėti žydams žemės ir reikalavusios uždrausti žydų imigraciją. Pagausėjo išpuolių prieš žydų kaimus“⁹⁵.

Sionizmas ir ypač „Jaunųjų turkų“ perversmo pasekmės turėjo didelę įtaką palestiniečių nacionalizmo susiformavimui. Arabų nacionalizmo universalumo idėjos žlugimas ir akivaizdūs sirų, irakiečių bei palestiniečių interesų išsiskyrimai privertė palestiniečius suformuoti savo nepriklausomą nacionalinį judėjimą. Sionizmas ir politinės žydų aspiracijos Palestinoje savo ruožtu prisidėjo prie šio reiškinių formavimosi, skatindami palestiniečių patriotizmą jų opozicijos sionizmui kontekste*. Po Pirmojo pasaulinio karo Palestinoje tarpusavyje kovojo jau du institucionalizuotais siekę būti nacionalizmai – palestiniečių ir žydų.

2.2. Palestina ir du pasauliniai karai

Palestinos arabų ir žydų padėtis nuo Pirmojo pasaulinio karo iki Antrojo pasaulinio karo pradžios tiesiogiai priklausė bei keitėsi priklausomai nuo Didžiosios Britanijos politinių interesų ir

⁹² Giedrius, Drukteinis, *Izraelis, žydų valstybė*. Vilnius: Artlora, 2006, 89.

⁹³ Alfonsas Eidintas ir Donatas Eidintas, *Žydai, Izraelis ir palestiniečiai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007, 92.

⁹⁴ Muhammad, Y. Muslih, *The Origins of Palestinian Nationalism*. New York: Columbia University Press, 1988, 79.

⁹⁵ Giedrius, Drukteinis, *Izraelis, žydų valstybė*. Vilnius: Artlora, 2006, 91.

* Tai, kad sionizmas nebuvo pagrindinis ir svarbiausias veiksnys, paskatinęs palestiniečių nacionalizmo susiformavimą, yra esminis M. Y. Muslih knygos „The origins of Palestinian Nationalism“ teiginys.

pastangų suderinti išsipareigojimus žydams ir arabams. 1916 metų gegužę Didžiosios Britanijos užsienio reikalų ministerijos atstovas Markas Saiksas ir Prancūzijos užsienio reikalų ministras Šarlis Žoržas Piko pasirašė slaptą „Mažosios Azijos sutartį“. Pagal šią sutartį Palestina pateko į Didžiosios Britanijos įtakos sferą⁹⁶. Nors 1917 metais minėtas susitarimas buvo išslaptintas, jame numatytų išsipareigojimų buvo laikomasi iki pat mandatinių teritorijų sistemos sukūrimo 1919 metais.

Strateginiai britų interesai* Pirmojo pasaulinio karo pabaigoje – viltis su žydų pagalba įtraukti Jungtines Valstijas į karą ir išlaikyti jame Rusiją – padėjo pamatus Didžiosios Britanijos vyriausybės deryboms su Londone rezidavusiais sionistais. Šių derybų rezultatas – 1917 metų Balfūro deklaracija, skelbusi, kad „Jo Didenybės Vyriausybė palankiai vertina „Nacionalinių žydų namų“ įkūrimą Palestinoje ir skirs savo didžiausias pastangas šiam tikslui pasiekti, nepažeidžiant Palestinoje gyvenančių nežydų bendruomenių pilietinių ir religinių teisių, kaip ir kitose šalyse gyvenančių žydų teisių bei politinio statuso“⁹⁷. Balfūro deklaracija neapsprendė politinės Palestinos ateities ir net tiksliai nenurodė, ką reiškė terminas „nacionaliniai namai“ bei kaip jis turėtų būti įgyvendintas praktikoje. Vis dėlto, anot Giedriaus S. Drukteinio**, po Balfūro deklaracijos paskelbimo žydai politine prasme pirmą kartą buvo sutapatinti su Palestina tarptautiniu lygmeniu⁹⁸.

Sukūrus Tautų Sąjungos Mandatų sistemą, 1920 metais San Remo konferencijoje teisė valdyti Palestiną pripažinta Didžiajai Britanijai. Mandato chartijoje Balfūro deklaracijos pagrindu minimi „žydų nacionaliniai namai“, tačiau taip pat neapibrėžiama kas tai yra ir kaip tai turėtų būti įgyvendinta praktikoje. Apie Palestinos arabus Chartijoje iš viso neužsimenama, todėl nenumatytos ir jų politinės teisės. Arabai Balfūro deklaraciją interpretavo kaip britų išdavystę: Pirmojo pasaulinio karo metu kovoję britų pusėje prieš turkus jie tikėjosi, kad Palestina bus įtraukta į būsimos nepriklausomos Sirijos sudėtį. Savo ruožtu norėdami išvengti dar didesnio arabų pasipriešinimo prieš žydus ir paneigti gandus, esą „britai atidavė Palestiną žydams“, sionistai kurių laiką neigė, kad oficialus jų judėjimo tikslas – žydų valstybės įkūrimas Palestinoje⁹⁹.

Po Pirmojo pasaulinio karo arabai sudarė daugumą Palestinos gyventojų. Pagal britų oficialiai deklaruotus tikslus mandatinėje teritorijoje valdžią galėjo įgyti tik tautinė, etninė ar rasinė dauguma, todėl sionistams kritiškai svarbi buvo masinė žydų imigracija. Britai iš pradžių nesipriešino sionistų nuostatai, kad visi žydai galėjo laisvai grįžti į „nacionalinius namus“. Tačiau sparčiai didėjantis

⁹⁶ Giedrius, Drukteinis, *Izraelis, žydų valstybė*. Vilnius: Artlora, 2006, 97–98.

* Be strateginių Didžiosios Britanijos interesų Pirmojo pasaulinio karo metu ne mažiau svarbų vaidmenį ginant žydų interesus Palestinoje atliko ir palankiai sionistų atžvilgiu vien iš žmogiškų paskatų nusiteikę Didžiosios Britanijos Vyriausybės nariai. Ypatingai – užsienio reikalų ministras Artūras Džeimsas Balfūras.

⁹⁷ Giedrius, Drukteinis, *Izraelis, žydų valstybė*. Vilnius: Artlora, 2006, 100.

** Giedrius, Drukteinis, *Izraelis, žydų valstybė*. Vilnius: Artlora, 2006.

⁹⁸ Drukteinis, *Izraelis, žydų valstybė*, 101.

⁹⁹ Ten pat, 115.

žydų imigrantų skaičius ir arabų nepasitenkinimas privertė britų administraciją pakeisti savo poziciją¹⁰⁰. Šios pozicijos pokyčio išraiška – 1922 metų „Baltoji knyga“: dokumentas, nustatęs žydų imigracijos kvotą ir metines žydams leidžiamų įsigyti žemės plotų kvotas. Be to, „Baltojoje knygoje“ nustatyta nauja imigracijos tvarka – į Palestiną imigruoti leista tik nurodytą sumą pinigų turėjusiems žydams. Nepaisant žydų imigracijos į Palestiną apribojimo ir apsunkinimo, „Baltoji knyga“ atspindėjo sionistų interesus: šis dokumentas patvirtino Balfūro deklaracijos nuostatas, istorinę žydų teisę į Palestiną ir visiškai neuždraudė žydų imigracijos į Palestiną.

Trečiojo dešimtmečio pabaigoje mandatinės britų valdžios palankumas persistūmė į Palestinos arabų pusę. Šį poslinkį sąlygojo trys pagrindiniai veiksniai: 1) artėjančio karo nuotaikos; 2) Didžiosios Britanijos vyriausybės interesus pelnyti Artimųjų Rytų gyventojų daugumos palankumą, siekiant užsitikrinti prekybos kelio Sueco kanalu ir laisvo susisieki su naftos telkiniais saugumą; 3) britų vyriausybėje nebeliko sionistų šalininkų¹⁰¹. Vis striprėjant Palestinos arabų pasipriešinimui britų mandatinei valdžiai*, 1936 metų rudenį į Palestiną atvyko Didžiosios Britanijos vyriausybė komisija, vadovaujama teisininko Roberto Pylio. Šios delegacijos tikslas – nustatius Palestinoje kilusių neramumų priežastis pasiūlyti Didžiajai Britanijai Palestinos problemos sprendimo variantą. Pylio komisijos pateiktas pasiūlymas – padalinti Palestinos teritoriją į dvi dalis: arabų ir žydų valstybes. Anot minėtos delegacijos narių, dvi tautos, turinčios atskirus nacionalinius identitetus, negali taikiai sugyventi vienoje valstybėje, todėl Palestinos padalijimas į dvi atskiras valstybes – vienintelė logiška išeitis¹⁰². Be to, komisija pasiūlė užbaigti Didžiosios Britanijos mandatą Palestinai. Komisija taip pat pateikė praktinį Palestinos padalijimo planą, suskirstydama regiono teritoriją į tris zonas: žydų ir arabų valstybes bei Didžiosios Britanijos jurisdikcijoje numatytus palikti Jeruzalės ir Betliejaus miestus su priėjimu prie Viduržemio jūros. Sionistų nepasitenkinimą sukėlė keletas padalijimo plane numatytų punktų**, tačiau suvokdami, kad Pylio plano pasiūlymas – geriausia iš turėtų alternatyvų, sionistai pritarė padalijimo planui. Teigiamai Pylio komisijos pasiūlymą įvertino ir Didžiosios Britanijos vyriausybė. Tuo tarpu arabų valstybių vadovai

¹⁰⁰ Giedrius, Drukteinis, *Izraelis, žydų valstybė*. Vilnius: Artlora, 2006, 118.

¹⁰¹ Drukteinis, 133.

* 1936 metų vasara – įvykių, vėliau pavadintų Arabų sukilimu, pradžia. Per pusmetį trukusį pirmąjį Arabų sukilimo etapą, kurio metu arabai kovojo su britų reguliariosios kariuomenės daliniais, žuvo 197 arabai, 80 žydų ir 28 britų kareiviai bei policininkai. Iki Antrojo pasaulinio karo pradžios per šį sukilimą Palestinoje žuvo 2287 arabai, 520 žydų ir 140 britų (Giedrius, Drukteinis, *Izraelis, žydų valstybė*. Vilnius: Artlora, 2006, 138, 145).

¹⁰² Giedrius, Drukteinis, *Izraelis, žydų valstybė*. Vilnius: Artlora, 2006, 139.

Palestinos padalijimo planą atmetė ir paskelbė rezoliuciją, kurioje teigė, kad kiekvieno arabo pareiga – apsaugoti Palestiną nuo sionistų¹⁰³.

1939 metais Didžioji Britanija paskelbė dar vieną „Baltąją knygą“ – dokumentą, kurį sionistai pavadino žydų išdavyste. „Baltoji knyga“ buvo sudaryta iš trijų dalių, kuriose apibrėžti būsimosios Palestinos Konstitucijos principai, imigracijos ir prekybos žeme sąlygos. Svarbiausi minėtame dokumente numatyti punktai: 1) įsipareigojimas per 10 metų įkurti nepriklausomą Palestinos valstybę; 2) žydų imigracijos į Palestiną apribojimas 1939–1943 metais iki 75 tūkst., pabrėžiant, kad nuo 1944 metų žydų imigracija į Palestiną bus leidžiama tik esant arabų daugumos pritarimui; 3) žemės pardavimo Palestinoje žydams reguliavimas ir apribojimas¹⁰⁴. Žydai protestavo prieš „Baltąją knygą“ siųsdami protesto deklaracijas įvairioms pasaulio institucijoms, tačiau po to, kai į jų skundus niekas nesureagavo, buvo nuspręsta, kad vienintelis galimas atsakas į „Baltosios knygos“ apribojimus – nelegali imigracija į Palestiną. Nelegali žydų imigracija į Palestiną buvo aktyvi viso Antrojo pasaulinio karo metu, nors britai, nenorėdami pyktis su arabais, dar labiau sugriežtino imigracijos apribojimus.

Pasibaigęs Antrasis pasaulinis karas ir naujienos apie masinį žydų naikinimą Europoje nepakeitė Didžiosios Britanijos nusistatymo žydų imigracijos į Palestiną atžvilgiu – britai išliko abejingi sionistų prašymams, pirmenybę teikdami arabų nuogastavimams. Britų abejingumas iššaukė kovingą žydų reakciją – visoje Palestinoje prasidėjo ginkluotas žydų pasipriešinimas britams*. Praradusi viltį surasti kompromisą tarp arabų ir žydų, 1947 metais Didžioji Britanija paskelbė atsisakanti mandato Palestinei ir prašanti Jungtinių Tautų perimti „Palestinos“ klausimą, surengti Generalinės Asamblėjos sesiją šiuo klausimu ir įkurti komisiją padėčiai regione išanalizuoti¹⁰⁵.

2.3. Palestinos padalijimas

1947 metų gegužę įkurta Jungtinių Tautų Palestinos Specialioji komisija** (UNSCOP), kurios tikslas – ištyrus padėtį Palestinoje pasiūlyti Jungtinėms Tautoms problemos sprendimą. 1947 metų rugsėjį Komisija paskelbė savo išvadą: tik Palestinos padalijimas į dvi atskiras – žydų ir arabų –

** Didžiausią sionistų nepasitenkinimą sukėlė Jeruzalės statusas, būsimai Izraelio valstybei numatytos teritorijos dydis. Taip pat tai, kad kai kurie miestai, kurie buvo tankiai apgyvendinti žydų, pakliuvo į britų kontrolę, o dar kiti – atiteko arabams.

¹⁰³ Giedrius, Drukteinis, *Izraelis, žydų valstybė*. Vilnius: Artlora, 2006, 141.

¹⁰⁴ Charles D., Smith, *Palestine and the Arab-Israeli Conflict*. 4 leid. Boston: Bedford/St. Martin's Press, 2000, 162.

* 1945 metų spalio–lapkričio mėnesiais žydų kovotojai paskandino tris britų pakrantės laivus, skirtus nelegaliems imigrantams gaudyti, susprogdino 50 geležinkelio ruožų. 1946 metais Tel Avive žydų grupuotės „Lehi“ nariai nužudė septynis britų desantininkus. Tais pačiais metais žydų karinės organizacijos „Irgunas“ nariai susprogdino „Karaliaus Dovydo“ viešbutį Jeruzalėje. Sprogimo metu žuvo 91 žmogus. 1947 metais irgunistai susprogdino bombą viename Jeruzalės klubų. Per sprogimą žuvo 13 žmonių, 18 buvo sužeista (Giedrius, Drukteinis, *Izraelis, žydų valstybė*. Vilnius: Artlora, 2006, 154, 157–158).

¹⁰⁵ Giedrius, Drukteinis, *Izraelis, žydų valstybė*. Vilnius: Artlora, 2006, 162.

valstybes gali išspręsti Palestinos arabų ir žydų konfliktą. UNSCOP numatė Palestinos padalijimą į dvi valstybes, kurios būtų sudarytos iš trijų atskirų dalių ir sujungtos keliais. Jeruzalė pagal Komisijos planą turėjo būti paskelbta *corpus separatum* su tarptautine Jungtinių Tautų kontrole¹⁰⁶. Žydų atstovai pritarė tik padalijimo plano daliai, numaćiusiai žydų valstybės įkūrimą*. Arabų atstovai šį planą atmetė**. 1947 metų lapkritį Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja pritarė Palestinos padalijimui. Šio sprendimo pasekmė – karo tarp Palestinos arabų ir žydų pradžia. Vien per pirmąsias 20 dienų trukusias kautynes žuvo 126 žydai ir 90 arabų¹⁰⁷.

1947 metų gegužės 14 dieną – priešpaskutinę britų mandato dieną – prasidėjo Izraelio Nepriklausomybės paskelbimo ceremonija, kurioje PSO ir Žydų agentūros vadovas Ben Gurionas paskelbė, kad „pasibaigus britų mandatui šiandakt, šabo išvakarėse, 5708 metų įjaro 5 dieną (1948 metų gegužės 15 dieną) [...] Nacionalinė taryba veiks kaip Laikinoji valstybės taryba, jos vykdomasis organas – Liaudies administracija bus laikinoji žydų valstybės, kuri vadinsis Izraeliu, vyriausybe“¹⁰⁸. Gegužės 15-osios naktį į Izraelio teritoriją įžengė Egipto, Transjordanijos, Sirijos, Libano, Irako ir Saudo Arabijos armijos. Jemenas taip pat paskelbė karą Izraeliui, bet savo dalinių į frontą nepasiuntė. Prasidėjo 1948 metų karas, žydams tapęs Nepriklausomybės karu, arabams – katastrofa (*nakba*).

Trylika mėnesių trukęs karas pasibaigė žydų pergale. Atsilaikęs prieš kelis kartus didesnes priešininkų valstybes, Izraelis padidino savo teritoriją nuo UNSCOP padalijimo plane jam numatytų 15 850 kvadratinų kilometrų iki 20 700 kvadratinų kilometrų¹⁰⁹. Jeruzalė buvo padalinta į dvi dalis: Izraeliui atiteko vakarinė miesto pusė, tuo tarpu Transjordanijai – rytinė miesto dalis su senamiesčiu ir jame esančia švenčiausia vieta judėjams – Raudų siena. Izraelis karo metu neteko

** UNSCOP sudarė vienuolika Australijos, Čekoslovakijos, Gvatemalos, Indijos, Irako, Jugoslavijos, Kanados, Nyderlandų ir Urugvajaus atstovų.

¹⁰⁶ Giedrius, Drukteinis, *Izraelis, žydų valstybė*. Vilnius: Artlora, 2006, 163.

* Teigiama, esą Ben Gurionas ir kiti sionistai pritarė Jungtinių Tautų padalijimo planui tik kaip neišvengiamam strateginiam žingsniui, kuris taptų pagrindu Izraelio valstybei, apimančiai visą biblijinę Palestinos teritoriją. Ši teritorija, anot sionistų, apėmė Vakarų Krantą, Jeruzalę, Sirijos Golano aukštumas, pietų Libaną ir didžiąją dalį Egipto Sinajaus pusiasalio (Žiūrėti: Jerome, Slater, „What Went Wrong? The Collapse of the Israeli-Palestinian Peace Process.“ *Political science quarterly*, 116(2), 2001, 170–199, 173-174).

** Arabų atstovai nurodė pagrindines savo sprendimo priežastis: 1) žydai 1947 metais sudarė tik trečdalį (600 tūkst.) visų Palestinos gyventojų, jiems priklausė tik mažiau nei dešimtadalis mandatinės teritorijos žemės, tačiau pagal UNSCOP padalijimo planą jiems turėjo atitekti pusė visos Palestinos teritorijos; 2) Palestinos mandato chartijoje buvo įtvirtinta nuostata, laidavusi, kad Palestinos gyventojų daugumos valia turės įtakos sprendimams dėl Palestinos statuso. Todėl, pasak arabų, žydų valstybės įkūrimas – neteisėtas, nes tam prieštarauja arabų dauguma; 3) arabai nuogąstavo, kad žydų valstybė kels grėsmę arabų vienybei (Giedrius, Drukteinis, *Izraelis, žydų valstybė*. Vilnius: Artlora, 2006, 165).

¹⁰⁷ Giedrius, Drukteinis, *Izraelis, žydų valstybė*. Vilnius: Artlora, 2006, 166.

¹⁰⁸ Drukteinis, 175.

priėmė nutarimą, uždraudusį arabų pabėgėliams sugrįžti į Izraelį, pareikšdamas, esą „palestiniečių problemą turi spręsti pačios arabų valstybės“ (Giedrius, Drukteinis, *Izraelis, žydų valstybė*. Vilnius: Artlora, 2006, 291).

¹⁰⁹ Drukteinis, 192.

daugiau nei šešių tūkstančių piliečių (beveik vieno procento šalies gyventojų). Tuo tarpu arabų valstybė, numatyta Jungtinių Tautų padalijimo plane, niekada nebuvo įkurta: Vakarų Krantą aneksavo Transjordanija, Gazos ruožas tapo Egipto administruojamu vienetu. Izraelio valstybės įkūrimas ir 1948 metų karas taip pat sukūrė didžiulę Palestinos arabų pabėgėlių problemą***.

Izraelio teritorija nesumažėjo nė po vieno karo su arabų valstybėmis. Iki 2006-ųjų jų iš viso įvyko šeši**, svarbiausias kurių buvo Šešių dienų karas 1967 metais. Pasibaigus šiam karui Izraelis okupavo Vakarų Krantą ir Gazos Ruožą – taigi Izraeliui priklausė visa buvusio Palestinos mandato teritorija. Izraelis taip pat prisijungė Sirijai priklausiusias Golano aukštumas ir Egiptui priklausiusį Sinajaus pusiasalį. Pasak Herberto C. Kelmano, po 1967 metų karo susidariusi nauja geopolitinė ir strateginė situacija sąlygojo „Izraelio–arabų valstybių konflikto palestinizaciją ir sugražino šį konfliktą prie jo ištakų: konflikto tarp dviejų tautų, kovojančių dėl tos pačios teritorijos“¹¹⁰. Šis konflikto palestinizacija pasireiškė arabų valstybių, pačių palestiniečių ir Izraelio veiksmuose. Po 1973 metų Jom Kipur karo arabų valstybės palaipsniui pasitraukė iš ginkluotos kovos prieš Izraelį, kurioje aktyviai dalyvavo 1949–1967 metais, palikdamos palestiniečius šioje kovoje vienus ir priversdamos juos įtikėti, kad tik jie patys gali atsikovoti sau žemę. Šis arabų valstybių pasitraukimas ypatingai akivaizdus septintojo dešimtmečio pabaigoje: 1977 metais vienos įtakingiausių arabų valstybių – Egipto – prezidentas Anwaras Sadatas apsilankė Jeruzalėje. 1978 metais įvyko Camp Davido susitikimas, kurio rezultatas – 1979 metais tarp Egipto ir Izraelio pasirašyta taikos sutartis¹¹¹.

1964 metais Arabų lyga įkūrė palestiniečių pabėgėlių interesus atstovauti turėjusį politinį organą – Palestinos išsivadavimo organizaciją (PIO) ir Palestinos išsivadavimo armiją (PIA). Teigiama, esą

*** Pabėgėlių skaičius įvairiuose šaltiniuose skirtingas: remiantis Izraelio duomenimis, po 1948 metų karo 520 tūkst. Palestinos arabų tapo pabėgėliais. Remiantis Jungtinių Tautų duomenimis – 726 tūkst., tuo tarpu arabų šaltiniais – virš 800 tūkst. Paskutiniaus UNRWA duomenimis, 2005 metais pabėgėlio statusą turėjo 4,4 mln. palestiniečių, gyvenusių Libano, Sirijos, Jordanijos pabėgėlių stovyklose ir Gazos ruože bei Vakarų Krante. Pabėgėlių problema – vienas svarbiausių klausimų Izraelio–palestiniečių konflikte. Šis klausimas tiesiogiai susijęs su abiejų tautų skirtingais nacionaliniais naratyvais, skirtingai aiškinančiais Izraelio įkūrimo istoriją bei palestiniečių pabėgėlių problemos atsiradimą. Remiantis palestiniečių naratyvu, Palestinos arabai, 1947–1949 metais tapo pabėgėliais todėl, kad „buvo išvaryti iš Izraelio jėga arba pabėgo patys dėl Izraelio vykdyto psichologinio ir ekonominio spaudimo, terorizmo bei žudynių, kurioms pritarė Ben Gurionas ir kiti Izraelio politiniai lyderiai“ (Jerome, Slater, „What Went Wrong? The Collapse of the Israeli-Palestinian Peace Process.“ *Political science quarterly*, 116(2), 2001, 176). Savo ruožtu Izraelio naratyvas pasakoja, kad „Arabų lyderiai patys ragino Palestinos arabus bėgti iš Palestinos tikėdamiesi, kad jie galės sugrįžti į namus po arabų valstybių pergalės prieš Izraelį 1948 metų kare“ (Kelman, Herbert C., „The Role of National Identity in Conflict Resolution.“ R. D. Ashmer et al, *Social identity, intergroup conflict, and conflict reduction*. Oxford and New York: Oxford University Press, 2001, 203). 1948 metais Jungtinių Tautų Saugumo Taryba priėmė Rezoliuciją Nr. 194, teigusią, kad „pabėgėliams, norintiems grįžti namo ir gyventi taikoje, reikia suteikti šią galimybę pačiu artimiausiu laiku“, tačiau Izraelis šios rezoliucijos nevykdė. 1962 metais Knesetas

** 1956 metais – Sueco karas; 1967 metais – Šešių dienų karas; 1973 metais – Jom Kipur karas; 1982 metais – Pirmasis Libano karas; 1990 metais – Persų įlankos karas; 2006 metais – Antrasis Libano karas.

¹¹⁰ Kelman, Herbert C., „The Role of National Identity in Conflict Resolution.“ R. D. Ashmer et al, *Social identity, intergroup conflict, and conflict reduction*. Oxford and New York: Oxford University Press, 2001, 189.

¹¹¹ Kelman, 189.

ši žingsnį paskatino dvi pagrindinės priežastys: 1) Egipto prezidento Gamalio A. Nassero noras per sau paklusnią PIO parodyti arabams, kad yra vertas būti jų lyderiu; 2) įsitikinimas, kad palestiniečius bus lengviau kontroliuoti per juos atstovaujančią struktūrą¹¹². Tais pačiais metais Arabų lygos priimtoje Palestinos chartijoje pažymėta, kad „ginkluota kova yra vienintelis būdas išvaduoti Palestiną“¹¹³. 1965 metais Jasseras Arafatas ir jo bendražygiai įkūrė karinę organizaciją „Al Fatah“ („Nacionalinis Palestinos išvadavimo judėjimas“), kuri po Šešių dienų karo pradėjo vadovauti PIO, tapusiai oficialiu palestiniečių tautos astovu¹¹⁴. Šeštajame dešimtmetyje J. Arafato vadovaujamos PIO tikslai buvo maksimalistiniai – „išlaisvinti“ visą Palestiną, t. y. sunaikinti Izraelį. Ši pozicija ilgainiui pradėjo kisti: įsitikinimą, kad Palestinos „išvadavimas“ įmanomas tik ginkluota kova prieš Izraelį, pakeitė pasiryžimas pritarti dviejų valstybių diplomatiniam sprendimui. T. y. nepriklausomos Palestinos valstybės įkūrimui Gazos ruože ir Vakarų Krante politinėms priemonėms¹¹⁵. Pasak H. C. Kelmano, okupacijos pabaiga tapo tiesioginiu PIO tikslu, o nuo Pirmosios intifados* pradžios 1987 metais, okupuotos teritorijos – pagrindiniu šio tikslo dėmesio objektu¹¹⁶.

2.4. Neigiama dviejų identitetų tarpusavio priklausomybė

Esminis žydų ir palestiniečių identitetų bruožas – identiteto ryšys su teritorija ir jos istorija. Iki pat devintojo dešimtmečio pradžios šis ryšys buvo pagrindas abiejų tautų nacionalinių naratyvų leitmotyvui, pabrėžusiam, kad teritorija ir jos istorija priklauso tik vienai tautai, todėl kitos tautos pretenzijos į jas kaip į dalį savo identiteto, yra nelegitimios bei neautentiškos¹¹⁷. Žydai ir palestiniečiai bei jų nacionaliniai judėjimai siekė dominuoti toje pačioje teritorijoje, kurią laikė nepriklausomos valstybės pagrindu, suteikiančiu tautos nacionaliniam judėjimui politinę išraišką. Pretenzijų į tą pačią teritoriją bei jos išteklius išdava – ilgai egzistavęs žydų ir palestiniečių įsitikinimas, kad kita tauta yra grėsmė pirmosios nacionaliniam identitetui. Izraelio–palestiniečių konflikte šis įsitikinimas buvo toks stiprus, kad grėsmė nacionaliniam identitetui ilgą laiką traktuoti ne tik kitos grupės veiksmai, bet jos egzistavimas bei nacionalinis identitetas *per se*. Žydų ir palestiniečių identitetai bei nacionaliniai naratyvai neigė kitos grupės teisėtas pretenzijas į teritoriją

¹¹² Giedrius, Drukteinis, *Izraelis, žydų valstybė*. Vilnius: Artlora, 2006, 291.

¹¹³ Drukteinis, 291.

¹¹⁴ Alfonsas Eidintas ir Donatas Eidintas, *Žydai, Izraelis ir palestiniečiai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007, 140.

¹¹⁵ Jerome, Slater, „What Went Wrong? The Collapse of the Israeli-Palestinian Peace Process.“ *Political science quarterly*, 116(2), 2001, 176.

* Intifada – palestiniečių sukilimas prieš Izraelio okupaciją Vakarų Krante ir Gazos ruože.

¹¹⁶ Kelman, Herbert C., „The Role of National Identity in Conflict Resolution.“ R. D. Ashmer et al, *Social identity, intergroup conflict, and conflict reduction*. Oxford and New York: Oxford University Press, 2001, 189.

¹¹⁷ Kelman, „The Role of National Identity in Conflict Resolution“, 193.

bei jos išteklius, *kitas* abiejų tautų buvo suvokiamas kaip grėsmė savo grupės vientisumui bei gyvenimo būdui¹¹⁸. Visa tai sąlygojo požiūrį, kad Izraelio–palestiniečių konfliktas – nulinės sumos žaidimas ne tik teritorijos, bet ir identiteto atžvilgiu¹¹⁹. T. y. ir žydai, ir palestiniečiai buvo įsitikinę, kad kitos tautos identiteto pripažinimas tolygus savo grupės nacionalinės egzistencijos bei nacionalinio identiteto sunaikinimui. „Tiek viena, tiek kita pusė mano, kad tik viena iš jų gali būti tauta: arba mes, arba jie. *Jie* gali įgyti savo identitetą ir teises tik *mūsų* identiteto ir teisių sąskaita“¹²⁰. Įsitikinimas, kad identitetų konfliktas yra nulinės sumos žaidimo prigimties, buvo tiesioginė fakto, kad tiek izraeliečiai, tiek palestiniečiai pretendavo į tą pačią teritoriją, išdava. „Teritorinės pretenzijos tiesiogiai susijusios su fundamentalesniais nacionalinio išlikimo klausimais. Tiek žydai, tiek palestiniečiai mano, kad jų tautos itin pažeidžiamos. Sunaikinimo, fizinio anuliavimo ir neegzistavimo temos atlieka svarbiausią vaidmenį izraeliečių ir palestiniečių nacionalinių įvaizdžių konstravime“¹²¹.

Konflikto interpretavimas per nulinės sumos žaidimo prizmę lėmė ne tik Izraelio bei palestiniečių nuoseklią poziciją konflikto eigoje neigti kitos tautos autentiškas sąsajas su teritorija, bet ir patį kitos tautos kaip nacionalinės grupės egzistavimą: savo grupės identiteto gynimas reikalavo kitos grupės identiteto neigimo. Tiek žydai, tiek palestiniečiai ilgą laiką buvo įsitikinę, kad jų tautos sėkmė identiteto formavime priklausė nuo kitos grupės nepasisekimo šioje užduotyje. Tai savo ruožtu sukūrė neigiamą minėtų tautų identitetų tarpusavio priklausomybę, kuri ne tik darė konflikto išsprendimą neįmanomą, bet ir apsunkino kiekvienos grupės pastangas susikonstruoti savo identitetą. Šiuo atveju nepakako vien tik pademonstruoti sau ir visam pasauliui savo, kaip nacionalinės grupės, legitimumą, autentiškumą ir vientisumą. Neigiama dviejų identitetų tarpusavio priklausomybė taip pat reikalavo pabrėžti kitos grupės nelegitimumą, neautentiškumą ir vientisumo trūkumą, dažniausiai kai egzistavo diametraliai priešingi įrodymai¹²². Pasak H. C. Kelmano, kitos grupės identiteto ir naratyvo neigimas tapo toks svarbus konfliktui, kad buvo inkorporuotas į identitetus, kuriuos abi grupės susikonstravo bei į naratyvus, kuriuos jos pateikė pasauliui¹²³. Palestiniečiai neigė žydų, kaip tautos egzistavimą, teigdami, kad žydai – religija, bet ne tauta, turinti teisę į savo valstybę. Jie taip pat neigė žydų nacionalinio judėjimo autentiškumą, tvirtindami, kad

¹¹⁸ Kelman, Herbert C., „The Role of National Identity in Conflict Resolution.“ R. D. Ashmer et al, *Social identity, intergroup conflict, and conflict reduction*. Oxford and New York: Oxford University Press, 2001, 191–192.

¹¹⁹ Kelman, „The Role of National Identity in Conflict Resolution“, 192.

¹²⁰ Ten pat, 192.

¹²¹ Herbert C., Kelman, „The interdependence of Israeli and Palestinian National Identities: the role of the other in existential conflicts.“ *Journal of Social Issues*, 55(3), 1999, 588.

¹²² Kelman, *The interdependence of Israeli and Palestinian National Identities*, 589.

¹²³ Kelman, Herbert C., „The Role of National Identity in Conflict Resolution.“ R. D. Ashmer et al, *Social identity, intergroup conflict, and conflict reduction*. Oxford and New York: Oxford University Press, 2001, 192.

sionizmas – europiečių kolonializmo išraiška. Savo ruožtu žydai neigė palestiniečių, kaip tautos išskirtinumą, teigdami, kad palestiniečiai – arabai, kurių nacionalizmas – dirbtinis konstruktas, neturintis autentiško istorinio pagrindo. Abi konfliktuojančios grupės neatsisakė šio požiūrio nors egzistavo tvirti įrodymai, kad tiek palestiniečiai, tiek žydai turėjo visas tautoms būtinas savybes¹²⁴.

Palestiniečiai ir žydai iki devintojo dešimtmečio pradžios ne tik nepripažino vieni kitų, manydami, kad šis žingsnis būtų interpretuotas kaip *kito* legitimizavimas savo nacionalinės grupės legitimumo sąskaita, bet ir sistematiškai siekė delegitimizuoti kitos grupės nacionalinį judėjimą, pristatydami jį pasauliui kaip judėjimą, esantį už tarptautinės bendruomenės toleruotinių normų ribų. Akivaizdžiausi delegitimizavimo pavyzdžiai – sionizmo sutapatinimas su rasizmu ir palestiniečių nacionalizmo sutapatinimas su terorizmu. „Rasizmas ir terorizmas yra moraliai nepriimtini tarptautinėje bendruomenėje, todėl nacionalinio judėjimo sutapatinimas su šiais apibrėžimais daro jį iš principo nelegitimų. Šis sutapatinimas skelbia, kad tam tikras nacionalinis judėjimas neturi teisės egzistuoti. Tai savo ruožtu suponuoja, kad teisės egzistuoti neturi ir tam tikra nacionalinė grupė“¹²⁵.

Neigiama identitetų tarpusavio priklausomybė taip pat įpareigojo abi grupes konflikto metu palaikyti demonišką priešininko įvaizdį. Viena iš šio veiksmo loginių funkcijų – demoniško įvaizdžio įtaka grupės vienybei, kuri yra kritinė grupės kovoje dėl išlikimo. Tačiau priešininko egzistavimas reikalingas ne tik grupės vienybei užtikrinti. Į egzistencines kovas įsitraukusios grupės jaučia poreikį išlikti susivienijusios savo pasipriešinime pavojingam priešui tam, kad išvengtų susitaikymo su priešininku. Šiuo atveju susitaikymas su priešininku taip pat interpretuojamas kaip grasmė nacionaliniam išlikimui¹²⁶. Kita priežastis, skatinanti konfliktuojančias grupes palaikyti demonišką priešininko įvaizdį – šio įvaizdžio egzistavimas pateisina grupės veiksmų teisingumą ir teisėtumą. Suvokimas, kad konfliktas yra nulinės sumos žaidimo prigimties, atmeta bet kokius svarstymus, jog gali egzistuoti dvi legitimios perspektyvos, aiškinančios konfliktą: net ir mažiausias pripažinimas, kad tam tikri faktai priešininko naratyve yra legitimūs suvokiami kaip savo naratyvo legitimumo kvestionavimas ir paminimas¹²⁷.

Galiausiai, dar viena neigiamos dviejų identitetų tarpusavio priklausomybės pasekmė – faktas, kad ideologija ir simboliai, palaikantys kiekvienos pusės teigiamą grupės identitetą ir suteikiantys

¹²⁴ Herbert C., Kelman, „The interdependence of Israeli and Palestinian National Identities: the role of the other in existential conflicts.“ *Journal of Social Issues*, 55(3), 1999, 588–599.

¹²⁵ Herbert C., Kelman, „The Political Psychology of the Israeli-Palestinian Conflict: How Can We Overcome the Barriers to a Negotiated Solution?“ *Political Psychology*, 8(3), 1987, 351.

¹²⁶ Kelman, „The Political Psychology of the Israeli-Palestinian Conflict“, 351.

¹²⁷ Ten pat, 591.

joms legitimumo, turi neigiamas reikšmes kitai pusei. Tai, kas palaiko ir stiprina vienos grupės identitetą, grasina kitos grupės identitetui¹²⁸.

Nulinio sumos žaidimo požiūris į identitetą ir abipusis kitos grupės identiteto neigimas keletą dešimtmečių buvo viena pagrindinių priežasčių, užkirtusių kelią Izraelio–palestiniečių konflikto netik išsprendimui, bet apskritai – šios problemos sprendimo pradžiai. Egzistuojant tokiai atmosferai, visi klausimai buvo interpretuojami kaip egzistenciniai – „gyvenimo ir mirties klausimai“. Bet kokie kompromisai, susiję su teritorijos dalijimusi arba susitarimu dėl naujų sienų, suvokti kaip grėsmė identitetui. Be to, abi pusės tikėjo, kad *kitu* negalima pasitikėti, nes net ir įvykus deryboms bei pasiekus tam tikrus susitarimus, beveik neabejota, kad kita pusė tų susitarimų nesilaikytų¹²⁹.

Iki 1967 metų karo Izraelyje vyravo naratyvas, pabrėžęs šalies izoliaciją nuo likusio pasaulio ir priešišką geopolitinę aplinką. Šį naratyvą diktavo visos Izraelio politinės jėgos, todėl diskusijų apie tai, „Koks turėtų būti Izraelis?“ minėtu laikotarpiu nebuvo. Santykyje su palestiniečiais žydai save vaizdavo kaip už išlikimą kovojančią tautą. Palestiniečių kaip egzistencinio priešo įvaizdis formavo Izraelio visuomenės įsitikinimus. Baimė dėl išlikimo mobilizavo Izraelio visuomenę ir jos siekį apsaugoti savo identitetą. Savo ruožtu Izraelio politinis elitas susiejo santykius ir bet kokią galimybę išspręsti konfliktą su palestiniečiais su tautos išnykimu. Šis santykių su palestiniečiais „įrėminimas“ lėmė dešimtmečius trukusį palestiniečių nepripažinimą ir todėl – absoliučią konflikto stagnaciją.

2.5. Lūžio taškas: Oslo taika

Svarbiausias lūžis Izraelio–palestiniečių konflikte įvyko devintojo dešimtmečio pradžioje. Kertinis įvykis – Oslo taikos procesas. Jo kulminacija – abipusis oficialus Izraelio ir palestiniečių pripažinimas. Oslo taikos procesas nesąlygojo taikos tarp žydų ir palestiniečių. Be to, vėliau įvykusiose Kemp Davido derybose Izraelis palestiniečiams siūlė daug daugiau nuolaidų mainais į taiką* nei Osle. Vis dėlto būtent Oslo susitarimas žymėjo naują posūkį konflikte: požiūrį, kad dvi tautos gali egzistuoti kartu, negrasindamos viena kitos išlikimui. Šį požiūrį didžiąja dalimi lėmė pokyčiai Izraelio nacionaliniame identitete, kurį savo ruožtu sąlygojo 1980-ųjų pabaigoje ir 1990-ųjų pradžioje išryškėjusi Izraelio identiteto krizė.

¹²⁸ Herbert C., Kelman, „The Political Psychology of the Israeli-Palestinian Conflict: How Can We Overcome the Barriers to a Negotiated Solution?“ *Political Psychology*, 8(3), 1987, 591–592.

¹²⁹ Kelman, „The Political Psychology of the Israeli-Palestinian Conflict“, 592.

* Su šia nuomone daugelis akademinio pasaulio atstovų nesutinka, tvirtindami, kad Camp Davide palestiniečiams pasiūlytos taikos sąlygos buvo jiems itin nenaudingos. Žiūrėti: Jerome, Slater, „What Went Wrong? The Collapse of the Israeli-Palestinian Peace Process.“ *Political science quarterly*, 116(2), 2001.

** Barnett, Michael, „Culture, Strategy and Foreign Policy Change: Israel’s Road to Oslo.“ *European Journal of International Relations*, 5(1), 1999.

M. Barnettas** išskiria tris veiksnys, anot jo, išprovokavusius Izraelio nacionalinio identiteto krizę. Pirmasis veiksnys – Izraelio valstybės santykis su po 1967 metų karo okupuotomis teritorijomis. Šios teritorijos nuo pat jų užgrobimo buvo itin ginčytinas klausimas, tačiau iki tol, kol Izraelis neužmezgė tiesioginio dialogo su arabų valstybėmis, diskusijos dėl teritorijų ryšio su Izraeliu buvo aktualios daugiau akademinio lygmeniu¹³⁰. Antrasis veiksnys – Izraelio santykių su arabų valstybėmis pokyčiai. Kai kurių arabų valstybių pasiryžimas pripažinti Izraelio egzistavimą ir legitimumą bei užuominos apie pasiruošimą dalyvauti tiesioginėse derybose su Izraeliu, priverstė pastarąjį suvokti, kad bet koks derybų metu pasiektas sprendimas reikalautų Izraelio pasitraukimo iš okupuotų teritorijų ir galbūt net Palestinos valstybės įkūrimo¹³¹. Trečiasis veiksnys – Šaltojo karo pabaiga. Nuo 1967-ųjų Izraelį ir Jungtines Valstijas siejo tvirta strateginė partnerystė – Izraelis atliko svarbaus JAV sąjungininko Artimuosiuose Rytuose vaidmenį. Pasibaigus Šaltajam karui ir išnykus konfrontacijai tarp Jungtinių Valstijų ir Sovietų Sąjungos interesų minėtame regione, pasikeitė ir Izraelio vaidmens aktualumas JAV. Po Persų įlankos karo 1991 metais Jungtinių Valstijų prezidento George Busho administracija paskelbė, kad JAV–Izraelio ryšys – nepertraukiamas. Tačiau Jungtinės Valstijos taip pat spaudė Izraelį būti lankstesniu galimose derybose dėl taikos su palestiniečiais. 1991 metais Izraelio ministro pirmininko Ichako Shamiro* valdžiai paprašius Jungtinių Valstijų 10 milijardų JAV dolerių paskolos, G. Busho administracija iškėlė sąlygą šiai paskolai gauti: Izraelis negalėjo šių pinigų naudoti savo veiklai Vakarų Krante. I. Shamiras nesutiko su iškelta sąlyga, JAV atsisakė suteikti paskolą ir Jungtinių Valstijų bei Izraelio santykiai kelis mėnesius buvo aklavietėje. Ši krizė JAV–Izraelio santykiuose tapo diskusijų apie dviejų minėtų valstybių ryšį, pagrindu. Izraelio visuomenėje svarstyta, ar I. Shamiro valdžia be svarios priežasties provokavo krizę su Jungtinėmis Valstijomis ir ar Izraelio ekonomiką iš tiesų vertėjo paaukoti Didžiojo Izraelio ideologijos vardan¹³².

Visi išvardinti veiksniai darė milžinišką spaudimą Izraeliui persvarstyti savo santykį su okupuotomis teritorijomis bei apsibrėžti priimtinas rizikos vardan taikos, ribas. Iš esmės tai buvo atsakymo į „Koks turėtų būti Izraelis?“ klausimą paieškos. Izraelio nacionalinio identiteto krizės kulminacija – 1992 metų Kneseto rinkimai, kuriuose du kandidatai į ministrus pirmininkus – I. Shamiras ir Ichakas Rabinas – siūlė dvi diametraliai priešingas Izraelio identiteto vizijas ir jų santykį su okupuotomis teritorijomis. I. Shamiras visą savo buvimo valdžioje laikotarpį be

¹³⁰ Michael, Barnett, „Culture, Strategy and Foreign Policy Change: Israel’s Road to Oslo.“ *European Journal of International Relations*, 5(1), 1999, 18.

¹³¹ Barnett, 18.

* Ichakas Shamiras Izraelio ministru pirmininku buvo 1983–1984 metais ir 1986–1992 metais.

¹³² Barnett, 19.

užuolankų tvirtino neįsivaizduojąs Izraelio be Vakarų Kranto. I. Rabinas savo ruožtu šias teritorijas siejo su svarbiausia kliūtimi taikai ir nuolat pabrėžė, kad Didžiojo Izraelio ideologijos vardan paminami svarbūs Izraelio gyventojų interesai. Savo požiūrį į Izraelio investicijas žydų nausėdijų plėtimui Vakarų Krante I. Rabinas taikliai išreiškė vienoje iš rinkiminės agitacijos kampanijų, pasakydamas susirinkusiai miniai: „Likud“ pasiėmė jūsų pinigus, pinigus, kuriuos jūs atidavėte valstybei mokesčių pavidalu, ir išmetė juos į teritorijas“¹³³. Pasak M. Barnetto, „Likud“ partija su I. Shamiru ir kitais, atstovavusiais politinę dešinę, priešakyje nepaliaudami vaizdavo Izraelio praeitį religinėje ir ultranacionalistinėje istorijos linijoje, taip ignoruodami Šaltojo karo pabaigą ir galimas jo politines implikacijas Izraeliui. Tuo tarpu I. Rabinas ir politinę Izraelio kairę atstovavę asmenys Šaltojo karo pabaigą interpretavo kaip precedento neturėjusią pertrauką tarptautinės politikos naratyve bei puikią galimybę Izraeliui prisijungti prie Vakarų valstybių in bendroje istorijoje¹³⁴.

Darbo partijai po rinkimų atiteko 44, „Likud“ partijai – 32 vietos Knesete. Sudariusi koaliciją su keliomis kitomis politinės kairės partijomis, I. Rabino vadovaujama Darbo partija sugrįžo į valdžią. Tai buvo pirmasis pokytis Izraelio valdžioje nuo 1977-ųjų. 1992-ųjų Kneseto rinkimai Izraeliui buvo ypatingi ne tik dėl pokyčio valdžioje *per se*, bet ir dėl šio pokyčio reikšmės. Pirmą, ilgą laiką šalį valdžiusios „Likud“ pralaimėjimas nebuvo vien tik asmeninė nesėkmė – minėti rinkimai žymėjo visų politinėje dešinėje buvusių partijų populiarumo smukimą. Religinės partijos gavo 14 vietų Knesete, tuo tarpu ultranacionalistinei „Modalet“ partijai, pasisakiusiai už priverstinį visų palestiniečių iškeldinimą iš Vakarų Kranto, nepavyko patekti į Knesetą¹³⁵. Antra, Darbo partijos laimėjimas tarytum atsakė į anksčiau minėtą klausimą: „Koks turėtų būti Izraelis?“ ir legitimizavo I. Rabino bei Darbo partijos siūlytą Izraelio nacionalinio identiteto pokyčio kryptį. T. y. Izraelio valstybės vizija, numačiusi saugų Izraelį be Vakarų Kranto, didžiąjai daliai Izraelio visuomenės pasirodė priimtinesnė už Didžiojo Izraelio viziją, pabrėžusią Izraelio kaip ideologinės valstybės, privalančios išlaikyti okupuotas teritorijas, svarbą.

Atėjęs į valdžią I. Rabinas siekė iš naujo apibrėžti dominavusį naratyvą, buvusį pagrindu Izraelio nacionaliniam identitetui, ir taip „įrėminti“ taikos procesą, kad jis būtų suderinamas su šiuo identitetu ir naratyvu. Daugelyje savo kalbų bei interviu naujasis Izraelio ministras pirmininkas akcentavo Izraelio identitetą, apibrėžtą sionizmo ir demokratijos bei labai mažai dėmesio skyrė religijos vaidmens įtakai šalies nacionaliniam identitetui¹³⁶. Viename savo kreipimūsi pats iškėlęs

¹³³ Michael, Barnett, „Culture, Strategy and Foreign Policy Change: Israel’s Road to Oslo.“ *European Journal of International Relations*, 5(1), 1999, 19.

¹³⁴ Barnett, 20.

¹³⁵ Ten pat, 20.

¹³⁶ Ten pat, 21.

klausimą: „Kokio Izraelio mes norime?“, pats į jį atsakė: „Norime žydų valstybės (*a state of Jews*), sionistinės valstybės, progresyvios demokratinės valstybės ir stiprios valstybės“¹³⁷. I. Rabinas nekalbėjo apie žydišką valstybę (*Jewish state*) – jis pabrėžė pasaulietinės ir humanistinės tradicijos svarbą, kvestionavo religines teises, Bibliją vadino „pasenusiu žemės registru“, o naujakūrius – „parazitais“¹³⁸. Anot M. Barnetto, Izraelio kaip demokratinės ir pasaulietinės valstybės identiteto konstravimas keitė šalies santykius su kitomis valstybėmis bei politinėmis bendruomenėmis. Ideologijos ir religijos išstūmimas iš nacionalinio identiteto kvestionavo konkuruojančius naratyvus, kuriuos siūlė politinė (religinė) dešinė ir kurie pabrėžė Izraelio izoliaciją tarptautinėje bendruomenėje dėl istorinių ar religinių priežasčių. Akcentuodamas pasaulietinę ir liberalią Izraelio tradiciją, I. Rabinas tarytum atrado Izraeliui vietą Vakarų istoriniame naratyve ir atmetė įsitikinimą, kad Izraelis buvo izoliuotas bei kad visas pasaulis buvo prieš jį nusiteikęs*.

I. Rabino pastangos sukonstruoti naują istorinį Izraelio naratyvą vyko kelių svarbių įvykių fone. Svarbiausias jų – intelektualinės ir kultūrinės tendencijos Izraelyje, kvestionavusios konvencines šalies praeities interpretacijas. „Naujieji istorikai“^{***} į paviršių iškėlė daug Izraelio atsiradimo „mitų“, kurių peržiūrėjimas tarytum parodė, kad Izraelio istorija nebuvo unikali ir jog sionizmas tebuvo modernaus nacionalizmo rezultatas“¹³⁹. Šiame kontekste I. Rabinas siūlė Izraelio nacionalinį identitetą ir jo istorinį naratyvą, aiškiai susijusius su taikos procesu. „Rėmai“, kuriuos jis naudojo, susiejo pasitraukimą iš Vakarų Kranto su saugumo padidėjimu ir ekonomikos vystymusi: jis pabrėžė, kad Izraelio ekonomika pasipelnytų ne tik perskirstant biudžeto lėšas iš gynybos į socialinio aprūpinimo sektorių, bet ir taikos pagalba sukūrus klimatą, kuris pritrauktų užsienio investuotojus bei paspartintų Izraelio integraciją į pasaulinę ekonomiką¹⁴⁰. Pasak M. Barnetto, šie „rėmai“ atitiko daugelio Izraelio visuomenės segmentų poreikius: nacionalistų, kurių didžiausias rūpestis buvo šalies saugumas; ekonomikos elito, tikėjusio, jog Izraelio ekonominė ateitis priklausė

¹³⁷ Michael, Barnett, „Culture, Strategy and Foreign Policy Change: Israel's Road to Oslo.“ *European Journal of International Relations*, 5(1), 1999, 21.

¹³⁸ Barnett, 21.

* Šis požiūris gavo atsaką Izraelio visuomenėje: izraeliečių, pritarusių teiginiui, kad jų valstybė yra izoliuota, nuo 69 proc. 1990 metais sumažėjo iki 54 proc. 1994 metais (Oren, Neta, „Changes in the Israeli Social Beliefs of conflict, 1967–2000.“ Jeruzalė: *The Palestine–Israel Journal*, 11(3), 2004. < <http://www.pij.org/details.php?id=312> > [Žiūrėta 2008 02 15].

** „Naujieji istorikai“ – Izraelio intelektualai – akademikai, rašytojai, žurnalistai, aktoriai, ect., teigiantys, kad Izraelio valstybė „gimė nuodėmėje“. Jie kvestionuoja žydų valstybės teisėtumą, tvirtina, esą sionizmas buvo „kolonizacinė ir ekspansionistinė ideologija ir judėjimas“. Šios pozicijos atstovai taip pat pažymi, kad pirmieji sionistų vadovai sistemškai vykdė „humanistinių idealų pažeidimus, siekdami kurti Izraelį kaip militaristinę ir šovinistinę valstybę, kurios žydiškas charakteris išlieka didžiai problemiškas iki šių dienų“ (Plačiau apie sionistų valstybės kritiką žiūrėti: Alfonsas Eidintas ir Donatas Eidintas, *Žydai, Izraelis ir palestiniečiai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007, 316–327).

¹³⁹ Barnett, 22.

¹⁴⁰ Ten pat, 22.

nuo jos integracijos į pasaulinę ekonomiką; ir skurdžiausio visuomenės sluoksnio, maniusio, kad jo ekonominė gerovė tiesiogiai susijusi su taika ir jos iššauktu biudžeto persikirstymu bei valdžios subsidijų sumažinimu religinėms ir naujakurių bendruomenėms¹⁴¹.

Kitas svarbus paraleliai vykęs reiškinys – pokyčiai Izraelio visuomenės įsitikinimuose. Šiems pokyčiams kritinę svarbą turėjo anksčiau išvardinti veiksniai, išprovokavę Izraelio nacionalinio identiteto krizę. Šių įsitikinimų pasikeitimai akivaizdžiai užfiksuoti visuomenės apklausose. Žydų įsitikinimą, kad palestiniečiai nėra atskira tauta, bet arabų tautos dalis, pamažu keitė palestiniečių kaip atskiros tautos pripažinimas. Žydų respondentų, pritarusių teiginiui: „Palestinos arabų tauta“ yra dirbtinė sąvoka“, procentas sumažėjo nuo 70 proc. 1973–1977 metais, iki 50 proc. 1979–1983 metais¹⁴². Kartu keitėsi Izraelio visuomenės požiūris į arabų tikslus. Iki Egipto prezidento A. Sadato apsilankymo Jeruzalėje 1977 metais, 80 proc. žydų pritarė teiginiui: „Tikrasis arabų tikslas – sunaikinti Izraelio valstybę“. 1992 metais tam pačiam teiginiui pritarė 54 proc. respondentų¹⁴³. Išvardinti pokyčiai Izraelio visuomenės įsitikinimuose keitė ir žydų požiūrį į palestiniečių valstybingumą: 1970-aisiais palestiniečių valstybės įkūrimui nepritarė 90 proc. apklaustų Izraelio žydų. Šis procentas sumažėjo iki 50 proc. 1996 metais¹⁴⁴. Dar vienas svarbus pokytis įvyko Izraelio visuomenės įsitikinimuose, kad arabų pasaulyje Izraelis neturi potencialaus partnerio taikai. Maniusių, kad PIO nebuvo suinteresuota pasiekti taikos susitarimo su Izraeliu procentas nuo 95 proc. 1979 metais sumažėjo iki 73 proc. 1992 metais¹⁴⁵. Taip pat keitėsi žydų įsitikinimas apie saugumą. Nerimą dėl konvencinio karo galimybės ir palestiniečių valstybės grėsmės Izraeliui pakeitė nerimas dėl nekonvencinės ginkluotės. 1992 metais 51 proc. respondentų pritarė teiginiui, kad Palestinos valstybės įkūrimas taptų grėsme Izraeliui. Tuo tarpu 70 proc. izraeliečių nekonvencinius ginklus įvardino kaip itin reikšmingą grėsmę šaliai¹⁴⁶. Dar vienas svarbus pokytis pamažu vyko žydų įsitikinimuose apie taiką. Požiūrį, kad taika – abstraktus ir utopinis tikslas – keitė įsitikinimas, kad

¹⁴¹ Michael, Barnett, „Culture, Strategy and Foreign Policy Change: Israel’s Road to Oslo.“ *European Journal of International Relations*, 5(1), 1999, 22.

* Principų deklaracija apėmė aštuonis taikos susitarimo ir okupuotų teritorijų transformavimo į Palestiniečių Autonomiją nuostatas: 1) Palestinos vyriausybė; 2) Palestinos taryba; 3) Kas gali balsuoti Palestinos tarybos rinkimuose? 4) Palestinos tarybos įgaliojimai; 5) Izraelio armijos pasitraukimas iš okupuotų teritorijų; 6) Palestiniečių policija; 7) Pereinamasis periodas; 8) Derybos Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos Rezoliucijų Nr. 242 ir Nr. 338 pagrindu (Giedrius, Drukteinis, *Izraelis, žydų valstybė*. Vilnius: Artilora, 2006, 438).

¹⁴² Neta, Oren, „Changes in the Israeli Social Beliefs of conflict, 1967–2000.“ Jeruzalė: *The Palestine–Israel Journal*, 11(3), 2004. <<http://www.pij.org/details.php?id=312>> [Žiūrėta 2008 02 15].

¹⁴³ Oren, <<http://www.pij.org/details.php?id=312>>

¹⁴⁴ Ten pat, <<http://www.pij.org/details.php?id=312>>

¹⁴⁵ Ten pat, <<http://www.pij.org/details.php?id=312>>

¹⁴⁶ Ten pat, <<http://www.pij.org/details.php?id=312>>

taika – konkretus ir politiškai orientuotas tikslas. Izraeliečių, manusių, kad taika – realybėje įgyvendinamas tikslas – procentas padidėjo nuo 57 proc. 1986 metais, iki 77 proc. 1991 metais¹⁴⁷.

Santykio tarp Izraelio nacionalinio identiteto, istorinio naratyvo ir „rėmų“, pabrėžusių taiką ir saugumą, rezultatas – Izraelio sprendimas pripažinti PIO ir 1993 metų rudenį pasirašyta Principų deklaracija*. „Izraelis pripažino PIO kaip palestiniečių atstovę, o PIO pripažino Izraelio teisę gyvuoti ir sutiko atsisakyti smurto“¹⁴⁸. Palestiniečių nacionalinis judėjimas įgavo naują išraiškos, artimos valstybinei struktūrai, formą – autonomiją. Tiek PIO, tiek Izraelis privalėjo iš naujo apibrėžti savo nacionalines aspiracijas. PIO tai reiškė susitaikymą su mintimi, kad palestiniečių autonomija galima tik Vakarų Kranto bei Gazos ruožo teritorijose. Izraeliui PIO pripažinimas reiškė nacionalistinių ir religinių principų, susietų su okupuotomis teritorijomis, atsisakymą¹⁴⁹.

M. Barnetto įsitikinimu, akivaizdžiausias įrodymas, kad I. Rabino pozicija ir politika taikos su palestiniečiais atžvilgiu turėjo didelį įnašą diskusijose dėl Izraelio nacionalinio identiteto, buvo I. Rabinui oponavusių atsakas. 1995-ųjų rudenį dešiniųjų pažiūrų žydų ekstremistas Yagil Amiras* nušovė Izraelio pirmininką I. Rabiną. Ši žūtis dar kartą iškėlė klausimą Izraelio visuomenėje: „Kokio Izraelio mes norime?“ ir pasuko taikos su palestiniečiais procesą nauja kryptimi.

2.6. Santykių atšalimas: taikos proceso stagnacija

Optimistinės ateities vizijos Izraelio–palestiniečių konflikte, atsiradusios po 1993-ųjų, realybėje susidūrė su daugybe kliūčių. Svarbiausi įvykiai ir veiksniai, užkirtę kelią Osle tarp Izraelio ir PIO pasiektų susitarimų įgyvendinimui – Hebrono žudynės**, I. Rabino nužudymas, Palestinos arabų

¹⁴⁷ Neta, Oren, „Changes in the Israeli Social Beliefs of conflict, 1967–2000.“ Jeruzalė: *The Palestine–Israel Journal*, 11(3), 2004. < <http://www.pij.org/details.php?id=312>> [Žiūrėta 2008 02 15].

¹⁴⁸ Peter, Calvocoressi, *Pasaulio politika 1945–2000*. Vilnius: Briedis, 2001, 405.

¹⁴⁹ Michael, Barnett, „Culture, Strategy and Foreign Policy Change: Israel’s Road to Oslo.“ *European Journal of International Relations*, 5(1), 1999, 23.

* Izraelyje beveik vienbalsiai tvirtinta, esą už Y. Amiro stovėjo korporatyvinis ekstremistinės dešinės kūnas (šia poziciją savo straipsnyje išdėsto M. Barnettas).

** 1994 metais prasidėjęs Izraelio armijos pasitraukimas iš Vakarų Kranto teritorijų buvo itin komplikotas. Šiose teritorijose buvo 140 žydų naujakurių gyvenviečių, kuriose gyveno apie 120 tūkst. žydų. Bene sudėtingiausias Vakarų Kranto miestas – Hebronas. Šis miestas – viena švenčiausių vietų judėjams ir musulmonams, kurioje gyveno 400 žydų ortodoksų bendruomenė. 1994-ųjų vasarį organizacijos „Kachane Chai“, vykdžiusios išpuolius prieš palestiniečius, aktyvistas Baruchas Goldšteinas Hebrono Protėvių oloje, kurioje, kaip tikima, palaidotas Abraomas, atidengė ugnį į besimeldžiančius palestiniečius. Išpuolio metu žuvo 29 palestiniečiai, apie šimtas jų buvo sužeisti (Giedrius, Drukteinis, *Izraelis, žydų valstybė*. Vilnius: Artlora, 2006, 445).

*** Izraelio derybos su palestiniečiais tęsėsi nepaisant padažnėjusių išpuolių prieš žydus: į Hebrono žudynes „Hamas“ (1988 metais įkurtas islamo pasipriešinimo judėjimas, suradikalėjęs po Pirmosios palestiniečių intifados) atsakė savižudžio išpuoliu tarp miestiniame Izraelio autobuse, kurio metu žuvo šeši žmonės ir 32 buvo sužeisti. 1995-ųjų sausį per „Hamas“ savižudžių susisprogdinimus žuvo 21 izraelietis, 34 buvo sužeisti. Tų pačių metų liepą savižudžiui susisprogdinus autobuse Tel Avive žuvo septyni izraeliečiai, 32 buvo sužeisti. Rugsjūtį, išpuolio Jeruzalėje metu, žuvo penki izraeliečiai, 107 buvo sužeisti. 1995 metų spalį „Hamas“ kovotojai pagrobė Izraelio armijos pasienietį, kurį vėliau nužudė. Tą patį mėnesį įvykus dar dviem savižudžių „Hamas“ kovotojų išpuoliams, žuvo keliasdešimt žydų ir kt. (Giedrius, Drukteinis, *Izraelis, žydų valstybė*. Vilnius: Artlora, 2006, 445–447).

mirtininkų išpuoliai prieš Izraelio gyventojus***, žydų naujakurių gyvenviečių plėtra Vakarų Krante, ekonomikos ir gyvenimo kokybės pablogėjimas Gazos ruože ir Vakarų Krante, korumpuotas Palestinos Autonomijos (PA) elitas, ir treji metai Izraelio ministro pirmininko Benjamina Netanyahu valdžios (1996–1999 metais.)¹⁵⁰.

Po I. Rabino žūties Izraelio premjeru tapęs Shimonas Peresas akcentavo savo pasiryžimą tesėti pirmtako pažadus. Vis dėlto jo vykdyta politika – žydų nausėdijų ir kelių Vakarų Krante plėtimas – vedė į aklavietę žydų–palestiniečių Norvegijoje pasiektus susitarimus. Be to, nors Oslo susitarimuose nebuvo įtvirtinta nuostata, kad galutinis taikos tarp Izraelio ir palestiniečių susitarimas sąlygos Palestinos valstybės įkūrimą, šios valstybės atsiradimas atrodė vienintelė logiška taikos rezultato išdava tiek palestiniečiams, tiek tarptautinei bendruomenei, tiek Izraelio visuomenei. Tuo tarpu Sh. Peresas atvirai priešinosi palestiniečių valstybingumui*. 1996 metais Izraelio saugumo pajėgos nužudė palestiniečių atktyvistą Ichę Ajašą, buvusį vieną pagrindinių „Hamas“ bombų gamintoją, kaltintą teroristine veikla ir kelių dešimčių izraeliečių nužudymu. Į šį Izraelio žingsnį palestiniečių fundamentalistai atsakė sprogdinimais Izraelio miestuose, kurių aukomis tapo dešimtys civilių gyventojų. Savo ruožtu į nepasiteisinusias pastangas įvesti tvarką regione, Sh. Peresas atsakė pirmalaikių rinkimų į Knesetą paskelbimu.

1996 metais, kairiųjų partijų žlugusiais bandymais su palestiniečiais susitarti derybų pagalba nusivylusi Izraelio visuomenė, pirmą kartą tiesioginiu balsavimu išrinko naują Izraelio premjerą – „Likud“ partijos lyderį B. Netanjahu. Pastarasis į rinkimus ėjo su šūkiu „Saugi taika“ ir tvirta pozicija – jėga atsakyti į jėgą¹⁵¹. Valdant B. Netanjahu, Osle numatyti susitarimai galutinai žlugo. Iki 1999 metų gegužės, t. y. datos, kada Izraelio kariuomenė ir administracinė struktūra turėjo visiškai pasitraukti iš pagrindinių palestiniečių apgyvendintų vietovių Vakarų Krante, Izraelis vis dar buvo okupavęs didžiąją dalį Vakarų Kranto ir Gazos ruožą. Be to, žydų nausėdijų įkūrimas Vakarų Krante tęsėsi, Izraelis stiprino savo kontrolę Rytų Jeruzalėje. B. Netanyahu atsakė pradėti Osle numatytas derybas dėl galutinio taikos tarp izraeliečių ir palestiniečių įgyvendinimo¹⁵².

1999-aisiais, Izraelio visuomenei dar kartą pakeitus savo politines preferencijas, Kneseto rinkimus laimėjo Darbo partija su Sh. Peresą prie partijos vairo pakeitusiu Ehudu Baraku, atvedusiu

¹⁵⁰ Kelman, Herbert C., „The Role of National Identity in Conflict Resolution.“ R. D. Ashmer et al, *Social identity, intergroup conflict, and conflict reduction*. Oxford and New York: Oxford University Press, 2001, 190.

* 1997 metais Sh. Pereso patarėjas Yossi Beilinas interviu dienraščiui „Haaretz“ tvirtino, kad I. Rabinas numatė Palestinos valstybės Gazos ruože ir Vakarų Krante įkūrimą, tuo tarpu Sh. Peresas siekė, kad palestiniečių suverenitetas būtų apribotas Gazos ruožu. Pasak Y. Beilino, Sh. Peresas taip pat manė, kad Vakarų Krantą valdyti galėtų jungtinė Izraelio, Jordanijos ir palestiniečių valdžia (Jerome, Slater, „What Went Wrong? The Collapse of the Israeli-Palestinian Peace Process.“ *Political science quarterly*, 116(2), 2001, 178).

¹⁵¹ Giedrius, Drukteinis, *Izraelis, žydų valstybė*. Vilnius: Artlora, 2006, 449.

¹⁵² Jerome, Slater, „What Went Wrong? The Collapse of the Israeli-Palestinian Peace Process.“ *Political science quarterly*, 116(2), 2001, 179.

savo šalį ir palestiniečius į Antrąsias Camp Davido derybas. Anot Izraelyje dominuojančio naratyvo, šiose, 2000-aisiais įvykusiose derybose, E. Barako siūlytos nuolaidos palestiniečiams buvo didžiausios per visą izraeliečių–palestiniečių konflikto istoriją. Jis pirmasis užsiminė apie galimybę padalinti Jeruzalę. Taip pat tvirtino, kad susitarimo dėl taikos atveju Izraelis pasitrauktų iš 92 proc. Vakarų Kranto teritorijos. Pasak šio naratyvo, geranoriškos žydų pastangos atsitrenkė į nesuvokiamą J. Arafato užsispyrimą derėtis ir tik dar kartą atskleidė tikruosius palestiniečių planus – sunaikinti Izraelį pakopomis¹⁵³. Šio požiūrio kritikai savo ruožtu tikina, esą E. Barako palestiniečiams pasiūlytos taikos sąlygos buvo tokios, su kuriomis sutikę palestiniečiai būtų pasirašę sau mirties nuosprendį*. Dvi savaites trukusios derybos Camp Davide žlugo konfliktuojančiom pusėms nesugebėjus susitarti dėl nė vieno ginčytino klausimo. Izraelio ir palestiniečių lyderiai susitarė vengti smurto ir toliau derėtis dėl taikos, tačiau 2000 metų rugsėjį prasidėjusi Antroji intifada sustabdė pokalbius dėl taikos septyneriems metams**.

3. Taikos derybų atnaujinimas ir Izraelio nacionalinis identitetas

2007-aisiais po septynerių metų pertraukos atsinaujinus pokalbiams dėl taikos tarp Izraelio ir palestiniečių, Izraelio nacionalinio identiteto analizė dar kartą tapo diskusijų objektu, svarstant, žydų–palestiniečių konflikto išsprendimo perspektyvas. Šios darbo dalies tikslas – pristatyti Izraelio visuomenės nusiteikimą taikos atžvilgiu 2000–2007 metais, išanalizuoti, kuriai – Didžiojo Izraelio ar demokratinio Izraelio – vizijai ji teikia pirmenybę ir nustatyti, kokią nacionalinio identiteto viziją

¹⁵³ Jerome, Slater, „What Went Wrong? The Collapse of the Israeli-Palestinian Peace Process.“ *Political science quarterly*, 116(2), 2001, 181–182.

* Antrajame Camp Davide svarbiausi derybų klausimai buvo: 1) Jeruzalės statusas; 2) Palestiniečių pabėgėlių sugrįžimo teisė; 3) būsimos Palestinos valstybės sienos; 4) vandens telkinių kontrolė; 5) Jordano upės slėnio kontrolė; 6) Izraelio sienos. Visi derybų eigoje pasiekti susitarimai buvo žodiniai – E. Barakas nesutiko raštu įtvirtinti savo kompromisinių pasiūlymų. Todėl net derybose dalyvavusių asmenų ataskaitos apie Camp Davide E. Barako palestiniečiams pateiktus pasiūlymus skiriasi. E. Barako kritikai pripažįsta, kad šio Izraelio premjero nuolaidos palestiniečiams buvo didžiausios iš kada nors pasiūlytų. Tačiau jie taip pat akcentuoja, kad nors derybų metu buvo sutarta dėl Palestinos valstybės įkūrimo, iš to, kas žinoma apie derybas, akivaizdu, kad jei ši valstybė būtų buvusi įkurta, ji būtų absoliučiai priklausiusi nuo Izraelio. „Palestinos valstybė, kuri turėjo būti įkurta Gazos ruožo ir Vakarų Kranto teritorijose, būtų buvusi atskirta Izraelio valstybės ne tik tarp šių dviejų teritorijų, bet ir tų teritorijų viduje, žydų nausėdijomis, greitkeliais ir kt. Beveik nekontroliuodama savo vandens išteklių, savarankiškai nekontroliuodama sienų su kaimyninėmis valstybėmis, su vidiniais judėjimo laisvės suvaržymais ir verslo priklausymu nuo Izraelio, Palestinos valstybės ekonominis išlikimas būtų visiškai priklausęs nuo Izraelio“ (Jerome, Slater, „What Went Wrong? The Collapse of the Israeli-Palestinian Peace Process.“ *Political science quarterly*, 116(2), 2001, 184). Plačiau apie E. Barako pateiktų pasiūlymų palestiniečiams Camp Davide kritiką skaityti Slater.

** Antrąją intifadą iššaukė „Likud“ lyderio Arielio Sharono apsilankymas musulmonų šventovių – Omaro ir Al Aksos mečečių – komplekso teritorijoje Jeruzalėje, kuri palestiniečiai interpretavo kaip Izraelio siunčiamą signalą, kad Rytų Jeruzalė nebus perleista Palestinos Autonomijai. Izraelio saugumo tarnybų 2004 metų duomenimis, per ketverius palestiniečių sukilimo metus žuvo 1034 izraeliečiai ir užsieniečiai, iš jų 70 proc. – civiliai gyventojai. Buvo sužeista apie 5800 žmonių, iš jų – 82 proc. civilių. Tuo tarpu palestiniečiai neteko apie 3590 žmonių, sužeista buvo 42 tūkst. 350 gyventojų. Palestiniečiai surengė 13 tūkst. apšaudymų ir 138 teroro išpuolius. Izraelio saugumo pajėgos sunaikino 980, sulaukė daugiau nei 6000 teroristų ir sugriovė 4800 palestiniečių namų (Statistika poslednej intifady, MIGnews.com, 2004 09 29) (Giedrius, Drukteinis, *Izraelis, žydų valstybė*. Vilnius: Artlora, 2006, 224).

brėžia šalies politinis elitas. Atsakius į minėtus klausimus siekiama nustatyti Izraelio nacionalinio identiteto įtaką šalies politinio elito priimamiems užsienio politikos sprendimams ir savo ruožtu – konflikto su palestiniečiais išsprendimui.

3.1. Izraelio politika 2000–2003 metais

3.1.1. Poslinkis į politinę dešinę

Antrasis palestiniečių sukilimas prieš Izraelio okupaciją Gazos ruože ir Vakarų Krante žymėjo naują posūkį Izraelio visuomenėje ir tuo pačiu – Izraelio politinio elito mąstysenoje. Šį posūkį įprasmino 2001 metais įvykę Izraelio ministro pirmininko rinkimai ir „Likud“ lyderio Arielio Sharono atėjimas į valdžią. Prieš rinkimus įvykusioje sociologinėje Izraelio žydų apklausoje 31 proc. respondentų teigė, kad intifada paragino juos būsimuose rinkimuose balsuoti už dešiniąsias jėgas ir tik 8 proc. apklaustųjų nurodė ketinantys skirtingai nei anksčiau balsuoti už kairiąsias politines jėgas. Keturi procentai respondentų intifadą įvardijo pagrindine priežastimi, skatinusia rinkimų metu balsus atiduoti už religines partijas¹⁵⁴. Devintajame dešimtmetyje kairiojo politinio spektro pasiūlymams palestiniečių atžvilgiu simpatizavusi Izraelio visuomenė staiga pakeitė savo preferencijas ir pirmenybę vėl pradėjo teikti kietajai politikos linijai. „Kairieji, kurie rėmė taiką, visuomenės akyse tapo teroristų talkininkais, o tie, kurie kovojo su terorizmu, automatiškai tapo A. Sharono rėmėjais. [...] A. Sharono šūkis – *Jokių derybų teroristams nenutraukus ugnies!* įtikino visus“¹⁵⁵. Antra vertus, palestiniečių veiksmai ir subjektyvus jų traktavimas lėmė ir kairiojo politinio spektro politinio elito įsitikinimą, kad PA viduje nėra partnerio deryboms. Kaip pažymi A. Eidintas, „tokia situacija nutrynė skirtumus tarp dešiniųjų ir kairiųjų. Darbo partijos lyderiai įėjo į A. Sharono vyriausybę [...]. Net tos kairiosios jėgos, kurios formaliai liko opozicijoje, faktiškai tokios jau nebebuvo. Sionistinis naratyvas yra bazė, vienijanti visas politinio spektro dalis ir krizės metu jos nebesiskiria viena nuo kitos“¹⁵⁶. Antroji intifada sąlygojo pokyčius Izraelio visuomenės įsitikinimuose. Šie pokyčiai savo ruožtu atitinkamai formavo Izraelio nacionalinį identitetą ir lėmė atitinkamus Izraelio politinio elito veiksmus.

Visuomenės apklausos rezultatai rodo, kad 2001-aisiais staigiai pakeitusi politinių įsitikinimų kursą, 2002-aisiais Izraelio viešojo nuomonė saugumo klausimų atžvilgiu toliau slinko dešiniojo politinio spektro link. Šis poslinkis užfiksuotas vykdytų apklausų rezultatuose, atskleidusiuose, kad

¹⁵⁴ Asher, Arian, „Israeli Public Opinion on National Security 2001.“ (Memorandum No. 60). Tel Aviv: Jaffee Center for Strategic Studies, 2001, 18.

¹⁵⁵ Alfonsas Eidintas ir Donatas Eidintas, *Žydai, Izraelis ir palestiniečiai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007, 241.

¹⁵⁶ Eidintas, 224.

Izraelio visuomenės pasiryžimas daugeliui kompromisų palestiniečių atžvilgiu minėtu laikotarpiu ryškiai sumažėjo: 38 proc. respondentų teigė, kad intifada sumažino jų norą sutikti su tam tikromis nuolaidomis palestiniečiams, 9 proc. apklaustųjų tvirtino buvę labiau pasiruošę didesnėms nuolaidoms nei prieš palestiniečių sukilimą, likę respondentai neįvardijo jokių savo pozicijos pokyčių nuolaidų palestiniečiams atžvilgiu¹⁵⁷. Izraelio žydai, priešingai nei iki 2000-ųjų, po Antrosios intifados protrūkio buvo skeptiškai nusiteikę „žemės už taiką“*, taikos derybų tęsimo ir Palestinos valstybės** įkūrimo Gazos ruože bei Vakarų Krante atžvilgiu¹⁵⁸. Atsakydami į klausimą „Kaip geriausia išvengti karo su arabų valstybėmis – stiprinant Izraelio karinę galią ar teikiant pirmenybę pokalbiams dėl taikos?“ didžioji dalis respondentų pirmenybę teikė karinės galios stiprinimui¹⁵⁹. Tarp už A. Sharoną 2001 metais balsavusių asmenų, 42 proc. respondentų nurodė pakeitę savo pozicijas žydų–palestiniečių konflikto sprendimo atžvilgiu pirmenybę pradėdami teikti karingai pozicijai. Šeši procentai A. Sharono kandidatūrą rėmusių respondentų teigė persiorientavę iš pirmenybės teikimo karinei jėgai į diplomatinių priemonių akcentavimą. Tarp E. Barako rėmėjų 2001 metais šios proporcijos buvo atitinkamai 33 proc. ir 14 proc.¹⁶⁰

Iš apklausos rezultatų taip pat aiškėjo, kad Antrojo Camp Davido taikos derybos tapo nepriimtinos didžiajai daliai Izraelio visuomenės***. Į klausimą: „Pritariate ar nepritariate išvardintoms Izraelio nuolaidoms palestiniečiams kaip daliai taikos susitarimo?“ respondentai atsakė sekančiai¹⁶¹:

	Procentas nepritarusiųjų:
Teritorijų apsikeitimui	56 proc.
Palestinos valstybės įkūrimui Gazos Ruože ir 95 proc. Vakarų Kranto, Izraeliui išsaugant kai kurias žydų nausėdijas	57 proc.
Arabų kaimynysčių Jeruzalėje perdavimui Palestinos kontrolei	59 proc.

¹⁵⁷ Asher, Arian, „Israeli Public Opinion on National Security 2001.“ (Memorandum No. 60). Tel Aviv: Jaffee Center for Strategic Studies, 2001, 17.

* Teritorijų atidavimui mainais į taiką 1997 m. pritarė 53 proc. respondentų, 1999 m. – 47 proc., 2002 m. – 37 proc. (Žiūrėti: Asher, Arian, „Israeli Public Opinion on National Security 2002.“ (Memorandum No. 61). Tel Aviv: Jaffee Center for Strategic Studies, 2002, 14).

** 2001 m. Palestinos valstybės įkūrimui Vakarų Krante ir Gazos ruože pritarė 57 proc. respondentų, 2002 m. – 49 proc. (Žiūrėti: Asher, Arian, „Israeli Public Opinion on National Security 2002.“ (Memorandum No. 61). Tel Aviv: Jaffee Center for Strategic Studies, 2002, 14).

¹⁵⁸ Arian, „Israeli Public Opinion on National Security 2001“, 9.

¹⁵⁹ Ten pat, 10.

¹⁶⁰ Ten pat, 17.

*** Nepaisant palestiniečių sukilimo, 2001-aisiais Izraelio visuomenės pritarimas Oslo taikos procesui išliko akivaizdus – Oslo taikai pritarė 58 proc. respondentų. 2002-aisiais pritarusiųjų Oslo taikos procesui procentas Izraelio visuomenėje sumažėjo iki 35 proc. (Asher, Arian, „Israeli Public Opinion on National Security 2002.“ (Memorandum No. 61). Tel Aviv: Jaffee Center for Strategic Studies, 2002, 16).

¹⁶¹ Asher, Arian, „Israeli Public Opinion on National Security 2001.“ (Memorandum No. 60). Tel Aviv: Jaffee Center for Strategic Studies, 2001, 24.

Šventyklos kalno kontrolės perdavimą Palestinai tuo tarpu Raudų sienos – Izraeliui	67 proc.
Riboto palestiniečių pabėgėlių skaičiaus sugrįžimui į Izraelį	78 proc.

Aukščiau išvardintus Antrosios intifados sąlygotus pokyčius Izraelio viešojoje nuomonėje, t. y. poslinkį iš politinės kairės į dešinę ir pirmenybės teikimą karinės galios didinimui, o ne diplomatinėms pastangoms, atspindėjo ir didžiosios dalies respondentų įsitikinimas, kad derybos dėl taikos su palestiniečiais turėtų būti sustabdytos nepaisant to, kad šis sprendimas padidintų karo tikimybę. 1997 metais tokiam teiginiui pritarė 13 proc. respondentų, tuo tarpu 2001-aisiais – 28 proc.¹⁶² Akivaizdžiai sumažėjo žydų visuomenės pasitikėjimas su palestiniečių ar kitų arabų valstybių atstovais pasirašytų sutarčių galia užbaigti konfliktą. Šių sutarčių svarba Izraelio viešojoje nuomonėje nuolat didėjo nuo 1979 metais pasirašytos taikos sutarties su Egiptu: 1999 metais 67 proc. Izraelio žydų pritarė teiginiui, kad taikos sutartys turi įtakos konflikto užbaigimui, tuo tarpu 2001-aisiais šiam teiginiui pritarė 30 proc. respondentų¹⁶³. 85 proc. respondentų 2001 metais teigė manantys, kad susidūrimai su palestiniečiais stiprės¹⁶⁴, 70 proc. apklausoje dalyvavusių žmonių pritarė teiginiui, kad taikos perspektyvos – sumažėjo^{165*}.

Izraelio visuomenės nuotaikos atsispindėjo ir šalies vykdytoje politikoje palestiniečių atžvilgiu. Atsakydamas į palestiniečių teroristinius veiksmus, Izraelis pradėjo keletą operacijų, kurioms tarptautinė bendruomenė nepritarė. Operacijos „Gynybinis skydas“ metu Izraelis PA teritorijoje areštavo, tardė ir žudė asmenis, įtartus teroristine veikla. Operacijos tikslas – „su šaknimis išrauti teroristų infrastruktūrą“¹⁶⁶. 2002-aisiais Izraelis pradėjo dar vieną operaciją – „Ryžtingas kelias“, kurios metu iš esmės atnaujino Vakarų Kranto miestų ir vietovių okupaciją¹⁶⁷. Šios karinės operacijos sustabdė daug teroristų išpuolių, tačiau suvaldyti palestiniečių pasipriešinimo Izraeliui nepavyko – pasipriešinimas tam tikrais laikotarpiais nulsūgdavo, tačiau vėliau vėl parblokšdavo visa jėga. Prievertos mastas ir įsitikinimas, kad J. Arafatas nėra partneris taikai (deryboms su J.

¹⁶² Asher, Arian, „Israeli Public Opinion on National Security 2001.“ (Memorandum No. 60). Tel Aviv: Jaffee Center for Strategic Studies, 2001, 20.

¹⁶³ Arian, „Israeli Public Opinion on National Security 2001“, 28.

¹⁶⁴ Ten pat, 30.

¹⁶⁵ Ten pat, 18.

* 2001 m. 56 proc. respondentų pritarė teiginiui, kad pasiekti susitarimo su palestiniečiais – neįmanoma. 2002 m. šiam teiginiui pritarė 68 proc. respondentų (Asher, Arian, „Israeli Public Opinion on National Security 2002.“ (Memorandum No. 61). Tel Aviv: Jaffee Center for Strategic Studies, 2002, 17).

¹⁶⁶ Alfonsas Eidintas ir Donatas Eidintas, *Žydai, Izraelis ir palestiniečiai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007, 224.

¹⁶⁷ Eidintas, 225.

Arafatu 2002-aisiais nepritarė 57 proc. respondentų¹⁶⁸) turėjo įtakos dar vienam Izraelio sprendimui – atnaujinti gynybinės sienos, juosiančios Vakarų Krantą, statybas ir taip vienpusiškai atsiskirti nuo palestiniečių. 2001 metais vykdytos sociologinės apklausos patvirtino ir Izraelio visuomenės pirmenybės teikimą atsiskyrimo nuo palestiniečių, o ne bandymo juos kontroliuoti ar izoliuoti politiniu lygmeniu, strategijai¹⁶⁹.

3.1.2. „Vienpusio atsiribojimo planas“

2002-aisiais išryškėjo du pagrindiniai Izraelio viešosios nuomonės aspektai: 1) dar griežtesnis nei 2001 metais nusistatymas palestiniečių atžvilgiu; 2) mažėjanti parama politikų sprendimams, kurių išdava būtų nuolaidos palestiniečiams¹⁷⁰. Toliau stiprėjo Izraelio visuomenės pirmenybės teikimas šalies karinio pajėgumo stiprinimui, o ne diplomatinių konflikto išsprendimo galimybių paieškoms¹⁷¹. 72 proc. respondentų teigė pritariantys Izraelio sprendimui įsiveržti į A zoną – Vakarų Kranto dalį, valdomą PA saugumo. 2001-aisiais tokį Izraelio žingsnį teigė paremsiantys 57 proc. respondentų¹⁷². Tačiau 2002 metais taip pat užfiksuotas 5 proc. padidėjęs Izraelio visuomenės pasiryžimas vienpusiškai pasitraukti iš žydų nausėdijų Gazos ruože ir Vakarų Krante, siekiant palengvinti šalies sienos gynybą¹⁷³. Ši visuomenės pasiryžimą lėmė ne geranoriškas pritarimas Palestinos valstybės įkūrimui, bet siekis atrasti efektyvesnį būdą apsaugoti Izraelio piliečius. Nausėdijų klausimas viso Izraelio egzistavimo metu neprarado savo aktualumo: akivaizdu, kad nausėdijų išsidėstymas būtų vienas svarbiausių Izraelio ir Palestinos valstybės sienų indikatorių. Todėl Izraelio politinės dešinės atstovai nausėdijų išlaikymą ir jų plėtrą įvardija vienu pagrindinių savo prioritetų, tuo tarpu politinės kairės atstovai – tvirtai priešinasi ne tik jų plėtrai, bet ir akcentuoja pasitraukimo iš nausėdijų svarbą¹⁷⁴.

Kietąją politikos liniją palestiniečių atžvilgiu rėmusi Izraelio visuomenė, nepaisant vis dažnesnių civilių gyventojų žūčių ir kitų neigiamų palestiniečių sukilimo pasekmių (ekonominės krizės), rėmė A. Sharono vyriausybę ir jos vykdytą politiką. Paramą jai 2002-aisiais išreiškė 71 proc. Izraelio gyventojų¹⁷⁵. Ši parama nesumažėjo tų pačių metų spalį Darbo partijai atsisakius

¹⁶⁸ Asher, Arian, „Israeli Public Opinion on National Security 2002.“ (Memorandum No. 61). Tel Aviv: Jaffee Center for Strategic Studies, 2002, 10.

¹⁶⁹ Asher, Arian, „Israeli Public Opinion on National Security 2001.“ (Memorandum No. 60). Tel Aviv: Jaffee Center for Strategic Studies, 2001, 9.

¹⁷⁰ Asher, Arian, „Israeli Public Opinion on National Security 2002.“ (Memorandum No. 61). Tel Aviv: Jaffee Center for Strategic Studies, 2002, 22.

¹⁷¹ Arian, „Israeli Public Opinion on National Security 2002“, 26.

¹⁷² Ten pat, 26.

¹⁷³ Ten pat, 25.

¹⁷⁴ Ten pat, 25.

¹⁷⁵ Ten pat, 13.

pritarti biudžetui ir išėjus iš vyriausybės ir dėlto žlugus koalicinei vyriausybei¹⁷⁶. Paramos įrodymas – 2003 metų Kneseto rinkimai, kurių metu „Likud“ partija pasiekė pačią didžiausią pergalę šalies istorijoje. Politinio kontinuumo kairės pagrindinė partija – Darbo partija – nepajėgė konkuruoti su „Likud“ partija: pastarajai rinkimų metu atiteko 925 tūkst. rinkėjų balsų ir 38 mandatai, tuo tarpu Darbo partijai – 455 tūkst. rinkėjų balsų bei 19 mandatų¹⁷⁷. Po rinkimų prie „Likud“ bloko prisijungus smulkesnėms partijoms*, „Likud“ tapo valdančiąja partija. A. Sharono vyriausybę rėmė 68 iš 120 Kneseto narių¹⁷⁸, šios partijos nariams atiteko svarbiausios pozicijos įstatymų leidžiamojoje ir vykdomojoje valdžiose. Tai suteikė A. Sharonui galimybę įgyvendinti savo požiūrius atspindinčią politiką absoliučiai ignoruojant opoziciją tiek partijos viduje, tiek išorėje ir A. Sharonas naudojosi šia galimybe. 2003 metų pabaigoje jis pirmą kartą užsiminė apie „Vienpusio atsiribojimo planą“ (VAP)**, kurio tikslus turinys ir numatyti veiksmai ilgą laiką nebuvo aiškūs. Pagrindinė plano mintis – Palestinos Autonomijoje Izraelis neturi partnerio deryboms, todėl savo saugumu turi pasirūpinti pats. A. Sharono parengtoje politinėje programoje buvo numatytas neteisėtų nausėdijų link sustatytų blokpostų Gazos ruože demontavimas, kompensacijos išskeldinamų nausėdijų gyventojams ir saugumo sienos linijos pakeitimas¹⁷⁹. Į klausimą: „Kas paskatino A. Sharoną pasitraukti iš Gazos?“, 2004 metais atsakė jo patarėjas Dovas Weisglassas interviu „Haaretz Magazine“. Pasak D. Weisglasso, VAP „nukreiptas į tai, kad išaldytų Palestinos valstybės kūrimo procesą. Tai butelis formalino, į kurį ilgam laikui įdedamas dviejų valstybių planas, nes nebebus politinio proceso su Palestina. Be to, Izraelis nebejaus nuolatinio politinio spaudimo. Inicijatyva pagaliau pereis į Izraelio rankas“¹⁸⁰. A. Sharono patarėjas taip pat pažymėjo, kad be Palestinos valstybės įkūrimo, VAP išaldys dar kelis svarbiausius klausimus: nausėdijų

¹⁷⁶ Alfonsas Eidintas ir Donatas Eidintas, *Žydai, Izraelis ir palestiniečiai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007, 241.

¹⁷⁷ Eidintas, 232.

* Po 2003 m. Kneseto rinkimų prie „Likud“ bloko prisijungė IBA (Israel ba-alija), Šinujai, Israel Beitanu ir nacionalinė-religinė partija (Alfonsas Eidintas ir Donatas Eidintas, *Žydai, Izraelis ir palestiniečiai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007, 233).

¹⁷⁸ Eidintas, 233.

* 2004 metų birželį Jeruzalėje Europos Sąjungos ambasadoriams surengtame bryfinge A. Sharono patarėjas Shalomas Turgemanas pristatė VAP koncepciją. Pasak jo, Izraelio vyriausybė nutarė iki 2005 metų pabaigos vienpusiškai atsitraukti iš Gazos ruožo ir šalies karinių bazių Šiaurės Samarijoje. S. Turgemanas taip pat tvirtino, kad Izraelis ketina išaldyti visas nausėdijas, uždrausti jas plėtoti bei sumokėti visiems nausėdijų gyventojams kompensacijas. A. Sharono patarėjas nurodė, kad saugumo klausimai Izraeliui pasitraukus iš Gazos bus derinami su Egiptu tol, kol palestiniečiai „patys išmoks tvarkytis Gazoje“. A. Turgemanas taip pat pabrėžė, kad Izraelis nevens kitų valstybių pagalbos, tačiau nebendradarbiaus su PA (Alfonsas Eidintas ir Donatas Eidintas, *Žydai, Izraelis ir palestiniečiai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007, 302).

¹⁷⁹ Eidintas, 300.

¹⁸⁰ Ten pat, 301.

iškėlimą Vakarų Krante, pabėgėlių sugrąžinimą ir Jeruzalės suskaldymą^{181***}. Šie komentarai sulaukė Vašingtono, stūmusio „dviejų valstybių dviem tautoms“ planą, reakcijos. Tačiau A. Sharonas įtikino Jungtines Valstijas, kad Izraelis neatsitraukia nuo Palestinos valstybės įkūrimo minties.

VAP įgyvendinimo pradžia – 2005 metai, kai Izraelis demontavo kelis sargybos postus Gazos ruože. Izraelio visuomenės reakcija į šį A. Sharono vyriausybės sprendimą patvirtino faktą, kad ji buvo labai susiskaldžiusi*. VAP veiksmingumu įsitikinę politikai tvirtino turintys didžiosios Izraelio visuomenės palaikymą – ši parama atsispindėjo 2002 metais vykdytose sociologinėse apklausoje. Didžioji Izraelio visuomenės dalis pritarė atsiskyrimo nuo palestiniečių idėjai. Tačiau pritarimo atsiskyrimui procentas dramatiškai skyrėsi priklausomai nuo to, kurie konkretūs Izraelio veiksmai įėjo į „atsiskyrimo“ apibrėžimą. 81 proc. respondentų rėmė Izraelio atsiskyrimą nuo palestiniečių, kuris nereikalautų šalies pasitraukimo iš nausėdijų. Tuo tarpu mažiau nei pusė – 48 proc. – respondentų pritarė atsiskyrimui nuo palestiniečių, numačiusiam žydų naujakūrių išskeldinimą iš okupuotų teritorijų. Tik 38 proc. respondentų tvirtino pritarianys atsiskyrimo nuo palestiniečių strategijai, numatančiai Izraelio pasitraukimą iš 80 proc. Vakarų Kranto teritorijos¹⁸². Tais pačiais metais 50 proc. sociologinėje apklausoje dalyvavusių Izraelio žydų teigė esą pasiruošę mainais į taiką pritari šalies pasitraukimui iš visų, išskyrus pačias didžiausias, nausėdijų. Savo ruožtu 57 proc. apklaustųjų neigė manantys, kad žydų naujakūriai yra kliūtis taikos susitarimui¹⁸³.

2002-aisiais Izraelio visuomenėje pastebėta dar viena bendra tendencija – be atsiskyrimo nuo palestiniečių strategijos pritari arabų išskeldinimo iš okupuotų teritorijų strategijai. 46 proc. apklausoje dalyvavusių Izraelio žydų pritarė Vakarų Krante gyvenančių arabų išskeldinimui iš šios teritorijos, 31 proc. apklaustųjų pirmenybę teikė Izraelio arabų išskeldinimui iš šalies¹⁸⁴. Izraelio visuomenės pasidalijimas į politinę kairę ir politinę dešinę šiuo klausimu buvo apytiksliai tolygus: 29 proc. respondentų pritarė atsiskyrimo nuo palestiniečių strategijai, tačiau nepritarė arabų

¹⁸¹ Alfonsas Eidintas ir Donatas Eidintas, *Žydai, Izraelis ir palestiniečiai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007, 301.

** Po kelių mėnesių Tel Avivo universitete vykusioje diskusijoje D. Weisglasas tvirtino, esą vyriausybė nusprendė vienpusiškai išeiti iš Gazos ruožo siekdama apsaugoti ten gyvenančius savo 7000 civilių gyventojų, stabilizuoti vidaus politinius santykius ir įvykdyti JAV pageidavimus bei užsitikrinti šios šalies paramą kovoje su terorizmu (Alfonsas Eidintas ir Donatas Eidintas, *Žydai, Izraelis ir palestiniečiai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007, 304).

* Susiskaldymas buvo akivaizdus ir pačioje „Likud“ partijoje: A. Sharono pasiūlytu VAP nepatenkinti partijos nariai sudarė bloką prieš VAP. Kaip pažymi A. Eidintas, VAP prieštaravo ir „Likud“ programai, ir paties A. Sharono ankstesnei politikai, todėl A. Sharonui prireikė daug pastangų pasiekti, kad jo pasiūlytas planas būtų patvirtintas Knesete. Galiausiai A. Sharonas išėjo iš „Likud“ partijos ir įkūrė „Kadimą“.

¹⁸² Asher, Arian, „Israeli Public Opinion on National Security 2002.“ (Memorandum No. 61). Tel Aviv: Jaffee Center for Strategic Studies, 2002, 26.

¹⁸³ Asher, „Israeli Public Opinion on National Security 2002“, 27.

¹⁸⁴ Ten pat, 29.

perkėlimui (politinės kairės pozicija). 26 proc. apklaustųjų nepritarė atsiskyrimo strategijai, tačiau rėmė arabų iškeldinimą iš okupuotų teritorijų ir Izraelio (politinės dešinės pozicija). Dar 26 proc. respondentų nepritarė nei atsiskyrimui nuo palestiniečių, nei jų iškeldinimui. Likę 19 proc. respondentų rėmė ir Izraelio atsiskyrimą nuo palestiniečių, ir arabų iškeldinimą¹⁸⁵. Viešosios nuomonės fragmentacija šiuo klausimu akivaizdi – kadangi nė viena iš pozicijų neturėjo ryškios persvaros, politinis elitas galėjo formuoti viešąją nuomonę taip, kad ji įtilptų į numatytos politikos rėmus.

Šiame kontekste A. Sharonas įgyvendino savo politiką, kuri, visų nuostabai, radikaliai keitėsi, judėdama iš politinės dešinės į politinį centrą. Teritorijų ataka, nausėdijų plėtimas, gynybinės sienos statyba, aplinkelių tiesimas, Izraelio kariuomenės įsiveržimai į palestiniečių miestus ir kaimus, taškinės likvidacijos, palestiniečių namų griovimas ir alyvmedžių plantacijų kirtimai¹⁸⁶ – politika, kurią ilgą laiką organizavo A. Sharonas ir karinė vadovybė. Todėl staiga atsiradęs A. Sharono pasiūlymas išvesti Izraelio kariuomenę ir žydų nausėdžius iš Gazos ruožo buvo netikėtas*. Tačiau A. Sharonas, suvokdamas vidinio tautos konsensuso svarbą, sugebėjo tinkamai paruošti visuomenę ir laimėti jos daugumos paramą savo politiniams veiksams – Gazos evakuacija įvyko be vidinių susidūrimų ir praktiškai – be jėgos panaudojimo. Judėdamas politinio centro link, A. Sharonas kartu su savimi ten traukė ir Izraelio visuomenę. Rezultatas – 2003 metų pabaigoje akivaizdžiai pasikeitusi Izraelio viešoji nuomonė**. Izraelio žydai tapo optimistiškesni taikos perspektyvų atžvilgiu, ėmė palankiau žiūrėti į taikos derybų su palestiniečiais atnaujinimą. 2003 metais 59 proc. respondentų pritarė Palestinos valstybės įkūrimui – 10 proc. daugiau nei 2002 metais¹⁸⁷. 56 proc. Izraelio žydų taip pat teigė pritariantys vienpusiškam Izraelio atsiskyrimui nuo palestiniečių, net jei tai reikštų pasitraukimą iš žydų nausėdijų. 2002 metais šiam teiginiui pritarė 48 proc.

¹⁸⁵ Asher, Arian, „Israeli Public Opinion on National Security 2002.“ (Memorandum No. 61). Tel Aviv: Jaffee Center for Strategic Studies, 2002, 29.

¹⁸⁶ Alfonsas Eidintas ir Donatas Eidintas, *Žydai, Izraelis ir palestiniečiai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007, 244.

* Skirtingi informacijos šaltiniai skirtingai interpretuoja A. Sharono politikos posūkį. Vieni tvirtina, kad šį posūkį lėmė A. Sharono suvokimas, kad net plataus masto karinės operacijos nesustabdo teroro Vakarų Krante, kad Izraelis izoliuotas tarptautinėje erdvėje, kad šalyje vyrauja ekonominė krizė. Antra vertus, A. Sharono empatiškumo trūkumas palestiniečių gyventojams, nenoras evakuoti kontrolinių postų teritorijose, žmogaus teisių tam tikrais atvejais ignoravimas, etc. kai kuriems buvo tarytum tikrųjų A. Sharono ketinimų išlaikyti esmines ir strategiškai svarbiausias žydų nausėdijas Vakarų Krante bei nepadalintą Jeruzalę Izraelio kontrolėje indikatorius. Todėl palestiniečių rėmėjai net ir A. Sharonui demonstratyviai traukiantis į politinį centrą tebevadino jį „karo bei sugriovimų meistru“ (Alfonsas Eidintas ir Donatas Eidintas, *Žydai, Izraelis ir palestiniečiai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007, 353–354).

** Įtakos viešosios nuomonės pokyčiams turėjo ir 2003 metų karas Irake bei diktatoriaus Sadamo Husseino nuvertimas. Taip pat – išryškėjęs izraeliečių suvokimas apie grėsmes Izraeliui kaip žydų ir demokratinei valstybei (Žiūrėti: Asher, Arian, „Israeli Public Opinion on National Security 2003.“ (Memorandum No. 67). Tel Aviv: Jaffee Center for Strategic Studies, 2003).

¹⁸⁷ Asher, Arian, „Israeli Public Opinion on National Security 2003.“ (Memorandum No. 67). Tel Aviv: Jaffee Center for Strategic Studies, 2003, 12.

respondentų¹⁸⁸. Padidėjo procentas respondentų, pritarusių „žemės už taiką“ strategijai: 2002 metais jai pritarė 37 proc. respondentų, 2003 metais – 40 proc.¹⁸⁹ Galiausiai – pirmą kartą nuo 2001 metų viešojoje nuomonėje užfiksuotas pirmenybės teikimas diplomatinėms, o ne karinėms konflikto sprendimo priemonėms.

2006 metų pradžioje A. Sharoną pakirtus insultui, pasaulį apskriejo žinia – baigėsi A. Sharono politinė era.

3.2. Taikos derybos ir Izraelio viešoji nuomonė

3.2.1. Visuomenės įsitikinimų dinamika

2007 metais atsinaujinus taikos su palestiniečiais pokalbiams, Izraelio visuomenės nuotaikos bei šalies nacionalinis identitetas vėl tapo vienu svarbiausių diskusijų objektu. Atsakymas į klausimą: „Kuriai – Didžiojo Izraelio ar demokratinės Izraelio valstybės – vizijai šalies visuomenė teikia pirmenybę?“ atspindi ir visuomenės požiūrį į žydų–palestiniečių konfliktą bei pasiruošimą jį išspręsti. 2007 metais paprašyti svarbos mažėjimo tvarka išrikiuoti šias vertybes: a) valstybė, kurios daugumą sudaro žydai; b) Didysis Izraelis; c) demokratinė valstybė; d) taikoje gyvenanti valstybė, 50 proc. sociologinėje apklausoje dalyvavusių Izraelio žydų pirmenybę teikė Izraeliui, kurį sudaro žydų dauguma*. Savo ruožtu Didžiojo Izraelio viziją svarbiausiu prioritetu įvardino 9 proc. respondentų¹⁹⁰. Tačiau net ir teikdami pirmenybę Izraeliui, kurio dauguma gyventojų būtų žydai, izraeliečiai nebuvo pasiryžę pasitraukti iš Vakarų Kranto. 2006 metais padažnęję pietinio Izraelio apšaudymai „Kassam“ raketomis iš Gazos ruožo, Izraelio kario Gilado Shalito pagrobimas ir dar dviejų karių nužudymas 2006 metų birželį bei Antrasis Libano karas turėjo reikšmingą įtaką Izraelio viešojoje nuomonėje vienpusio atsitraukimo iš okupuotų teritorijų klausimu. 2005 metais 47 proc. respondentų teigė pritariantys „vienpusiam Izraelio atsiskyrimui nuo palestiniečių, net jei tai pareikalautų pasitraukimo iš žydų nausėdijų“. 2006 metais šiam teiginiui pritarė 51 proc., tuo tarpu 2007-aisiais – tik 28 proc. respondentų¹⁹¹. Aukščiau išvardinti veiksniai turėjo įtakos ir izraeliečių viešosios nuomonės pasikeitimui Izraelio pasitraukimo iš Gazos ruožo bei šiaurės Samarijos klausimu. 2004 metais šiam žingsniui pritarė 56 proc. Izraelio žydų, 2006-aisiais – 50 proc., tuo tarpu 2007-aisiais – 36 proc. teigė manantys, kad sprendimas buvo teisingas, tuo tarpu 64 proc.

¹⁸⁸ Asher, Arian, „Israeli Public Opinion on National Security 2003.“ (Memorandum No. 67). Tel Aviv: Jaffee Center for Strategic Studies, 2003, 12.

¹⁸⁹ Arian, „Israeli Public Opinion on National Security“, 13.

* 2006 metais pirmą kartą per daugiau nei dvidešimt metų absoliuti dauguma (54 proc.) Izraelio žydų pirmenybę suteikė Izraeliui, kurį sudarytų žydų daugumą (Yehuda Ben Meir ir Dafna Shaked, „The People Speak: Israeli Public Opinion on National Security 2005–2007.“ (Memorandum No. 90). Tel Aviv: Institute for National Security Studies, 2007, 18).

¹⁹⁰ Meir, „The People Speak: Israeli Public Opinion on National Security 2005–2007“, 18.

¹⁹¹ Ten pat, 20.

respondentų tvirtino nepritariantys šiam veiksmui¹⁹². Akivaizdu, kad pasitraukimas iš Gazos ruožo ir šiaurės Samarijos didžiosios Izraelio visuomenės dalies suvokiamas kaip lemtinga klaida. Šis suvokimas neabejotinai turi implikacijų Izraelio politinio elito sprendimams ir veiksams. Parama Izraelio pasitraukimui iš kai kurių žydų nausėdijų (pagrindė – mažų ir izoliuotų) sumažėjo nuo 55 proc. 2006 metais iki 41 proc. 2007 metais¹⁹³.

Konflikto išsprendimą apsunkina ir Izraelio visuomenėje tebeegzistuojantis konfliktinis etosas, kurį atskleidžia šalies visuomeniniai įsitikinimai palestiniečių atžvilgiu. Kaip teigta šiame darbe, įvairūs išoriniai bei vidiniai veiksniai devintojo dešimtmečio pabaigoje išprovokavo Izraelio visuomenės įsitikinimų kaitą. Šių įsitikinimų kaita savo ruožtu sąlygojo pokyčius žydų įsitikinimuose apie šalies nacionalinį saugumą, palestiniečių aspiracijas, konflikto išsprendimo perspektyvas, etc. Prasidėjus Antrajai intifadai, Izraelio visuomeniniai įsitikinimai regresavo į prieš devintąjį dešimtmetį įvykusių pokyčių stadiją. 2006–2007 metais du trečdaliai respondentų į klausimą: „Ar įmanoma pasiekti taikos susitarimą su palestiniečiais?“ atsakė neigiamai¹⁹⁴. Izraelio žydai taip pat neigiamai vertina palestiniečių aspiracijas – 2007-aisiais 42 proc. respondentų teigė manantys, kad pagrindinis palestiniečių tikslas – užkariauti Izraelį ir išvaryti didžiąją dalį žydų iš šalies. Tik 7 proc. respondentų sutiko su nuomone, kad pagrindinis palestiniečių tikslas – atgauti kai kurias 1967 metais užkariautas teritorijas¹⁹⁵. Antroji intifada turėjo įtakos ir žydų įsitikinimui apie taikos sutarčių pasirašymo reikšmingumą: 1999 metais sutarčių efektyvumu tikėjo 67 proc. Izraelio žydų, tuo tarpu 2007 metais – 25 proc.¹⁹⁶ Šie įsitikinimai patvirtina, kad didžioji dalis izraeliečių tiki, jog palestiniečiai ir arabai plačiau prasme, tebėra ištikimi Izraelio sunaikinimo pakopomis planui¹⁹⁷. Šį įsitikinimą dar labiau sustiprino 2006-ųjų įvykiai: „Hamis“ atėjimas į valdžią PA, padažnėjusios „Kassam“ raketų iš Gazos ruožo atakos ir Antrasis Libano karas.

3.2.2. Izraelio visuomenės susiskaldymas

2005–2007 metais atliktos sociologinės Izraelio žydų apklausos atskleidė dar vieną tendenciją – vidinį „žydiškų“ ir „demokratinių“ Izraelio valstybingumo aspektų neatitikimą¹⁹⁸. Šis neatitikimas, kaip pažymi A. Eidintas, nebuvo likviduotas per visą šalies istoriją – niekada nebuvo nustatyta tiksliai

¹⁹² Yehuda Ben Meir ir Dafna Shaked, „The People Speak: Israeli Public Opinion on National Security 2005–2007.“ (Memorandum No. 90). Tel Aviv: Institute for National Security Studies, 2007, 20.

¹⁹³ Meir, „The People Speak: Israeli Public Opinion on National Security 2005–2007“, 20.

¹⁹⁴ Ten pat, 70.

¹⁹⁵ Ten pat, 72.

¹⁹⁶ Ten pat, 73.

¹⁹⁷ Ten pat, 73.

¹⁹⁸ Alfonsas Eidintas ir Donatas Eidintas, *Žydai, Izraelis ir palestiniečiai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007, 245.

„žydų valstybės“ reikšmė ir niekada nebuvo tiksliai apibrėžta Izraelio arabų padėtis šalyje¹⁹⁹. Tačiau 2007-aisiais šis neatitikimas pasireiškė itin aiškiai. Nors Izraelio visuomenėje prabilta apie Izraelį kaip „visų jo piliečių valstybę“, sociologinės apklausos rodo, kad taskoskyra tarp dviejų tautų akivaizdžiai didėja ir kad Izraelio žydų nepasitikėjimas Izraelio arabų intencijomis bei lojalumu išlieka didelis. Šį atotrūkį iliustruoja Izraelio žydų turimi stereotipai Izraelio arabų atžvilgiu bei pirmenybės teikimas jų izoliavimui nuo žydiškosios visuomenės dalies. Žydai apibūdina Izraelio arabus ne kaip mažą ir pažeidžiamą šalies mažumą, bet kaip palestiniečių tautos, arabų valstybių ir islamo pasaulio dalį. Savo ruožtu palestiniečių tauta, arabų valstybės ir islamo pasaulis žydų suvokiami kaip stiprios ir priešiškos žydų bei jų egzistavimo Artimųjų Rytų regione atžvilgiu nusiteikusios jėgos²⁰⁰. Todėl didžioji dalis Izraelio žydų priešinasi Izraelio arabų dalyvavimui priimant lemiamus nacionalinius sprendimus bei Izraelio arabų partijų įtraukimui į koalicines vyriausybes. 2005–2007 metais Izraelio arabų dalyvavimui svarstant valstybei kritinius klausimus nepritarė 65 proc. respondentų. Tuo pačiu laikotarpiu Izraelio arabų partijų įtraukimui į koalicines vyriausybes ir šalies arabus atstovaujančių tautos atstovų tapimui vyriausybės nariais nepritarė 63 proc. respondentų²⁰¹.

Didžioji dalis Izraelio žydų taip pat pritaria vyriausybės pastangoms skatinti Izraelio arabus savanoriškai išvykti iš šalies. 2001 metais šiam politiniam žingsniui pritarė 50 proc. apklaustųjų, tuo tarpu 2007-aisiais – 66 proc.²⁰² Paklausti, ar pritarėtų Izraelio arabų bendruomenių iškeldinimui iš šalies į būsimą Palestinos valstybę, 31 proc. 2006 metais ir 30 proc. respondentų 2007 metais pritarė idėjai iš šalies iškeldinti kiek įmanoma daugiau arabų. 16 proc. 2006-aisiais ir 17 proc. 2007-aisiais pritarė mažų Izraelio arabų bendruomenių iškeldinimui iš Izraelio; 29 proc. 2006 metais ir 27 proc. respondentų 2007 metais pritarė Izraelio arabų bendruomenių iškeldinimui iš valstybės su sąlyga, kad šiam iškeldinimui pritarėtų arabų bendruomenių nariai; ir tik 24 proc. 2006-aisiais ir 25 proc. respondentų 2007-aisiais teigė nepritarią arabų iškeldinimui iš Izraelio²⁰³. Vis dėlto didžioji dalis – trys ketvirtadaliai 2006 metais ir du trečdaliai 2007 metais – respondentų taip pat teigė pritarią lygių teisių Izraelio arabams suteikimui²⁰⁴. Šie sociologinių apklausų rezultatai atskleidžia dilemą, su kuria susiduria Izraelio žydai Izraelio arabų atžvilgiu: viena vertus, didžioji žydų visuomenės dalis tiki ir yra įsipareigojusi Izraelio nepriklausomybės deklaracijoje įtvirtintiems lygybės ir pilietinių

¹⁹⁹ Alfonsas Eidintas ir Donatas Eidintas, *Žydai, Izraelis ir palestiniečiai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007, 245.

²⁰⁰ Smooha, Sammy, „Index of Arab-Jewish Relations in Israel in 2004.“ Haifa: University of Haifa, 2005, 29.

²⁰¹ Yehuda Ben Meir ir Dafna Shaked, „The People Speak: Israeli Public Opinion on National Security 2005–2007.“ (Memorandum No. 90). Tel Aviv: Institute for National Security Studies, 2007, 80.

²⁰² Meir, „The People Speak: Israeli Public Opinion on National Security 2005–2007“, 80.

²⁰³ Ten pat, 80.

²⁰⁴ Ten pat, 80.

teisių principams. Antra vertus, žydai nepasiryžę įveikti įsitikinimo, kad Izraelio arabai nėra ištikimi Izraelio piliečiai. Šį įsitikinimą sustiprino 2006-ųjų Libano karas, padidinęs žydų daugumos ir arabų mažumos Izraelyje skilimą: Izraelio arabai atvirai kritikavo šalies valdžią ir Izraelio karinių pajėgų veiksmus minėtame kare, šia savo kritika iškeldami daugybę klausimų jų lojalumo atžvilgiu. Takoskyros tarp dviejų tautų padidėjimas atsispindi ir 2007 metais neryškiai sustiprėjusioje Izraelio žydų paramoje Izraelio arabų savanoriškai emigracijai iš šalies bei sumažėjusiame pritarime lygių Izraelio žydų ir arabų teisių įtvirtinimui²⁰⁵.

Izraelio nacionalinio identiteto formavimui ir savo ruožtu – užsienio politikos sprendimų įgyvendinimui – įtakos turi ne tik šalyje gyvenančių dviejų tautų abipusis priešiškus, bet taip pat – didžiuliai ideologiniai skirtumai pačioje žydų bendruomenėje, pasidalijusioje į religinį ir sekuliarų segmentus. Šių dviejų segmentų pozicijos radikaliai skiriasi svarbiausiais politiniais klausimais ir šis pozicijų nesutapimas didžiąjai Izraelio visuomenės daliai pradėjus identifikuotis su politiniu centru, dar labiau sustriprėjo. 2005–2007 metais atliktų sociologinių apklausų rezultatai patvirtina religinio ir sekuliaraus Izraelio visuomenės segmentų tarpusavio skilimą ir yra nuoroda į rimtas pasekmes visuomenės vienybei²⁰⁶. Kaip buvo rašyta šiame darbe, Izraelyje vykstančios diskusijos dėl šalies okupuotų teritorijų ir nausėdijų ateities turi ryškų ideologinį komponentą. Tam tikriems žydiškosios visuomenės segmentams – daugiausia nausėdžiams Judėjoje ir Samarijoje (iki 2005 metų Izraelio atsitraukimo ir – Gazoje) bei didžiąjai daliai religinių sionistų bendruomenės, šis klausimas tiesiogiai susijęs su jų ideologija ir religiniais įsitikinimais²⁰⁷. Šio visuomenės segmento pozicija, kad Izraelis privalo išsaugoti 1967 metais okupuotas teritorijas ir žydų nausėdijas jose, pagrįsta stipriu religiniu įsipareigojimu ir nacionalistine aistra²⁰⁸. Kitas žydiškosios visuomenės segmentas priešinasi Izraelio atsitraukimui iš okupuotų teritorijų vedinas pragmatinių sumetimų – saugumo išskaičiavimų, abejonių tikrosiomis arabų intencijomis, geopolitiniais faktoriais, etc. Tačiau ideologijos ar religijos motyvuotoms grupėms pasitraukimas iš Vakarų Kranto būtų jų viso gyvenimo darbo ir svajonių sugriovimas. Todėl šios grupės yra nusiteikusios priešintis Izraelio valdžios sprendimams, susijusiems su pasitraukimu iš Judėjos ir Samarijos. Šis pasirošimas akivaizdžiai pademonstruotas 2005 metų rugpjūtį Izraeliui pasitraukiant iš Gazos ruožo: nors 8 tūkst. nausėdžių iškeldinimas įvyko sklandžiai, šiam procesui prireikė 40 tūkst. neginkluotų karių ir policininkų bei mėnesių pasiruošimo²⁰⁹. Kitas akivaizdus Izraelio visuomenės susiskaldymo

²⁰⁵ Yehuda Ben Meir ir Dafna Shaked, „The People Speak: Israeli Public Opinion on National Security 2005–2007.“ (Memorandum No. 90). Tel Aviv: Institute for National Security Studies, 2007, 81.

²⁰⁶ Meir, „The People Speak: Israeli Public Opinion on National Security 2005–2007“, 90.

²⁰⁷ Ten pat, 82.

²⁰⁸ Ten pat, 82.

²⁰⁹ Ten pat, 82.

pasekmių pavyzdys – šalies karių atsisakymas vykdyti įsakymus, motyvuojant ideologiniais sumetimais. Šis fenomenas prasidėjo nuo karių atsisakymo tarnauti okupuotose teritorijose. Po Izraelio pasitraukimo iš Gazos ruožo 2005 metais karių nepaklusimo problema dar labiau sustiprėjo: daugelis religingų karių ne kartą pakluso rabinų nurodymams atsisakyti dalyvauti bet kokiuose Izraelio karinių pajėgų bandymuose evakuoti nausėdijų gyventojus. Šiuo atžvilgiu svarbu pabrėžti, kad nurodymai, kuriuos kariai atsisakė vykdyti, buvo priimti legitimios valdžios, patvirtinti Kneseto ir sankcionuoti Izraelio Aukščiausiojo teismo kaip teisėti ir privalomi nurodymai²¹⁰. 2006–2007 metais du trečdaliai (71 proc. ir 69 proc. atitinkamai) respondentų teigė maną, kad kariai neturi teisės nepaklusti nurodymams²¹¹.

Izraelio visuomenės susiskaldymas negali būti ignoruojamas bandant įtvirtinti šalies nacionalinį identitetą. Vieno iš Izraelio visuomenės segmentų ir jo politinių įsitikinimų bei lūkesčių neįvertinimas neabejotinai susidurs su rimtu pasipriešinimu – premjero I. Rabino nužudymas yra radikalus šio pasipriešinimo pavyzdys. Šis suvokimas turi implikacijų šalies politikų sprendimams: suvokdamas visuomenės struktūros sudėtingumą ir akivaizdų jos susiskaldymą, šalies politinis elitas negali įgyvendinti užsienio politikos sprendimų, susijusių su žydų–palestiniečių konfliktu, kuris potencialiai padėtų pasiekti taikos susitarimą, tačiau reikalautų nuolaidų, kurios vieno iš visuomenės segmento būtų interpretuotos kaip pasiektos jo sąskaita. Todėl viena svarbiausių užduočių, su kuria šiuo metu susiduria Izraelio politinis elitas – mechanizmų, padėsiančių sumažinti takoskyrą tarp religinio ir sekuliaraus visuomenės segmentų, paieška. Nepasisekimas atrasti šiuos mechanizmus reikš tolimesnę Izraelio nacionalinio identiteto krizę ir savo ruožtu turės rimtų implikacijų žydų–palestiniečių konflikto sprendimo apsunkinimui.

3.3. Demokratinio žydų Izraelio vizijos įgyvendinimas

3.3.1. Politinio elito susiskaldymas

Po A. Sharoną ištikusio insulto jo pareigas pradėjo eiti vicepremjeras ir finansų ministras Ehudas Olmertas, kuris savo poziciją išsaugojo ir po 2006 metais įvykusių Kneseto rinkimų. Šie rinkimai žymėjo svarbią šalies politinės dinamikos kaitą: politinė dešinė rinkėjų buvo nublokšta į šoną – net ir svarbiausia dešinės partija „Likud“ po rinkimų liko nuošalėje, patyrusi didžiausią pralaimėjimą per pastaruosius trisdešimt metų. Rinkimų rezultatai savo ruožtu reiškė, kad mirė Didžiojo Izraelio vizija – Izraelio visuomenė rinkimų metu atidavusi savo balsus politiniam centrui parodė, kad minėtos vizijos nebesvarsto kaip vienos iš potencialių Izraelio nacionalinio identiteto

²¹⁰ Yehuda Ben Meir ir Dafna Shaked, „The People Speak: Israeli Public Opinion on National Security 2005–2007.“ (Memorandum No. 90). Tel Aviv: Institute for National Security Studies, 2007, 84.

²¹¹ Meir, „The People Speak: Israeli Public Opinion on National Security 2005–2007“, 85.

vizijų²¹². Politinės dešinės jėgų svarbos sumažėjimas buvo netikėtas: 2006 metų sausį teroristinei „ Hamas“ grupei laimėjus PA parlamento rinkimus, Izraelio politikos apžvalgininkai prognozavo šalies politinės dešinės jėgų sustiprėjimą. Tačiau „ Hamas“ atėjimas į valdžią, nors Izraelio visuomenėje ir buvo sutiktas su baime, įtakos Kneseto rinkimų rezultatams neturėjo²¹³.

„ Kadima“, gavusi 29 mandatus, sudarė koalicinę vyriausybę su „ Darbo“ (19 mandatų), „ Likud“ (12 mandatų), „ Shas“ (12 mandatų), „ Yisrael Beitanu“ (11 mandatų) ir „ Gil Pensioners“ (7 mandatai) partijomis²¹⁴, taip užsitikrindama 78 iš 120 Kneseto narių daugumą. Po Kneseto rinkimų neabejota, kad E. Olmerto suformuota vyriausybė atspindės centro–kairės politines preferencijas ir bus pajėgi įgyvendinti savo politiką nepaisydama silpnos politinės dešinės atstovų, kurie, remiantis rinkimų rezultatais, nepajėgtų suformuoti „blokuojančios koalicijos“ valdantiesiems²¹⁵. Tačiau E. Olmerto sprendimas neapsiriboti vien kairiųjų partijų parama ir dešiniojo politinio sparno atstovų – „ Likud“, „ Shas“ ir „ Yisrael Beitanu“ pakvietimas į koalicinę vyriausybę, apribojo centro–kairės politinių iniciatyvų galimybes ir parodė, kad stabiliai atrodžiusi koalicija iš tiesų tokia nėra. Prasidėjus Annapolio taikos procesui buvo akivaizdu, kad „nuomonių skirtumas konfliktuojančių pusių viduje yra daug didesnis už nuomonių skirtumą tarp konfliktuojančių pusių“²¹⁶.

2008 metų sausį Avigdor Lieberman vadovaujama „ Yisrael Beitanu“ partija pareiškė pasitraukianti iš koalicinės vyriausybės. Kaip tvirtino A. Liebermanas, jo partija negali toleruoti Izraelio derybų su PA svarbiausiais konflikto klausimais. „Mūsų („ Yisrael Beitanu“ – L. B.) manymu, negali būti jokių kalbų apie „žemės už taiką“ principą. Derybos turi vykti dėl apsikeitimo teritorijomis ir gyventojais“²¹⁷. Dar prieš „ Yisrael Beitanu“ pasitraukimą iš vyriausybės ultraortodoksų „ Shas“ partija taip pat pranešė pasitrauksianti iš valdančiosios koalicijos jeigu Jeruzalės padalijimo klausimas atsidurs Izraelio ir PA derybų darbotvarkėje. Anot partijos lyderio Eli Yishai, Jeruzalės padalijimo jis neparuošęs susapnuoti net didžiausiame košmare: „Nėra nė mažiausios abejonės, kad „ Shas“ priešinsis Jeruzalės padalijimui ir Izraelio atsitraukimui iki 1967 metų sienų ir, žinoma, tikrai neliks vyriausybės sudėtyje, kuri pritarų šiems žingsniams“²¹⁸. Jis taip pat pridūrė, kad jei E. Olmertas rimtai svarsto pasiekti taiką su palestiniečiais, remdamasis buvusio

²¹² Siegman Bernard, Gwertzman, „Some Major Surprises in Israeli Election.“ New York: Council of Foreign Relations, 2006. <<http://www.cfr.org/publication/10285/siegman.html>> [Žiūrėta 2008 04 20].

²¹³ Gwertzman, „Some Major Surprises in Israeli Election.“

²¹⁴ http://www.cfr.org/publication/8912/israels_political_system.html

²¹⁵ Ten pat, <<http://www.cfr.org/publication/10285/siegman.html>>

²¹⁶ International Crisis Group, „The Israeli-Palestinian Conflict: Annapolis and After.“ (Middle East Briefing No. 22). Jerusalem/Washington/Brussels: International Crisis Group, 2007, 7.

²¹⁷ Mazal, Mualem, „Lieberman blasts Arab MKs, pulls party out of government.“ *Haaretz*, sausio 16 d., 2008 m. <<http://www.haaretz.com/hasen/spages/945299.html>> [Žiūrėta 2008 05 01].

²¹⁸ Nadav, Shragai, „Yishai: Shas will quit government if Temple Mount is relinquished.“ *Haaretz*, rugsėjo 11 d., 2007 m. <<http://www.haaretz.com/hasen/spages/903153.html>> [Žiūrėta 2008 05 01].

Jungtinių Valstijų prezidento Billo Clintono pasiūlytu taikos planu, numatančiu Izraelio pasitraukimą iš faktiškai visos Vakarų Kranto teritorijos, „E. Olmertas greitai suvoks likęs visai be valdžios“²¹⁹. „Yisrael Beitanu“ pasitraukus iš koalicijos, „Shas“ reikalavimai derybų su palestiniečiais atžvilgiu dar labiau sugriežtėjo. 2008 metų vasarį partija paskelbė savo oficialią poziciją apie pasitraukimą iš koalicinės vyriausybės ne tik pradėjus svarstyti Jeruzalės padalijimo klausimą, bet ir tęsiant pokalbius dėl taikos su palestiniečiais tebevykstant išpuoliams prieš Izraelį iš Gazos ruožo. „Jei esant dabatinei situacijai, t. y. dažniems Izraelio apšaudymams „Kassam“ raketomis ir palestiniečių išpuoliams Vakarų Krante, atsiras bent mažiausias diplomatinis progresas derybose su PA, „Shas“ tuojau pat pasitrauks iš valdžios“²²⁰. Ultraortodoksų partija taip pat pareiškė, kad be Jeruzalės klausimo priešinasi ir Izraelio atstovų sutikimui svarstyti palestiniečių pabėgėlių bei nuolatinių sienų klausimus²²¹. „Shas“ pasitraukimas iš koalicinės vyriausybės iš esmės reikštų jos veiklos paralyžių – 55 mandatų akivaizdžiai nepakaktų valdančiosios koalicijos politiniams pasiūlymams Knesete pramušti. Antra vertus – keliami „Shas“ reikalavimai derybų su palestiniečiais atžvilgiu taip pat paralyžuoja vyriausybės veiklą šiuo klausimu, nes suriša rankas esminių konflikto problemų ne tik išsprendimui, bet net ir jų svarstymo pradžiai.

Politikos koordinacija dabartinėje valdžioje sudėtinga ne tik tarp skirtingas politinio kontinuumo puses atstovaujančių partijų, bet ir tarp teoriškai tuos pačius interesus ginančių valdžios atstovų. „Darbo“ partijos lyderis gynybos ministras Ehudas Barakas Izraelio politikos apžvalgininkų įvardijamas vienu iš pagrindinių asmenų, „besipriešinančių Izraelio politinėms nuolaidoms palestiniečiams“²²². Teigiama, kad skeptiškai nusiteikęs PA sugebėjimo užtikrinti saugumą, PA prezidento Mahmoudo Abbaso autoriteto ir jo pajėgumo įgyvendinti pasiektus susitarimus susikaldžiusioje PA atžvilgiu, E. Barakas įsitikinęs, kad logiškiausia išeitis Izraeliui – vienpusis atsitraukimas iš Vakarų Kranto teritorijos, pagrįstas šalies saugumo išskaičiavimais²²³. Ši E. Barako pozicija į nepatogią situaciją stato E. Olmertą: kairinį politinį spektrą atstovaujanti „Darbo“ partija turėtų būti svarbiausia atrama E. Olmertui derybose su palestiniečiais. Tačiau daugeliu saugumo klausimų konflikto atžvilgiu „Darbo“ partijos pozicija artimesnė dešiniajam politiniam spektrui ir sutampa su visuomenės, netikinčios PA administracijos pajėgumu užtikrinti saugumą, požiūriu²²⁴.

²¹⁹ Nadav, Shragai, „Yishai: Shas will quit government if Temple Mount is relinquished.“ *Haaretz*, rugsėjo 11 d., 2007 m. <<http://www.haaretz.com/hasen/spages/903153.html>> [Žiūrėta 2008 05 01].

²²⁰ Mazal, Mualem, „Shas: We'll quit government if peace talks continue amid terror.“ *Haaretz*, vasario 11 d., 2008 m. <<http://www.haaretz.com/hasen/spages/953210.html>> [Žiūrėta 2008 05 01].

²²¹ Mualem, <<http://www.haaretz.com/hasen/spages/953210.html>>

²²² International Crisis Group, „The Israeli-Palestinian Conflict: Annapolis and After.“ (Middle East Briefing No. 22). Jerusalem/Washington/Brussels: International Crisis Group, 2007, 8.

²²³ International Crisis Group, „The Israeli-Palestinian Conflict: Annapolis and After“, 8.

²²⁴ Ten pat, 8.

Politinių jėgų susiskaldymas ir nesugebėjimas pasiekti konsensuso kritiniais taikos su palestiniečiais derybų klausimais nėra vienintelė problema, kurią tenka spręsti E. Olmertui. Po Antrojo Libano karo 2006-aisiais Izraelio ministras pirmininkas neteko ir didžiosios Izraelio visuomenės paramos. 2008 metų pradžioje paskelbus valstybinę Vinogrado komisijos ataskaitą, kurioje nagrinėtas Izraelio sprendimas pradėti karą su Libano teroristine grupuote „Hezbollah“ ir kurioje konstatuota, kad šis sprendimas buvo „nevykęs ir skubotas“, dauguma Izraelio visuomenės rėmė E. Olmerto atsistatydinimą²²⁵*. Atliktos sociologinės apklausos parodė, kad 53 proc. respondentų išreiškė poziciją, jog E. Omertas nebegali tęsti savo kaip premjero pareigų, 40 proc. respondentų manė, kad šalyje privalo įvykti nauji Kneseto rinkimai, 31 proc. tvirtino, kad dabartinė valdžia gali dirbti toliau, 22 proc. respondentų pritarė tolesniam valdžios darbui su sąlyga, kad būtų pakeistas E. Olmertas²²⁶. Nepaisant svarios visuomenės opozicijos E. Olmerto vyriausybei, 43 proc. respondentų nurodė manantys, kad dabartinė valdžia neturi geresnės alternatyvos²²⁷, indikuodami Izraelio politinės lyderystės krizę.

3.3.2. Izraelio politinio elito nacionalinio identiteto vizija

Kaip buvo rašyta šio darbo teorinėje dalyje, teritorija ir ypatingai po 1967 metų karo Izraelio okupuotas Vakarų Krantas, buvo ir yra vienas svarbiausių Izraelio nacionalinį identitetą determinuojančių veiksnių. Nuo to kaip – su šiomis teritorijomis ar be jų – piešiama Izraelio ateitis, priklauso šalies politinė darbotvarkė bei konflikto su palestiniečiais išsprendimo perspektyvos.

Prieš 2006-ųjų kovą įvykusius Kneseto rinkimus, E. Olmertas viešai pareiškė apie „Kadimos“ sprendimą vienpusiškai pasitraukti iš Vakarų Kranto teritorijos, Izraeliui aneksavus kelias didžiausias žydų nausėdijas: „Mūsų kryptis aiški: judame atsiskyrimo nuo palestiniečių link. Izraelis išlaikys svarbiausias žydų nausėdijas** Vakarų Krante, tačiau šalies sienos, kurias įsivaizduojame, nebus tos pačios kaip šiandien [...]. Atsiskyrimas nuo palestiniečių įpareigos mus pasitraukti iš teritorijų, šiuo metu valdomų Izraelio“²²⁸. Po rinkimų „Kadimos“ pergalė interpretuota kaip „žydų

²²⁵ Eben, Kaplan, „Olmert Besieged.“ New York: Council of Foreign Relations, 2007. <http://www.cfr.org/publication/13239/olmert_besieged.html> [Žiūrėta 2008 04 20].

* Nepasitikėjimą E. Olmertu paskatino ir įtarimai korupcija. 2007 metų rudenį pasirodė informacija, kad Izraelio banko „Leumi“ privatizavimo proceso metu E. Olmertas, tuomet ėjęs finansų ministro pareigas, gynė australų verslininko interesus (Žiūrėti: ELTA, „Izraelio premjeras E. Olmertas įtariamas korupcija.“ Vilnius, 2007. <http://www.politika.lt/index.php?cid=9315&new_id=506703>).

²²⁶ Ephraim Yaar ir Tamar Hermann, „Peace Index: January 2008.“ Tel Aviv: University of Tel Aviv, 2008, 3.

²²⁷ Yaar, „Peace Index“, 4.

** Tame pačiame interviu E. Olmertas įvardijo tris nausėdijas, numatytas palikti Izraelio kontrolėje: Maale Adumim, besiribojančią su Rytų Jeruzale (30 tūkst. gyventojų), Gush Etzinio (20 tūkst. gyventojų), Ariel nausėdiją (20 tūkst. gyventojų). Šis išipareigojimas pareikalautų apie 180 tūkst. žydų nausėdžių iškraustymo iš Vakarų Kranto.

²²⁸ Greg, Myre, „Olmert Says Israel Will Keep 3 Large West Bank Settlement Blocs.“ *The New York Times*, vasario 8 d., 2006 m. <<http://www.nytimes.com/2006/02/08/international/middleeast/08mideast.html>> [Žiūrėta 2008 05 01].

atskyrimo nuo palestiniečių plano patvirtinimas²²⁹ ir „mirtis sionistų svajonei atkurti Izraelį visoje istorinėje Palestinos teritorijoje“²³⁰. Laimėjęs rinkimus „Kadimos“ lyderis E. Olmertas dar kartą pabrėžė prieš rinkimus partijos skelbtą ideologiją: „Esame pasiruošę kompromisams. Esame pasiruošę atiduoti mylimo Izraelio dalis... ir evakuoti ten gyvenančius žydus, siekdami sukurti sąlygas, kurios leistų jums (palestiniečiams – L. B.) įgyvendinti savo svajonę bei gyventi šalia mūsų“²³¹. Vyriausybės vadovas taip pat pateikė Izraelio nacionalinio identiteto viziją: „Nustatysime saugumo barjero maršrutą, ir pasitrauksime iš visų teritorijų, esančių už šio maršruto ribų. Atėjo metas žengti dar vieną žingsnį formuojant mūsų identitetą ir užtikrinant Izraelio, kaip žydų valstybės, sudarytos iš žydų gyventojų daugumos, ilgaamžiškumą. Jei mūsų kaimynai ir toliau praleis atsiradusias galimybes pasiekti taikos susitarimą, Izraelis paims likimą į savo rankas ir vienpusiškai sukonstruos savo, kaip žydų ir demokratinės valstybės, identitetą“²³². E. Olmerto diktuota politinė vizija atspindėjo A. Sharono 2003 metais pradėtą vykdyti politiką ir perspektyvoje brėžė demokratinio Izraelio, kuri sudarytų žydų dauguma, kontūrus. Tačiau išdėstyta pozicija praktikoje įgavo diametriškai priešingą formą: E. Olmerto suformuota koalicinė vyriausybė, nepaisydama duotų įsipareigojimų, pradėjo judėti Vakarų Krante esančių nausėdijų išplėtimo, o ne jų iššaldymo ir atsitraukimo iš jų, linkme. Nausėdijų plėtimas motyvuotas Izraelio neva turima teise vykdyti statybas įkurtose nausėdijose atsižvelgiant į žydų nausėdžių gimstamumo prieaugį. Šią teisę Izraelis gina nepaisydamas ne tik palestiniečių, bet ir tarptautinio spaudimo. Nausėdijų plėtimas taip pat argumentuojamas Izraelio politinio elito pareiškimais, esą saugumo užtikrinimo poreikis verčia juos veikti vienpusiškai ir kad palestiniečiai savo veiksmais kol kas neįrodė, jog jais galima pasitikėti. Tačiau ši retorika, anot kai kurių Izraelio politikos apžvalgininkų, iš tikrųjų slepia politinio elito svarbiausią prioritetą: žydų nausėdijų Vakarų Krante išlaikymą ir jų plėtimą²³³. Nuo 2007 metų lapkritį prasidėjusios Annapolio taikos konferencijos, Izraelio valdžios išduotų leidimų Vakarų Krante esančių nausėdijų plėtrai skaičius stebinantis: 2007-ųjų gruodį pritarta Rytų Jeruzalėje esančios Har Homa nausėdijos plėtrai pastatant joje 307 naujus gyvenamuosius namus; 2008-ųjų sausį pritarta 440 naujų gyvenamųjų namų pastatymui taip pat Rytų Jeruzalėje esančioje

²²⁹ Tim, Butcher, „Victory puts Olmert at Centre of Israeli politics.“ *Telegraph*, kovo 29 d., 2006 m. <<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/israel/1514281/Victory-puts-Olmert-at-centre-of-Israeli-politics.html>> [Žiūrėta 2008 03 19].

²³⁰ Butcher, <<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/israel/1514281/Victory-puts-Olmert-at-centre-of-Israeli-politics.html>>

²³¹ Ten pat, <<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/israel/1514281/Victory-puts-Olmert-at-centre-of-Israeli-politics.html>>

²³² Ten pat, <<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/israel/1514281/Victory-puts-Olmert-at-centre-of-Israeli-politics.html>>

²³³ Foundation for Middle East Peace, „Report on Israeli Settlement In the Occupied Territories.“ (Volume 18, Nr. 2). Washington DC: Foundation for Middle East Peace, 2008, 2.

Talpiot nausėdijoje; 2008-ųjų kovą E. Olmertas patvirtino 750 naujų namų pastatymą Givat Ze'ev nausėdijoje; nuo atsinaujinusios taikos konferencijos pradžios apie 50 naujų gyvenamųjų namų pastatymui pritarta Gilo nausėdijoje²³⁴. 2008-ųjų pavasarį Jeruzalės meras Uri Lupiansky pranešė, kad miesto valdžia žengė žingsnį pirmyn planuose pastatyti 10 tūkst. gyvenamųjų namų Rytų Jeruzalės nausėdijose²³⁵.

Nuo 2006 metų E. Olmerto bandyta nupiešti Izraelio nacionalinio identiteto vizija ne tik nerado atspirties taško tarp koalicijos partnerių, bet ir veikiama politinės realybės prarado savo kursą. 2008 metų sausį E. Olmertas pripažino Izraelio įsipareigojimų sustabdyti nausėdijų plėtimą nevykdymą: „Iš tiesų egzistuoja prieštaravimas tarp to, ką matome ir tarp to, ką esame pažadėję. Įsipareigojimų reikia net tik reikalauti iš kitų, bet ir patiems juos vykdyti. Šiuo atžvilgiu egzistuoja rimta problema“²³⁶. Tačiau jau po poros mėnesių E. Olmertas pranešė apie Izraelio ketinimą tęsti nausėdijų plėtimą net ir ginčytinose teritorijose, esančiose tebevykstančio taikos proceso derybų objektu²³⁷. Izraelio premjero politinio kurso nevienareikšmiškumą šalies politologai apibūdina „verkti ir statyti“ terminu. Anot jų, viena vertus E. Olmertas, ilgą laiką buvęs vienas svarbiausių Didžiojo Izraelio vizijos propaguotojas, svaidosi viešais pareiškimais, esą Palestinos valstybės įkūrimas yra „gyvybiškai svarbus *Izraelio* interesas“, taip pranokdamas net palankiausiai palestiniečių atžvilgiu nusiteikusius politinę kairę atstovavusius / atstovaujančius asmenis. Antra vertus, prieštaraudamas savo paties viešioms pareiškimams, vadovauja žydų nausėdijų politikai, sąlygojančiai būsimai Palestinos valstybei turinčių priklausyti žemių ankesiją²³⁸.

Kaip teigė „Yisrael Beitanu“ atstovas Knesete, „Vienintelė priežastis, dėl kurios E. Olmertas dalyvauja visame šiame taikos procese – kad vėliau galėtų pasakyti, jog bandė pasiekti taikos susitarimą su palestiniečiais, bet jam nepavyko. M. Abbasas vargu ar ką nors atstovauja, jis net nepajėgus valdyti Vakarų Kranto, o takoskyra tarp izraeliečių ir palestiniečių – didžiulė“²³⁹. Panašios pozicijos laikosi ir „Shas“ atstovas: „E. Olmertui nepavyks įgyvendinti taikos susitarimo.

²³⁴ Foundation for Middle East Peace, „Report on Israeli Settlement In the Occupied Territories.“ (Volume 18, Nr. 2). Washington DC: Foundation for Middle East Peace, 2008, 5.

²³⁵ Foundation for Middle East Peace, „Report on Israeli Settlement In the Occupied Territories“, 6.

²³⁶ Associated Press, „Olmert: Israel failed its settlement promise.“ Jerusalem, 2008.

<<http://www.msnbc.msn.com/id/22506170>> [Žiūrėta 2008 05 01].

²³⁷ Saed, Bannoura, „Olmert: „Israel to resume negotiations, settlement construction.“ *International Middle East Media Center*, 2008. <<http://www.imemc.org/article/53769>> [Žiūrėta 2008 04 20].

²³⁸ Foundation for Middle East Peace, „Report on Israeli Settlement In the Occupied Territories.“ (Volume 18, Nr. 2). Washington DC: Foundation for Middle East Peace, 2008, 6.

²³⁹ International Crisis Group, „The Israeli-Palestinian Conflict: Annapolis and After.“ (Middle East Briefing No. 22). Jerusalem/Washington/Brussels: International Crisis Group, 2007, 9.

Vinogrado komisijos ataskaita jam nepalanki; tebevyksta tyrimas dėl galimos korupcijos; takoskyra su palestiniečiais – labai didelė; o jo sudaryta koalicija – silpna ir nestabili“²⁴⁰.

2006 metų Kneseto rinkimų rezultatai žadėjo demokratinio Izraelio vizijos įgyvendinimą. T. y. Izraelio, atsisakiusio Vakarų Kranto ir Izraelio, kurio dauguma gyventojų – žydai. „Kadima“ su E. Olmertu priešakyje eidama į rinkimus bandė „įrėminti“ Izraelio pasitraukimą iš okupuotų teritorijų taip, kad jis būtų susietas su Izraelio saugumo užtikrinimu ir demokratinės žydų valstybės vizijos įgyvendinimu. Šios vizijos įgyvendinimas turėtų tiesioginių pasekmių Izraelio–palestiniečių konflikto eigai: demokratinio Izraelio vizija numato Izraelio pasitraukimą iš Vakarų Kranto. Vis dėlto prasidėjus Annapolio taikos procesui tapo akivaizdu, kad nacionalinio identiteto vizijai, kurią priešė Izraelio politinis centras ir kuriai pritarė didžioji dalis Izraelio visuomenės, įgyvendinti trukdo ne tik išorės, bet ir vidiniai veiksniai. Skirtingai nei 1967–1993 metais, 2007-aisiais didžioji dalis Izraelio visuomenės išreiškė nepritarimą okupuotų teritorijų atsisakymui ne dėl ideologinių ar religinių priežasčių, bet saugumo sumetimais. Tai – tiesioginė pasekmė fakto, kad Izraelio nacionalinio identiteto dinamiką iššaukė išorės veiksniai, kurių pagrindinis – nesiliaujantys teroristiniai išpuoliai. E. Olmertas su „Kadima“ dėl politinių jėgų susiskaldymo ir koalicijos partnerių svarbos priimant galutinius sprendimus, nėra pajėgūs įgyvendinti nacionalinio identiteto vizijos, su kuria laimėjo rinkimus. Negana to, iššaukta šalies nacionalinio identiteto dinamika nepalieka E. Olmertui pasirinkimo: ir taip neturintis visuomenės pasitikėjimo, premjeras privalo priimti užsienio politikos sprendimus, nesutampančius su jo skelbta ideologija. Politinio elito ir Izraelio visuomenės susiskaldymas bei išorės veiksnių iššaukta šalies nacionalinio identiteto dinamika – svarios priežastys teigti, kad Izraelio visuomenė ir politinis elitas nėra pasiruošę taikos su palestiniečiais įgyvendinimui.

²⁴⁰ International Crisis Group, „The Israeli-Palestinian Conflict: Annapolis and After.“ (Middle East Briefing No. 22). Jerusalem/Washington/Brussels: International Crisis Group, 2007, 9.

Išvados

Izraelio–palestiniečių konfliktas – dviejų tautų, pretenduojančių į tą pačią teritoriją, tarpusavio kova. Šiuo atveju konflikto sudėtingumą lemia teritorijos, su kuria jos abi identifikuojasi, nacionalinė reikšmė tiek žydams, tiek palestiniečiams. Šiame darbe tvirtinta, kad apsiribojant tik mechanistinių ir deterministinių veiksnių įtakos konflikto išsprendimui analize, nesugebama visapusiškai įvertinti konflikto. Esminis magistrinio teiginys: *konflikto išsprendimui / eskalacijai didžiulę įtaką turi šalies nacionalinis identitetas, kuris esant tam tikroms aplinkybėms, gali būti išnaudojamas kaip įrankis šalies užsienio politikos legitimizacijai.*

Darbe vadovautasi konstruktyvistine tarptautinių santykių teorine prieiga, pabrėžiančia, kad nacionalinis identitetas – ne egzogeninis ir nekintantis, bet endogeninis bei nuolat besikeičiantis. Identitetai ne tik priklauso nuo sąveikos, bet ir kinta šiai sąveikai vykstant. Identitetų pokyčius iššaukti gali ir staigūs pasikeitimai tarptautinėje bei vidaus politikoje, taip pat – pokyčiai tarptautinėje sistemoje. Galimybę iš naujo apibrėžti valstybės santykį su kitais tarptautinės arenos dalyviais, t. y. perkonstruoti šalies nacionalinį identitetą, įgalina *naratyvas* – pasaulio padalijimo į *mus* ir *kitus* istorija. Naratyvas yra svarbiausias įrankis, padedantis tautai susikonstruoti savo nacionalinį identitetą: jis ne tik sujungia praeitį su dabartimi, bet ir pateikia tam tikras nuorodas, kur tauta turėtų būti ateityje. Naratyvai nėra primetami išorės stebėtojų, bet sukuriami dalyvių, todėl juose akcentuojami įvykiai neturi objektyvios reikšmės – politinę reikšmę ir suprantamumą jiems suteikia veikėjai, atrandantys šiems įvykiams vietą tautos naratyve. Įvykių „įprasminimas“ įgalina politinius veikėjus „pataisyti“ arba pakeisti tam tikrą naratyvą taip, kad jis geriau atspindėtų jų piešiamą nacionalinio identiteto viziją. Pasiiekti šį tikslą taip pat padeda „*rėmai*“ – ypatingos metaforos, simbolinės reprezentacijos ir kognityvios užuominos, kurias veikėjai sąmoningai pasitelkia norėdami nustatyti bendrą suvokimą apie pasaulį ir įvykius, kuris įteisintų tam tikrus kolektyvinius veiksmus. Nacionalinio identiteto konstravimui svarbią reikšmę turi ir institucinis kontekstas: identitetas daro įtaką politikai, paversdamas visuomenės interesus nacionaliniu interesu. Formalus institucinis kontekstas reprezentuoja politinę aplinką, kurioje šis procesas vyksta ir savo ruožtu yra nuoroda į inkorporuojamų interesų šaltinį. Svarbus Izraelio institucinis kontekstas – rinkiminė, koalicinė, partinė politinė sistema. Izraelio politinės partijos atlieka pagrindinį vaidmenį grupės veiksmų mobilizavime, politinių veiksmų pasirinkimų apibrėžime ir alternatyvių šalies ateities vizijų išryškinime. Izraelio ministras pirmininkas dėl jam prieinamų politinių ir simbolių resursų, atlieka vadovaujantį, nors ne išskirtinį, vaidmenį kuriant kultūrinės sąlygas, kurios įgalintų pokyčius šalies užsienio politikoje. Premjero veiksmų galimybių ribos tiesiogiai susijusios su valdančiosios partijos priklausomybe nuo mažesnių, dažniausiai – kraštutinių – koalicijos partnerių.

Magistriniame tvirtinta, kad nacionalinio identiteto ir užsienio politikos jungiamoji grandis – psichologinė identiteto funkcija, t. y. neišvengiamas individų poreikis identifikuotis. Šį poreikį skatina imperatyvas apsisaugoti nuo nerimo. Individai visą savo gyvenimą įsitraukę į identiteto ir suvokimo apie pasaulį konstravimo procesą. Jei žmogaus susikonstruota reikšmių sistema žlugtų, jis taptų nebe pajėgus funkcionuoti psichologiškai ir socialiai bei išgyventi fiziškai. Todėl su tam tikra grupe identifikavęsi individai nuolat siekia *apsaugoti* savo identitetą arba jį *sustiprinti*. Ši *nacionalinio identiteto dinamika* yra socio-psichologinė dinamika, įgalinanti individų mobilizaciją kaip atsaką į tarptautinius įvykius. Ryšys tarp nacionalinio identiteto ir užsienio politikos gali būti trejopas: 1) *Nacionalinis identitetas kaip užsienio politikos šaltinis*. Valdžia iššaukia nacionalinio identiteto dinamiką siekdama strateginių užsienio politikos tikslų; 2) *Užsienio politika kaip įrankis tautos kūrimui*. Valdžia naudoja užsienio politiką kaip instrumentu nacionalinio identiteto dinamikai iššaukti. Šio žingsnio tikslas – tautos kūrimas. Jo galimi rezultatai: a) nacionalinio identiteto dinamika išlieka valdžios kontrolėje; b) mobilizuota nacionalinio identiteto dinamika išslysta iš valdžios kontrolės ir daro įtaką valdžios priimamiems sprendimams; 3) *Nacionalinio identiteto dinamika, iššaukta nevyriausybinių veikėjų, daro įtaką valdžios priimamiems užsienio politikos sprendimams*.

Istorijos eigoje išryškėjo dvi pagrindinės ir diametraliai priešingos Izraelio identitetų vizijos: Didžiojo Izraelio vizija bei Izraelio – demokratinės valstybės vizija. Didžiojo Izraelio naratyvo propaguotojai – politinė ir religinė dešinė, šalies armijos vadovybė bei nausėdijų gyventojai, Dievo vardu motyvuojantys Samarijos ir Judėjos atskyrimo nuo Izraelio valstybės nerealumą. Savo ruožtu Izraelio – demokratinės valstybės vizijos atstovai įsitikinę, kad okupuotų teritorijų išlaikymas Izraelio sudėtyje – ne tik grėsmė demokratijai, bet ir viena svarbiausių kliūčių taikos su palestiniečiais įgyvendinimui bei Izraelio ekonomikos augimui. Išvardinti požiūrių skirtumai daro įtaką minėtų Izraelio nacionalinio identiteto vizijų atstovų požiūriui į Izraelio–palestiniečių konfliktą ir savo ruožtu jų užsienio politikos sprendimams.

Analizuojant Izraelio nacionalinį identitetą, išskirtos keturios pagrindinės šios valstybės identiteto dinamikos fazės: pirmoji – nuo Izraelio nepriklausomybės paskelbimo 1948 metais iki 1967 metų karo; antroji – nuo Šešių dienų karo iki 1993 metais pasirašytų Oslo taikos susitarimų; trečioji – nuo Oslo taikos iki Antrosios intifados; ketvirtoji – nuo 2000-ųjų iki Annapolio taikos konferencijos pradžios.

Iki 1967 metų karo Izraelyje vyravo naratyvas, pabrėžęs šalies izoliaciją nuo likusio pasaulio ir priešišką geopolitinę aplinką. Šį naratyvą diktavo visos Izraelio politinės jėgos, todėl diskusijų apie tai, „Koks turėtų būti Izraelis?“ minėtu laikotarpiu nebuvo. Santykyje su palestiniečiais žydai save

vaizdavosi kaip už išlikimą kovojančią tautą. Palestiniečių kaip egzistencinio priešo įvaizdis formavo Izraelio visuomenės įsitikinimus. Baimė dėl išlikimo mobilizavo Izraelio visuomenę ir jos siekį apsaugoti savo identitetą. Savo ruožtu Izraelio politinis elitas susiejo santykius ir bet kokią galimybę išspręsti konfliktą su palestiniečiais su tautos išnykimu. Šis santykių su palestiniečiais „įrėminimas“ lėmė dešimtmečius trukusį palestiniečių nepripažinimą ir todėl – absoliučią konflikto stagnaciją. Tačiau po Šešių dienų karo okupuotos teritorijos, demografiniai pokyčiai, Darbo partijos populiarumo sumažėjimas, o dar vėliau – Šaltojo karo pabaiga – privedė Izraelį iki identiteto krizės. Ši krizė tapo akivaizdi 1967 metais, jos kulminacija – 1992 metais įvykę Kneseto rinkimai, kuriuose du kandidatai į ministrus pirmininkus – Ichakas Shamiras ir Ichakas Rabinas – siūlė dvi diametraliai priešingas Izraelio identiteto vizijas ir jų santykį su okupuotomis teritorijomis. I. Shamiras be užuolankų tvirtino neįsivaizduojąs Izraelio be Vakarų Kranto. I. Rabinas savo ruožtu šias teritorijas siejo su svarbiausia kliūtimi taikai ir nuolat pabrėžė, kad Didžiojo Izraelio ideologijos vardan paminami svarbūs Izraelio gyventojų interesai. Laimėjęs rinkimus ir atėjęs į valdžią, I. Rabinas siekė iš naujo apibrėžti dominavusį naratyvą ir taip „įrėminti“ taikos su palestiniečiais procesą, kad jis būtų suderinamas su šiuo identitetu ir naratyvu bei atitiktų daugelio Izraelio visuomenės segmentų poreikius. Santykio tarp Izraelio nacionalinio identiteto, istorinio naratyvo ir „rėmų“, pabrėžusių taiką ir saugumą, rezultatas – Izraelio sprendimas pripažinti PIO ir 1993 metų rudenį pasirašyta Principų deklaracija.

Optimistinės ateities vizijos Izraelio–palestiniečių konflikte, atsiradusios po 1993-ųjų, realybėje susidūrė su daugybe kliūčių. 1996 metais, kairiųjų partijų žlugusiais bandymais su palestiniečiais susitarti derybų pagalba nusivylusi Izraelio visuomenė, pirmą kartą tiesioginiu balsavimu išrinko naują Izraelio premjerą – dešiniojo politinio spektro „Likud“ partijos lyderį Benjaminą Netanjahu. Pastarasis į rinkimus ėjo su šūkiu „Saugi taika“ ir tvirta pozicija – jėga atsakyti į jėgą. Valdant B. Netanjahu, Osle numatyti susitarimai galutinai žlugo. Visuomenės politiniai įsitikinimai regresavo į egzistavusius prieš 1993 metus, santykyje su palestiniečiais izraeliečiai vėl pradėjo į save žiūrėti kaip į už išlikimą kovojančią tautą, neturinčią partnerio deryboms priešininko pusėje. Naudodamasis palestiniečių kaip mirtino priešininko įvaizdžiu, Izraelio politinis elitas mobilizavo šalies visuomenę, iššaukdamas nacionalinio identiteto dinamiką, ir taip įtvirtino savo kietą politikos liniją konflikto su palestiniečiais atžvilgiu. Šios politikos įgyvendinimas kurį laiką vėl reiškė konflikto stagnaciją.

1999 metais Izraelio visuomenei dar kartą pakeitus savo politines preferencijas, į valdžią atėjo kairiosios politinės jėgos, atvedusios tarpusavyje konfliktavusius izraeliečius ir palestiniečius į Antrąsias Camp Davido taikos derybas. Šių derybų žlugimas ir Antrosios intifados pradžia 2000-

aisias sustabdė pokalbius dėl taikos septyneriems metams. 2001-aisiais atliktų Izraelio žydų sociologinių apklausų rezultatai atskleidė staigų Izraelio visuomenės politinių įsitikinimų kurso pokytį dešiniojo politinio spektro link. Šis pokytis užfiksuotas ryškiai sumažėjusiame izraeliečių pasiryžime daugeliui kompromisų palestiniečių atžvilgiu ir pirmenybės teikime šalies karinės galios didinimui, o ne diplomatinių konflikto išsprendimo priemonių akcentavimui. Izraelio visuomenės didžioji dalis minėtu laikotarpiu taip pat buvo įsitikinusi, kad derybos dėl taikos su palestiniečiais turėtų būti sustabdytos nepaisant to, kad šis sprendimas padidintų karo tikimybę. Izraelio visuomenės nuotaikos atsispindėjo ir šalies vykdytoje politikoje palestiniečių atžvilgiu. Atsakydamas į palestiniečių teroristinius veiksmus, Izraelis vykdė kelias karines operacijas, nukreiptas prieš palestiniečius Vakarų Krante, nepaisydamas tarptautinės bendruomenės nepritarimo. Tačiau minėtu laikotarpiu taip pat išryškėjo nauja tendencija Izraelio visuomenėje. Nepaisant vis griežtesnio nusistatymo politikų sprendimų, kurių išdava būtų nuolaidos palestiniečiams, atžvilgiu, didėjo izraeliečių pasiryžimas vienpusiškai pasitraukti iš žydų nausėdijų Gazos ruože ir Vakarų Krante, siekiant palengvinti šalies sienos gynybą. Išryškėjo Izraelio visuomenės pirmenybės teikimas atsiskyrimo nuo palestiniečių, o ne bandymo juos kontroliuoti ar izoliuoti politiniu lygmeniu, strategijai. Šios tendencijos rezultatas – 2003 metais Izraelio premjero Arielio Sharono parengtas ir 2005 metais įgyvendintas „Vienpusio atsiribojimo planas“. Įgyvendindamas šį planą Izraelis pasitraukė iš Gazos ruožo ir šiaurės Samarijos. Šis atsitraukimas savo ruožtu žymėjo naują posūkį Izraelio visuomenėje – judėjimą politinio centro link. Šio posūkio svarbiausias iniciatorius – A. Sharonas – kurio staigus politinių pažiūrų apsvertimas politikos apžvalgininkų interpretuotas nevienprasmiskai. Judėjimas politinio centro link atspindėjo izraeliečių nacionalinio identiteto viziją – pirmenybės teikimą demografijai, o ne geografijai. T. y. Didžiojo Izraelio vizijos iškeitimą į demokratinės Izraelio valstybės, kurią sudarytų žydų dauguma, viziją. Skirtingai nei daugelį metų, 2003-aisiais užfiksuotą minėtą pokytį sąlygojo ne ideologiniai ir religiniai įsitikinimai, bet Izraelio visuomenės suvokimas, kad tik pasitraukdamas iš okupuotų teritorijų Izraelis gali efektyviau užtikrinti savo saugumą ir išlikti demokratinis.

2006 metų kovą įvykę Kneseto rinkimų rezultatai žadėjo demokratinio Izraelio vizijos įgyvendinimą. T. y. Izraelio, atsisakiusio didžiosios dalies Vakarų Kranto ir Izraelio, kurio dauguma gyventojų – žydai. Politinio centro partija „Kadima“ su Ehudu Olmertu priešakyje eidama į rinkimus siekė „įrėminti“ Izraelio pasitraukimą iš okupuotų teritorijų taip, kad jis būtų tiesiogiai susietas su šalies saugumo garantijomis. Šios partijos svari pergalė rinkimuose, nepaisant „Hamas“ PA parlamento rinkimų laimėjimo, buvo ir visuomenės preferencijų indikatorius: izraeliečiai išreiškė norą gyventi demokratinėje žydų valstybėje. Vis dėlto išoriniai veiksniai – 2006 metais

padažnęję pietinio Izraelio apšaudymai „Kassam“ raketomis iš Gazos ruožo, Izraelio kario Gilado Shalito pagrobimas ir dar dviejų karių nužudymas 2006 metų birželį bei Antrasis Libano karas – sukretė izraeliečių politines pažiūras. Rezultatas – akivaizdžiai sumažėjęs visuomenės pasiryžimas atsitraukimui iš okupuotų teritorijų, konfliktinio visuomenės etoso sustiprėjimas. 2005–2007 metais atliktos sociologinės Izraelio žydų apklausos atskleidė dar vieną tendenciją – vidinį „žydišką“ ir „demokratinį“ Izraelio valstybingumo aspektų neatitikimą. Kaip teigta šiame darbe, minėtas neatitikimas nebuvo likviduotas per visą šalies istoriją – niekada nebuvo nustatyta tiksli „žydų valstybės“ reikšmė ir niekada nebuvo tiksliai apibrėžta Izraelio arabų padėtis šalyje. Tačiau 2007-aisiais šis neatitikimas pasireiškė itin aiškiai. Nors Izraelio visuomenėje prabilta apie Izraelį kaip „visų jo piliečių valstybę“, sociologinės apklausos rodo, kad taskoskyra tarp dviejų tautų akivaizdžiai didėja. Dar vienas svarbus sociologinėse apklausose išryškėjęs aspektas – didžiuliai ideologiniai skirtumai pačioje žydų bendruomenėje, pasidalijusioje į religinį ir sekuliarųjį segmentus. Šių dviejų segmentų pozicijos radikaliai skiriasi svarbiausiais politiniais klausimais ir šis pozicijų nesutapimas didžiai Izraelio visuomenės daliai pradėjus identifikuotis su politiniu centru, dar labiau sustriprėjo. 2005–2007 metais atliktų sociologinių apklausų rezultatai patvirtina religinio ir sekuliaraus Izraelio visuomenės segmentų tarpusavio skilimą ir yra nuoroda į rimtas pasekmes visuomenės vienybei.

Vyraujant minėtiems Izraelio visuomenės politiniams įsitikinimams, šalis 2007-aisiais įžengė į naują santykių su palestiniečiais etapą – Annapolio taikos konferenciją, kurios tikslas – iki 2008 metų pabaigos įgyvendinti taikos susitarimą tarp žydų ir palestiniečių. Nepaisant oficialiame Izraelio politiniame diskurse vyraujančio pasiryžimo įgyvendinti taikos susitarimą su palestiniečiais, magistriniame atlikta analizė rodo, kad darbe iškelta hipotezė: *nepaisant atsinaujinusių pokalbių dėl taikos ir oficialiajame Izraelio diskurse akcentuojamo pasiryžimo atsisakyti okupuotų teritorijų taikos vardan, Izraelio visuomenė ir politinis elitas nėra pasiruošę taikai. Politinio elito bandoma konstruoti nacionalinio identiteto vizija konfliktuoja su išorinių veiksnių iššaukta nacionalinio identiteto dinamika, stimuliuojančia visuomenę apsaugoti identitetą priešinantį pasitraukimui iš okupuotų teritorijų*, patvirtino. Šią išvadą leidžia daryti keli analizės apibendrinimai:

- 1) Izraelio visuomenės pirmenybės teikimas demokratinio Izraelio, o ne Didžiojo Izraelio vizijai, prieštaringas: izraeliečiai siekia nacionalinio identiteto vizijos įgyvendinimo, tačiau nepritaria esminiams šiai vizijai pasiekti reikalingiems žingsniams. T. y. pasitraukimui iš Vakarų Kranto ir lygių teisių Izraelio arabams suteikimui;

- 2) Izraelio visuomenės pasidalijimas į religinį ir sekuliarųjį segmentus akivaizdus ir lemia visuomenės susiskaldymą. Šis susiskaldymas savo ruožtu apriboja politinio elito galimybes įgyvendinti demokratinio Izraelio nacionalinio identiteto viziją;
- 3) Susiskaldymas akivaizdus ne tik Izraelio visuomenėje, bet ir politiniame elite. Po 2006 metų Kneseto rinkimų sudaryta koalicija nestabili, nuomonių skirtumai žydų–palestiniečių konflikto atžvilgiu tarp koalicijos partnerių – radikalūs. Tai savo ruožtu taip pat apriboja galimybes rinkimų laimėtojai – „Kadimai“ įgyvendinti užsienio politiką, su kurios vizija ji dalyvavo rinkimuose;
- 4) Izraelio ministras pirmininkas E. Olmertas neturi visuomenės palaikymo. Įtarimai finansinėmis machinacijomis bei nusivylimas Antruoju Libano karu turėjo didelės įtakos jo autoriteto smukimui visuomenėje. Didžioji dalis izraeliečių mano, kad E. Olmertas turėtų atsistatydinti. Šis faktas taip pat apriboja premjero galimybes imtis veiksmų, kuriems pritartų šalies visuomenė ir taip pat sąlygoja tai, kad jo veiksmai ir žodiniai palestiniečiams suteikti įsipareigojimai, nesutampa;
- 5) Išoriniai veiksniai, kurių pagrindinis – nesiliaujantys išpuoliai iš Gazos ruožo – iššaukė Izraelio nacionalinio identiteto dinamiką ir izraeliečių poreikį jį apsaugoti. Šis poreikis savo ruožtu nesuderinamas su įsitikinimu, kad taika su palestiniečiais įgyvendinama.

Išvardinti faktai leidžia daryti du kritinius pastebėjimus: 1) Izraelio politinis elitas išgyvena krizę; 2) Izraelio visuomenėje nėra įtvirtinta vieninga šalies nacionalinio identiteto vizija. Akivaizdu, kad šalies politiniam elitui neturint autoriteto ir egzistuojant išorės grėsmėms, nacionalinio identiteto dinamika, iššaukta nevyriausybinių veikėjų, daro įtaką valdžios priimamiems užsienio politikos sprendimams. Konstruktyvizmas nėra teorija, veikiau – teorinė priega – todėl jis nepretenduoja į tam tikrų įvykių galimų rezultatų numatymą, bet tik pačių įvykių paaiškinimą. Remiantis šiame darbe atlikta analize galima teigti, kad tol, kol Izraelio nacionalinio identiteto dinamika bus iššaukta išorės veikėjų ir kol šalies politinis elitas nesugebės šios dinamikos sukontroliuoti, bet koks – net ir tik oficialus – susitarimas dėl taikos su palestiniečiais bus sunkiai pasiekiamas.

Sociologinių apklausų rezultatai rodo, kad didžioji dalis Izraelio visuomenės atstovauja politinį centrą. Tai leidžia daryti prielaidą, kad esant politinei valiai ir autoritetingam politiniam elitui, turinčiam visuomenės daugumos palaikymą ir sugebančiam mobilizuoti visuomenę, Izraelyje įsitvirtintų nacionalinio identiteto vizija, suderinama su taikos tarp žydų ir palestiniečių įgyvendinimu.

Literatūra

1. Balsytė, Lina, „Rusijos vaidmuo Lietuvos identiteto konstravime.“ Bakalauro darbas, Vilniaus universitetas, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas, 2006.
2. Bar-Tal, Daniel, „From Intractable Conflict through Conflict Resolution to Reconciliation: Psychological Analysis.“ *Political Psychology*, 21(2), 2000, 351–356.
3. Barnett, Michael, „Culture, Strategy and Foreign Policy Change: Israel’s Road to Oslo.“ *European Journal of International Relations*, 5(1), 1999, 5–36.
4. Bloom, William, *Personal Identity, National Identity and International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
5. Calvocoressi, Peter, *Pasaulio politika 1945–2000*. Vilnius: Briedis, 2001.
6. Drukteinis, Giedrius, *Izraelis, žydų valstybė*. Vilnius: Artlora, 2006.
7. Eidintas, Alfonsas ir Donatas Eidintas, *Žydai, Izraelis ir palestiniečiai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007.
8. Freud, Sigmund, *Psichoanalizės įvadas. Paskaitos*. Vilnius: Vaga, 1999.
9. Hicks, Tim „Another look at identity-based conflict: the roots of conflict in the psychology of consciousness.“ *Negotiation Journal*, 17(1), 35–45.
10. International Crisis Group, „The Israeli-Palestinian Conflict: Annapolis and After.“ (Middle East Briefing No. 22). Jerusalem/Washington/Brussels: International Crisis Group, 2007.
11. Foundation for Middle East Peace, „Report on Israeli Settlement In the Occupied Territories.“ (Volume 18, Nr. 2). Washington DC: Foundation for Middle East Peace, 2008.
12. Kelman, Herbert C., „The Role of National Identity in Conflict Resolution.“ R. D. Ashmer et al, *Social identity, intergroup conflict, and conflict reduction*. Oxford and New York: Oxford University Press, 2001, 187–212.
13. Kelman, Herbert C. „The Political Psychology of the Israeli-Palestinian Conflict: How Can We Overcome the Barriers to a Negotiated Solution?“ *Political Psychology*, 8(3), 1987, 347–363.
14. Kelman, Herbert C. „The interdependence of Israeli and Palestinian National Identities: the role of the other in existential conflicts.“ *Journal of Social Issues*, 55(3), 1999, 581–600.
15. Miniotaitė, Gražina, „Tapatybės paieškos šiuolaikinėje Lietuvos užsienio politikoje: tarp Šiaurės ir Rytų dimensijų“. Kn. Gediminas Vitkus (sud.), *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2004*. Vilnius: Lietuvos karo akademija, 2005, 1–17.
16. Muslih, Muhammad Y., *The Origins of Palestinian Nationalism*. New York: Columbia University Press, 1988.

17. Oren, Neta, „Changes in the Israeli Social Beliefs of conflict, 1967–2000.“ Jeruzalè: *The Palestine–Israel Journal*, 11(3), 2004. < <http://www.pij.org/details.php?id=312>> [Žiūrèta 2008 02 15].
18. Slater, Jerome, „What Went Wrong? The Collapse of the Israeli-Palestinian Peace Process.“ *Political science quarterly*, 116(2), 2001, 170–199.
19. Smith, Charles D., *Palestine and the Arab-Israeli Conflict*. 4 leid. Boston: Bedford/St. Martin's Press, 2000.
20. Smyth, Leo F., „Identity-based conflicts: a systemic approach.“ *Negotiation Journal*, 18(4), 2002, 147–161.
21. Wendt, Alexander, *Tarptautinė politikos socialinė teorija*. Vilnius: Eugrimas, 2005.
22. Wendt, Alexander, „Collective Identity Formation and The International State.“ *American Political Science Review*, 88(2), 1994, 384–396.

Sociologinės apklausos

1. Arian, Asher, „Israeli Public Opinion on National Security 2001.“ (Memorandum No. 60). Tel Aviv: Jaffee Center for Strategic Studies, 2001.
2. Arian, Asher, „Israeli Public Opinion on National Security 2002.“ (Memorandum No. 61). Tel Aviv: Jaffee Center for Strategic Studies, 2001.
3. Arian, Asher. „Israeli Public Opinion on National Security 2003.“ (Memorandum No. 67). Tel Aviv: Jaffee Center for Strategic Studies, 2003.
4. Meir Ben Yehuda ir Dafna Shaked, „The People Speak: Israeli Public Opinion on National Security 2005–2007.“ (Memorandum No. 90). Tel Aviv: Institute for National Security Studies, 2007.
5. Yaar, Ephraim ir Tamar Hermann, „Peace Index: January 2008.“ Tel Aviv: University of Tel Aviv, 2008.
6. Smooha, Sammy, „Index of Arab-Jewish Relations in Israel in 2004.“ Haifa: University of Haifa, 2005.

Internetiniai šaltiniai

1. Associated Press, „Olmert: Israel failed its settlement promise.“ Jerusalem, 2008. <<http://www.msnbc.msn.com/id/22506170>> [Žiūrèta 2008 04 20].
2. Bannoura, Saed, „Olmert: „Israel to resume negotiations, settlement construction.“ *International Middle East Media Center*, 2008. < <http://www.imemc.org/article/53769>> [Žiūrèta 2008 04 20].

3. Butcher, Tim, „Victory puts Olmert at Centre of Israeli politics.“ *Telegraph*, kovo 29 d., 2006 m. <<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/israel/1514281/Victory-puts-Olmert-at-centre-of-Israeli-politics.html>> [Žiūrėta 2008 03 19].
4. ELTA, „Izraelio premjeras E. Olmertas įtariamasis korupcija.“ Vilnius, 2007. <http://www.politika.lt/index.php?cid=9315&new_id=506703> [Žiūrėta 2008 03 19].
5. Gwertzman, Bernard Siegman, „Some Major Surprises in Israeli Election.“ New York: Council of Foreign Relations, 2006. <<http://www.cfr.org/publication/10285/siegman.html>> [Žiūrėta 2008 04 20].
6. Israel Ministry of Foreign Affairs, „Political Structure and elections.“ Jeruzalė, 2001. <http://www.mfa.gov.il/MFA/MFAArchive/2000_2009/2001/6/Political%20Structure%20and%20Elections> [Žiūrėta 2008 03 19].
7. Kaplan, Eben, „Olmert Besieged.“ New York: Council of Foreign Relations, 2007. <http://www.cfr.org/publication/13239/olmert_besieged.html> [Žiūrėta 2008 04 20].
8. Kaplan, Eben, „Israel’s Political System.“ New York: Council of Foreign Relations, 2006. <http://www.cfr.org/publication/8912/israels_political_system.html> [Žiūrėta 2008 04 20].
9. Myre, Greg, „Olmert Says Israel Will Keep 3 Large West Bank Settlement Blocs.“ *The New York Times*, vasario 8 d., 2006 m. <<http://www.nytimes.com/2006/02/08/international/middleeast/08mideast.html>> [Žiūrėta 2008 03 30].
10. Mualem, Mazal, „Lieberman blasts Arab MKs, pulls party out of government.“ *Haaretz*, sausio 16 d., 2008 m. <<http://www.haaretz.com/hasen/spages/945299.html>> [Žiūrėta 2008 03 19].
11. Mualem, Mazal, „Shas: We'll quit government if peace talks continue amid terror.“ *Haaretz*, vasario 11 d., 2008 m. <<http://www.haaretz.com/hasen/spages/953210.html>> [Žiūrėta 2008 03 19].
12. Shragai, Nadav, „Yishai: Shas will quit government if Temple Mount is relinquished.“ *Haaretz*, rugsėjo 11 d., 2007 m. <<http://www.haaretz.com/hasen/spages/903153.html>> [Žiūrėta 2008 03 19].

National Identity's Influence on Conflict Resolution: Israeli case

Summary

Many conflicts in the 21st century are perceived as intractable: long-lasting, brutal, irreconcilable, of a zero-sum nature. One of these conflicts – over a century long Israeli-Palestinian conflict. This conflict is a struggle between two nations claiming their rights to the same territory which they both consider to be their homeland. This struggle is usually perceived as a zero-sum conflict over the territory but one of the main propositions of this research is that the Israeli-Palestinian conflict for many years was perceived as a zero-sum struggle over national identity as well. For over four decades many Jews and Palestinians believed that one nation can implement its national aspirations only at the expense of the other nation. This belief was the principal impediment for the conflict to break-through. This mutual belief also resulted in neglecting any possibility to recognize the other nation's legitimacy and therefore – permanent confrontation and conflict escalation.

This paper seeks to take a different approach to the analysis of conflict. One fundamental statement of this research is that many academics limit their analysis of Israeli-Palestinian struggle to mechanistic and deterministic explanations this way failing to explain some crucial factors having tremendous impact on the course of the conflict. This research paper emphasizes the role of *national identity* in conflict resolution and claims that the condition for peace between these two nations was never only about Israel's retreat from the occupied territories. The premise of this paper is that *there is a direct connection between national identity and state's foreign policy decisions*. The paper is based on the constructivist approach of international relations which emphasizes constitutive nature of social reality: the lived life and knowledge about it are socially constructed. But the research was also very much influenced by Michael Barnett's theoretical "hybrid" – conditional combination of constructivism and institutionalism. This theoretical approach emphasizes that constructivist theories fail to incorporate a core insight of institutionalism – actors strategize in an institutional setting – and therefore is not able to address foreign policy change. On the other hand institutionalism fails to incorporate a core insight of constructivism – actors are embedded in a normative structure – and therefore is unable to explain what creates and constitutes legitimate action.

The aim of this paper is *after determining how and when national identity influences state's foreign policy decisions to analyze Israel's national identity's influence on the course of Israeli-Palestinian conflict*. This conflict is analyzed from its beginning at the end of the 19th century seeking to reveal what caused changes in Israel's foreign policy decisions. But the focus of analysis

is Israel's national identity in the years 2000–2007. The goal of this analysis is to determine what influence this identity had on the renewed peace talks with Palestinians in 2007.

The hypothesis of this research is that *despite the revived peace talks with Palestinians and a tremendous emphasis in the official Israeli discourse on the readiness to implement peace, Israeli society and political elite are not ready for peace. The vision of national identity which Israel's political elite tries to present to the nation conflicts with national identity dynamics which was called by external factors and which stimulates the nation to protect its identity by opposing to the retreat from the occupied territories.*

Retrospectively two visions of Israeli national identity are determined: Greater Israel and State of Israel. The vision of Greater Israel calls upon retaining all the occupied territories which are viewed as a part of Israel not less legal than the ownership of Tel Aviv. The vision of State of Israel on the contrary treats the occupied territories as the main hurdle impeding a settlement of peace and challenging Israel's as a democratic state's image. The argument of this thesis is that the prospects of peace are directly dependent on which of the two visions of Israel's national identity comes into practice.

The thesis is divided into three main parts. The first – theoretical – part deals with the concept of *national identity* and the process of its construction. The main goal of this part of the work is to present the theoretical framework which is then used for the analysis of this research. The second – historical – part analyzes what influence on the conflict with Palestinians had Israel's national identity retrospectively. The aim of this part of the work is to determine the main factors which caused changes in Israel's policy regarding the conflict. Finally the third – empirical – part of this paper deals with Israel's foreign policy and its national identity after the beginning of the Second Intifada in 2000. The goal of this part of the paper is to determine the vision of Israel's national identity and its influence on Israeli-Palestinian conflict resolution after the renewed peace talks with Palestinians in 2007.

The analysis of this thesis revealed that the vision of national identity which Israel's political elite in the late years sought to draw was the vision of a democratic State of Israel. The political elite tried to frame this vision of national identity as consistent with the withdrawal from the occupied territories and therefore directly tied to the negotiations with the Palestinians and possible peace settlement. This argument is based on the analysis of the official Israeli political discourse. Analysis of Israeli societal beliefs also let to come up with the conclusion that a big majority of Israelis belong to the political center and thus that in a case of the existence of a strong and charismatic political leadership it could be persuaded to agree upon major concessions for the

Palestinians in exchange for peace. On the other hand the research also revealed that the hypothesis of this thesis – that neither the Israeli society nor the political elite are ready for peace settlement – turns out to be correct. This conclusion was influenced by several domestic and external factors:

- 1) *The split of Israel's political elite.* Israel's ruling political elite is very fragmented and the head of the government – Prime Minister Ehud Olmert – lacks charisma and political influence to implement the vision of Israel's national identity with which he won the elections;
- 2) *The split within the Israeli society.* Israeli society itself is very fragmented and not unanimous regarding the conflict with the Palestinians. In the case of the absence of strong political leadership able to at least to some level unite the nation, the fragmentation of the society becomes one of the major impediments for peace settlement;
- 3) *External factors.* All the existing external factors burden any aspirations for peace implementation: the political fragmentation within the Palestine Authority, constant attacks with Qassam rockets from Gaza Strip, the Second Lebanon war, abduction of Israeli soldiers, etc. All these factors invoked Israeli national identity dynamics which is not under the government control and which calls for the protection of the national identity by opposing to any concessions for the Palestinians and especially – to the withdrawal from the occupied territories. This national identity dynamics also reduces the variety of political solutions available to the Israeli political elite.

Constructivism is not a theory but rather a theoretical approach. Therefore it has no aspirations or opportunities to speculate on the possible outcomes in the future of some events. Regardless that, the implications which can be drawn from the analysis conducted in this thesis is that as long as Israel's national identity is invoked by external actors and is not under the government control, the peace settlement – even an official one – is hardly going to be achieved. Therefore the role of Israel's national identity which it was playing at the beginning of the renewal of Israeli-Palestinian peace talks in 2007 was one of preventing rather than aiding to the achievement of peace.